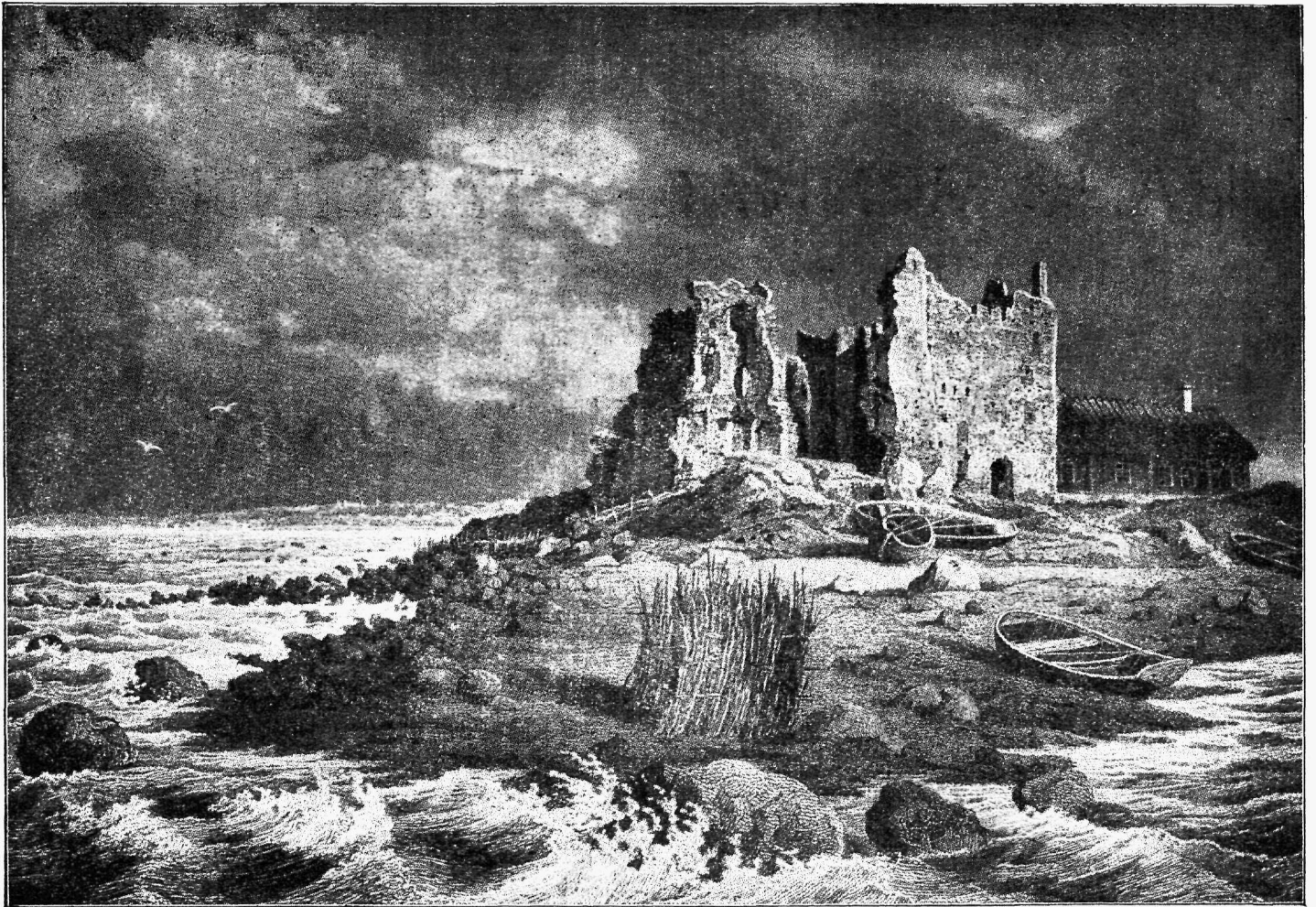

ODAMEES

Nr. 2 (6) VEEBRUAR 1923

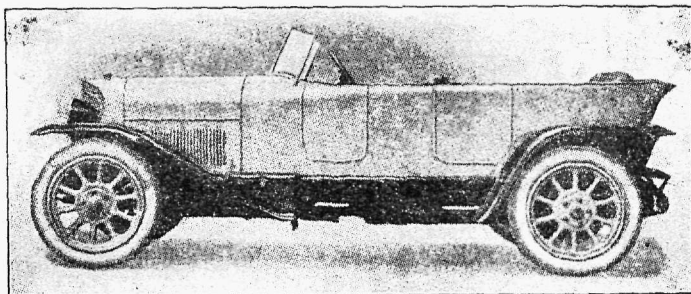
II AASTAKÄIK

Eesti Rahva Muuseumi erinumber

„FIAT“ luksus-autod

15/20 ja 20/30 H. P.

Kõik mis moodne tehnikaga auto konstruktsiooni ja välise ilu alal pakkuda suudab on kehastatud nendes paremates Itaalia modellides. Lähemad teated ja hinnakirjad saadab

Ainuesitaja Eestis

HANS WINNAL ~ TALLINNAS

S. Tatari tän. 1

Kõnetr. 3-42 ja 3-72

„Odamees“ Nr. 2 (6) sisu

- Eesti muuseum ja soome-ugri teaduse alad (5 pildiga). A. M. Tallgren.
Rahvasteaduslik osakond Eesti Rahva Muuseumis (8 pildiga). Ilmari Manninen.
Eesti Rahva Muuseumi tegevuse ülevaade (6 pildiga). E. Eisenschmidt.
Rahvuslikud raamatukogud (pildiga). J. Muide.
Mälestusmärkide alalhoidmine (7 pildiga). M. J. Eisen.
Mõningad juhtnõõrid muuseumi tegevuseks Eestis (2 pildiga). Helge Kjellin.
Eelajalooline ülikond Pärnumaalt (7 pildiga). A. M. Tallgren.
Seitse venda saunas. Katke Aleksis Kivi romaanist „Seitsemän veljesta“. Tõlkind Fr. Tuglas. Gallén-Kallela kolme illustratsiooniga.
Ristimine tulega. Albert Kivikas'e romaan vabadussõjast (6 järg).
„Tulge minu juure“. Akadeemik Amandus Adamsoni altarkuju Tartu Pauluse kirikus (3 pildiga).
Tallinna Tütarlaste Kommerts-kool (3 pildiga).
Eesti tööstuse ja kaubanduse ülevaated: A./S. „Konserv“ Tartus (3 pildiga).
Kino ülevaade: Filmitud ekskursioon Aafrikasse (3 pildiga).
Gustave Doré: Püha Venemaa (23 pildiga, I järg).

Pääle selle pildid: Dr. Baader, Tuntud saksa suusajooksja, esineb hüppega Schweizis talvel 1923. Austria kunstinäitus Tallinnas. Õpetaja A. Lauri haul palvetajad. Akadeemik Amandus Adamson j. m.

*Teie ostate kõige kasulikumalt
uõid, piima, mune, kõiksugu koloniaal kaupa ja
iseäranis vorsti*

O/Ü. „Konservi“ kauplustes

Tartus: Tehase juures Tähtvere tän. Nr. 4
ja Riia tän. Nr. 1

Tallinnas: Brokusmägi Nr. 2

O/Ü „Konservi“ juhatus

J. GERRETZ & K^o

TALLINNA, VANA-POSTI TÄN. Nr. 8

Parem ja suurem

RÄTSEPAÄRI TÖÖTUBA

kus valmistatakse akadeemiku juhatusel, kes enne kauemat aega Moskvas oma äri on juhataand, maitserikkalt inglise kui ka kodumaa paremate vabrikute riidest meesterahva ülikondi

Töö korralik ja puhas Hinnad mõõdukad

Laos on pääle riide ka parema saapavabriku „Unioni“ (end. „Skorohod“) saapad müügil

„Odamehe“ tellimishind

$\frac{1}{1}$ aastas (12 nrit) — 380 mrk. || $\frac{1}{2}$ aastas (6 nrit) — 205 mrk.

$\frac{3}{4}$ „ (9 „) — 290 „ || $\frac{1}{4}$ „ (3 „) — 115 „

Tellimisi võtavad vastu kõik postkontorid ja raamatukauplused

Tellida võib igast numbrist alates ~ Üksiku numbr hind 40 mrk.

„Odamehe“ tellimis-aadressid:

Tallinna — Viru t. 4, Kino „Passage“ kõrval

Tartu — Promenaad 7a, postkast 51, tel. 67

O/Ü „Kütteveo“ Puutööstus

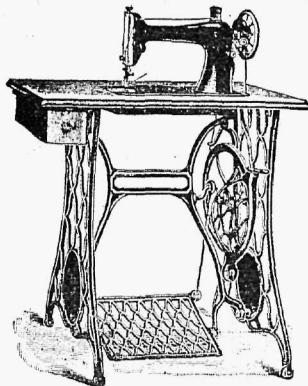
TARTUS, Emajõe tän. 3-8

valmistab:

Mööblid igasuguste nõuete järele kõige lihtsamaist kunni kõige kallimateni majade, koolide, asutuste, vabrikute, haigemajade sissesäädeid, uksi, aknaid j. n. e.

Töö häduse eest täielik vastutus

Õmblusmasinaid jalgrattaid koorelahutajaid

kuulsatest Inglise ja Saksa vabrikutest
on müüa

TARTUS, Suurturg 13
VILJANDIS, Vaksali tv. 3a

N. Naaris

Kompveki-vabrik

R. Brandman

Tallinna

V. Tartu mnt. Nr. 4

Kõnetraat Nr. 15-94

MAX JOHANNSON

Rätsep-
meister

Peterburist

Äri asutatud
1897.

Wõtan tellimisi vastu, väljavalik parema-
test Inglise riietest. Töö alati kõrges
häduses, kõige uuemate mudelite järele.

Väljamaal oma alal akadeemia lõpetanud ja sääli
juurelõikajana tegev olnud. Peterburis laialt
tuntud, kaua aastaid omas äris töötanud.

TALLINNA, LÜHIKEJALG 6

Põllumajandusline keskuhisus

„ESTONIA“

Kõige suurem põllu-, karja- ja linnukasvatuse saaduste eksportäri Eestis

Pääkontor: Tallinna, Jaani tän. № 6, Telef. 8-55, 18-91, 20-90, 20-94

Vorstivabrik: Vladimiri tän. № 4, Telef. 1-33

Piimaäri: Vladimiri tän. № 4, Telef. 5-18

Külmetusmaja: Uus-Sadama tän. № 2, Telef. 4-78

Kauplused: „Estonia“ teatrimajas № 7, Telef. 8-45

Uus Laenu-panga m., Müürivahe tän. № 10, Telef. 23-09

Vladimiri tän. № 4, Telef. 5-18

Esitused kodu ja väljamaal == Telegrammi aadress: „Zentrestonia“

Karl Wengerfeldt

Rätsepa äri Tartus Rüütli tän. Nr. 5

Teisel korral omas majas — Kõnetraat 618

*Soovitab suures väljavalikus kõrgeväärtuslisi
Inglise riideid võistlemata hindadega*

**Töö täidetakse viimaseaja nõuete järele
Tellimisi võetakse ka tellija riidest vastu**

Kaubamaja Esto-Muusika

Kõnetraat 10-24 TALLINNA Lai tän. 34

Suurem muusika-äri Eestis

Noodid

ja nende kirjastus

Tiivklaverid, pianinod,

parematest väljamaa

vabrikutest

Muusikariistad

ja nende osad

Ainuesitused Eestis:

C. BECHSTEIN, Berliinis, tiivklaverid ja pianinod. JUL. HEINR. ZIMMERMANN, Leipzigiis, muusikariistad. — ÜHENDUD LAVATEOSTE KIRJASTAJAD (Drei Masken-Verlag), Berliinis, näitelava kirjandus: ooper, operetid j. n. e.

Müük suurel ja väikesel arvul. — Koolidele ja seltsidele hinnaalandus

ODAMEES

Eesti muuseum ja soome-ugri teaduse alad

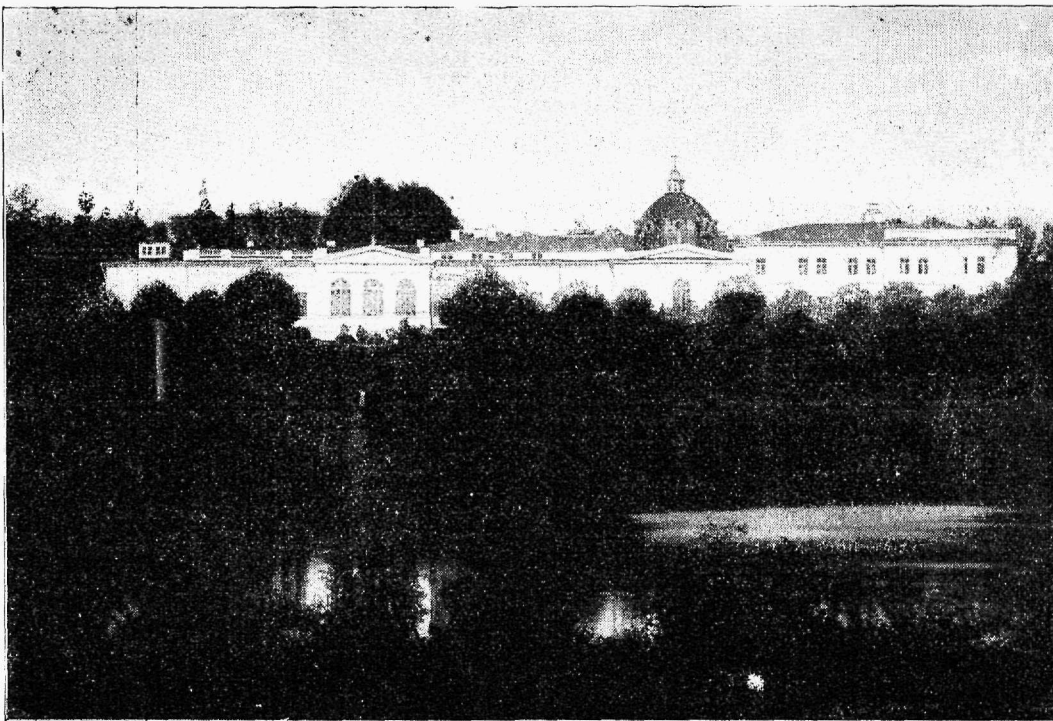
Eesti muuseumi sihiks on igakülgsest valgustada eesti rahva sennist tööd ja saavutusi. Niisugused oleksid: 1) mälestused eelajaloolisest ajast, 2) rahva tööjõuga valmistatud kultuurajaloolised mälestused, olgugi sakslaste tarvitada olnud, 3) etnograafia, s. o. päris rahva kunst, 4) uuem eesti kunst ja 5) eesti vaimusünnitused rahvaluulena ja rahvateadusena. Selle suure sihi kättesaamiseks tehakse nüüd kavakindlalt tööd, ja kui välised võimalused seks soodsad, siis saab mõne aasta pärast

Eesti muuseumist kindlasti asutus, mis — nagu Kalevala Sampo — lõpmatu varanduse andjaks on eesti vaimlisele elule. Isiklikult arvan, et sellest moodustub üks toredamatest ja mitmekülgsematest saavutustest, mida eesti rahvas kogumikuna suudab luua. Sellest saab maa kultuuri selgroog, ja sellest akadeemiast paistab teaduse valgus kaugele üle Eesti piiride. Selle maja ilustavad kunstnikud oma kõige paremate töödega, sinna koonduvad rahva suuremate tegelaste mälestused, sellest tuleb Pan-

Toole lossi varemed

W. S. Stavenhageni joonistus (umbes 1860 a)

Raadi loss Tartu ligidal kuhu E. R. Muuseum nüüdsest pääle asub E. R. M. kogudest

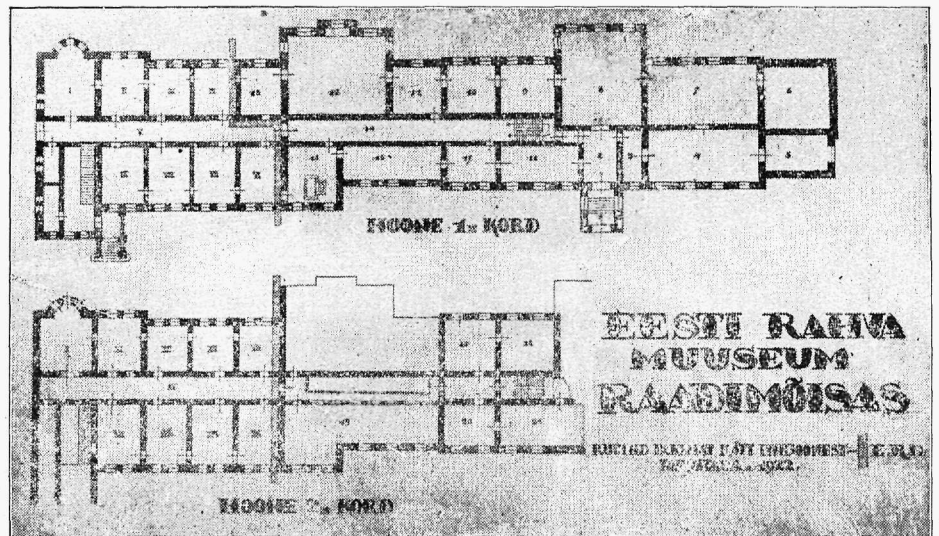
korjandustega ja saavutustega. Neid uurivad kõik väljamaalased, kes otsivad „syntyjä syviä“ praeguselle kultuurile, kunstile, usule ja kirjandusele. Kõigil neil aladel annavad meie primitiivsed hõimrahvad materjaali, millel pole ainult kohaline, etnograafiline või kitsalt rahvuslik väärtus, vaid üleilmaline. Mulle näib, et sarnasel moel kaovad piirid ja geograafiliselt väike Eesti võib moodustuda, kui ta ise tahab, kultuuriliseks suurriigiks laia kolooniaga. Selle koloonia saavutamine ei nõua vere valamist, ainult

teon*) ja tööpaik korruga. Vaatlejad elavad läbi selle vagusais rahulikes saales läind aastasajad üksteise järele ja säält saab eesti noorsugu alati sütitavat õhutust, et püsida oma rahva väärilisena inimesena ja kodanikuna.

Sarnane muuseumi ülesanne on teostatav, tahtmist ja arusaamist olles saabki täide viidud. Eesti muuseum luuakse ja tehakse elavaks jõuks. Aga minule näib, et sellestki ei jatku, vaid peaksime juba alguses mõtlema ühe veel laiema ja kultureilisema ülesande pääle. Eesti muuseumil peaks olema kavakindlalt hoitud ja laiendatud soome-ugri osakond eriti nende suguharude jaoks, kes kultuurrahaiks pole tõusnud. Sellega võimaldub siin teaduslike uurimisala, mis geograafiliselt ulatab üle Uraali mägede kunni Jäämereni. Teadus saab koloonia, kus tal töötamisala aastasadadeks ees on. Väike rahvus tunneb simuleerivat ja sütitavat suurusetunnet, alati laiü perspektiive otsiv noorsoo fantaasia leiab seda mida otsib ja mis realselt olemas. Väljaspool kodumaa piire, Permis ja Uraalis, liiguvad eesti üliõpilased saaksid siin palju ära teha, — ja Eesti muuseumis täituksid mitmed saalid reisijate-uurijate

oma soe veri ja tööarmastus on sihi kättesaamiseks. Sarnase sihi teostamiseks leiduks noorsoos alati vaimustust. Noorsoo vaimustus aga on rahva kõige kindlam elu garanteerija ja selle põletisaine andmine on eluinstinkti nõue.

Senni on soome-ugri teadused tsentraliseerund Helsingi ja Budapesti. Kes tunneb Ungari ja Soome kultuurjalugu, see teab missugust positiivset osa need harrastused edendavad ja on edendand neis kultuurides, ja missuguse uhkusega rahvas nende saavutuste pääle mõtleb. Näiteks, Soome on just neil aladel rahvusvahelises teaduses omandand tähtsama ja tunnistatuma osa kui kuidagi muidu. Ja Soome Kansallismuseos on soome-ugri osakond

*) Panteon — kunstipalee Pariisis maalide, kujude ja tähtsamate prantslaste haudadega.

see, mille väärtuse arvasid kõige suuremaks need väljamaa õpetlased, kes läind suvel Helsingi teadusepäivil käisid.

Helsingi Kansallismuseo kogud, ainelised ja vaimlised, on kõikide hõimrahvaste, m. s. eesti ja liivi, alalt. Aga pääosad on siiski Ida-Venemaalt ja Põhja-Aasiast. Arkeoloogilised kogud on suured, enamasti juhuslikult omandatud ega või seega mõne aja ja ala kohta ülevaadet anda. Selle vastu on sugurahvaste uuem „kunst ja kirjandus“ s. o. etnograafia ja rahvaluule, õige süstemaatilisel korjatud ja väga edustav.

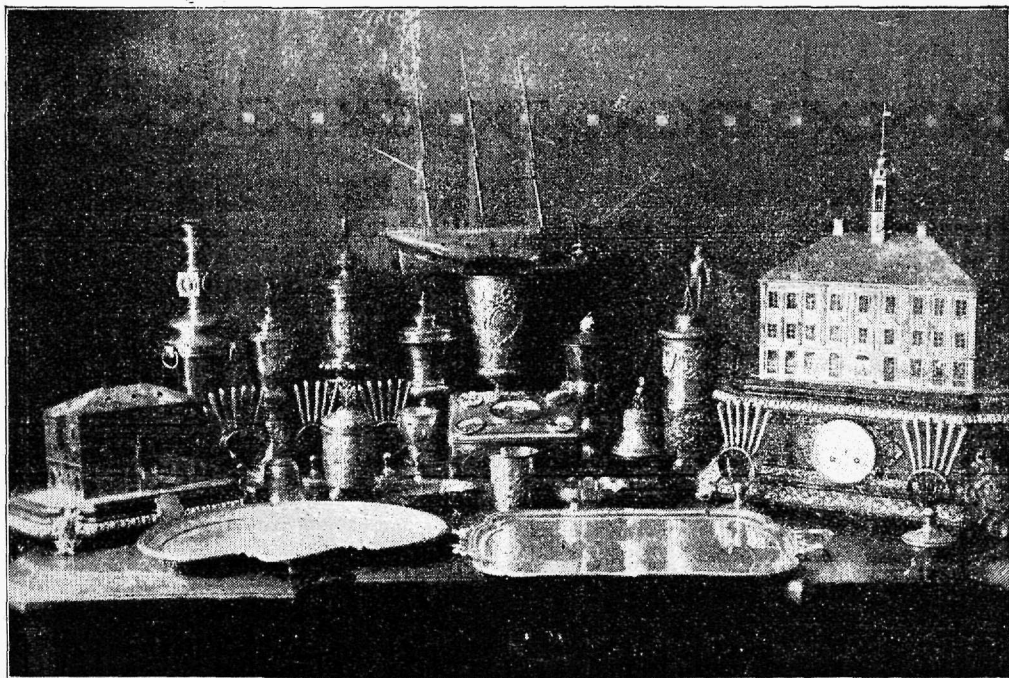
Eesti muuseum võiks loomulikult kõige parema eduga algust teha lähemast ümbruskonnast, liivi ja ingeri alaga, ja ta võiks nende suhtes moodustuda pääkespunktiks. Arkeoloogisena provintsina peaks ta pidama tervet Loode-Venemaad Pihkvast ja Noovgorodist kunni Okani ja peaks katsuma omandada Venemaalt mõne suurema erakogu, mis oleks häiks põhjaks ja alguseks süstemaatilistele korjandustele. Ta võiks veel julgelt esineda võistlejana ka kaugemal idas, Permis ja Aasias, kus on ülisuured töötamisvõimalused ja kus suured probleemid ootavad lahendamist. Ma ei kahtle, et siin varssi moodustuks kool mitmete töötajatega, kes suudaks luua midagi püsiva väärtusega.

Selle ajakirja numbril muis kirjutusis esitatakse muuseumi kogusid ja erikülgi ta tegevusest. Kes ise on mõnedel neist aladest tegutsend, see teab kui suur on juba nüüdki väärtus sel muuseumil, see teab, mis sääl veel puudub ja kuidas seda suurt tööd korraldada, et muuseum nõuetekohaselt valmis saaks. Nüüd on siin töövõimalusi, juhtijaid ja tööisu, just

Salvator Rosa (koopia) E. R. M. kogudest

nüüd on eeldusi, mis peatselt ehk kaovad. Aeg aga ei oota, ja tähelepanu nõudjad ülesanded kuhjuvad ülesannete pääle. Edespidi, võib olla, ei leidu selleks otstarbeks enam aega ega tööjõudu. Lastagu nüüd tööd teha, lubatagu see tingimata tarviline aine toetus, tehtagu muuseum riigi ja rahva omanduseks ja antagu see toetusraha, mida muuseum palund on. See summa oleks vist üks viieküm-nendik sellest, mida riik annab sõjalaevastikule, ja see raha võimaldaks korda saata mis oleks Eestile auks, kasuks ja väärtuslikuks. Siin ei tohitaks ihne olla. See on üks neist tähtsamaist sihtidest, milleks Eesti iseseisvuse loomine tarviline oli. Iseseisvus on ainult abinõu, aga mitte omaette siht. Siht on rahva omapärase kultuuri loomine. Vanadel greeklastel oli jumal, keda nad nimetasid „õige silmapilgu jumalaks“. Ta seisab nüüd meie ukse taga ja on valmis sisse astuma. Kui uks kinni jääb, võib olla, ei tulegi see jumal enam tagasi.

Tartu Suure-Gilde hõbeasjad

mis hiljuti Töö- ja Hoolekandeministeeriumi poolt E. R. M. hoiule anti kultuurajaloolise osakonna täitendamiseks.

Foto Markus

A. M. Tallgren

Rahvasteaduslik osakond

Eesti Rahva Muuseumis

On öeldud, et see, kes minevikku ei austa, ei ole tuleviku vääriiline. Selles lauses sisalduvat tõtt õppisid Euroopa kultuur-rahvad alles siis mõistma, kui nad rahvuslikule enesetundmisele ärkasid. Alles siis ilmus nende hulgas niisuguste asutuste vajadus, mis oleksid pühendatud rahva vaimlise ja ainelise kultuuri varemate ajajärgude valgustamisele. Kuna kunstimuuseumi oli juba klassilisel ajal, tekkisid korralised rahvasteaduslikud muuseumid alles läänd aastajal. Nüüd on need kõikides kultuurmaades juba nii tähtsaks saand, et neid riigi poolt ülalpeetakse või toetatakse. Nendest on saand kultuurasutused, mis pakuvad kodanikkudelle juhust kõigepäält oma rahva muistse eluoluga tutvuneda, seda ülesotsida, mis möödunud aja kultuuris oleks olnud kõige paremat, mida siis ka võiks enda rahvusliku iseloomu kindlustamiseks edesi arendada.

Juba neil aegadel, kus Vene väevõim veel Eesti vabadust kammitseis, tuli Eesti rahva elupüüdmine vägevalt ilmsiks selles soojuses ja vaimustuses, millega siin laialised ringkonnad vastu tulid rahvusliku muuseumi asutamisele. Kui palju aega, jõudu, vaimustust, isegi raha on vabatahtlikult ohverdatud nende kogude korjamiseks, mis praegu on põhjaks tulevasele suurele Eesti rahvusmuuseumile!

See töö, mis siin võõra surve all on võidud teha, on tagatiseks et see algatud töö ei jää pooleli, vaid jätkub edesi mitmekordse jõuga, nii et mõnede aastate pärast igaüks eestlane oma rahvamuuseumi

sisse astudes võib sedasama jagamata rõõmu pöues tunda, mis soomlase meelt täidab, kui ta oma rahva mälestuste templisse tuleb.

Need rahvasteaduslikud kogud, mis Eesti Rahva Muuseumi temale kasutada antud uutes ruumides on saand sel korral näitusele sääda, täidavad neli tuba. Väljapandud asjade otstarbeks on, esitada seda, mis muistse aja eestlasele moodustas kodu. Sääil on, suurtes joontes vaadates, kõik see, millest ta iga päev oli ümbritsetud, tema kõige tarvilikumad majapidamise ja tööriistad, ning tema ülikonnariided.

Pilku heites nende lihtsatele puunõudelle ja riistadelle näeme, et nendes on aineine kehvus oma pitseri vaotand. Ei ole

nendel seda kujude mitmekesidust, mis ainult soodsates ainelistes elutingimustes suudab sügeneda. Ei ole värvide rikkust, sest kelle silma oleksid kõige ilusamadki värvid võind rõõmustada pimedates suitsutaredes. Nendel puuduvad ka enamasti need arend

puulõikekunsti tundemärgid, mida meie ikka häämeelega otsime rahvaste kultuurist. Kuid sellest hoolimata, et nendel hiilgus puudub, ei kaota nad ometi meie silmades väärtust. Nendel on ju ikkagi mälestuste kaunidus, mis kaunim on sellest, mida otse silmaga võib näha.

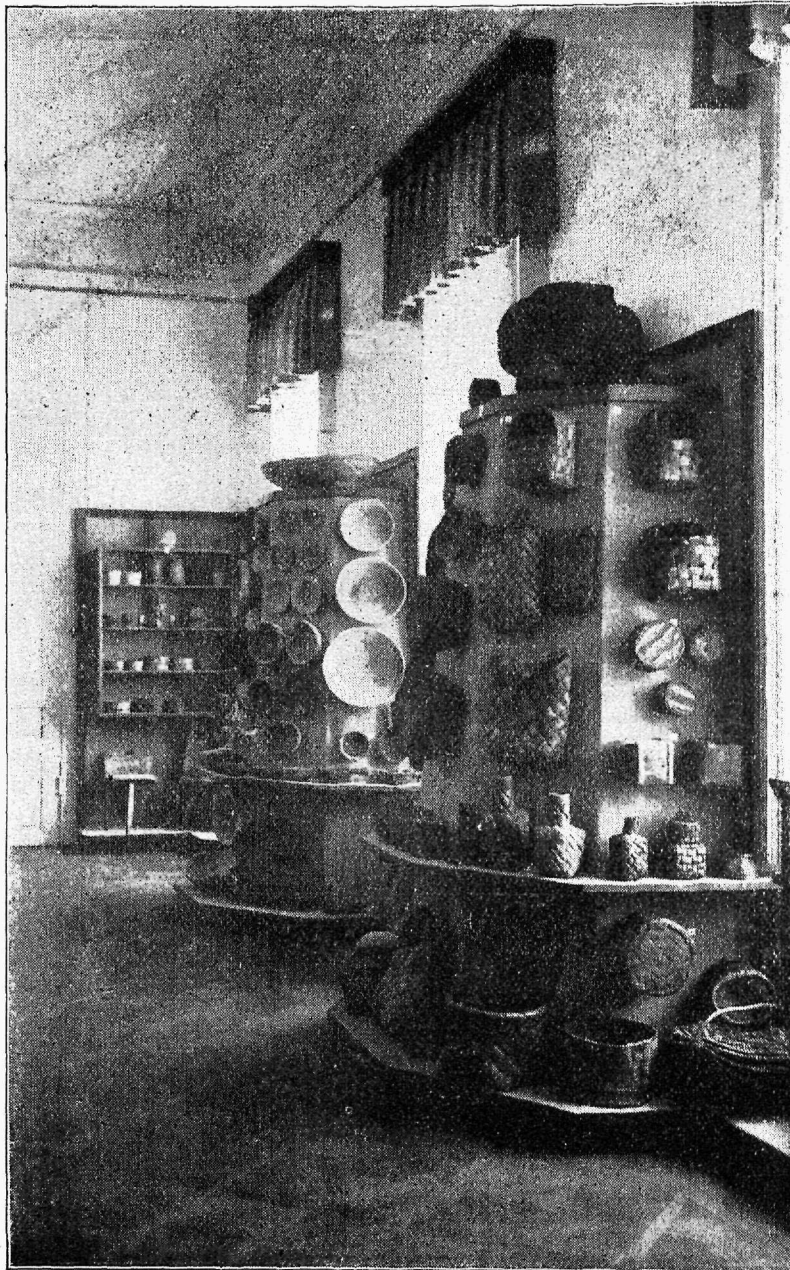
Aga vaadatagu ligemalt! Sääil on ometi midagi, mis tunnistab, et siin hoolimata kitsastest eeldustest siiski on mõne asja juures avaldatud ka õige hääid maitset ja kunsti puulõikeuse alal. Kõigepäält paistavad silma toredad õllekannud. Nagu teada, on neid tarvitatud pulmades, mille tõttu ka oli kombeks neid kirjude lintidega ehtida. Tihti nimetatakse kannusid „pruutkannudeks“, nimelt sellepärast, et niisugune anti pruudile pulmakingituseks. Iseenesest mõista, et kann selleks otstarbeks oli võimalikult ilusasti väljatöötatud.

Kõige ilusamad kannud muuseumi kogudes on pääasjalikult Saaremaalt. Pildil nähtaval (lhk. 47) riulil on ainult sääilt pärit kannusid. Kõige pääilt äratavad tähelepanu nende kunstlikult skulpteeritud käepidemed ehk kõrvad. Nii hästi saartel kui ka suurelmaal esineb kõrvailustusena sagedasti vähem ehk suurem, hariilikult auguline ratas. Tihti tarvi

tatakse motiiviks hobusepää. Haruldasem on ussi kuju, mis ka mõnikord ette tuleb. Vahest on kannu alumine äär hambuline, hariilikult aga tasane. Ka kaas pakub võimalust skulpteerimisele. Sellevastu on küljelauad selleks sündmatud. Neid ilustatakse põletiskirjadega, mis üldse liituvad kokku geomeetrilisteks mustriteks, mõnikord aga esitavad taime või loomariigist võetud motive.

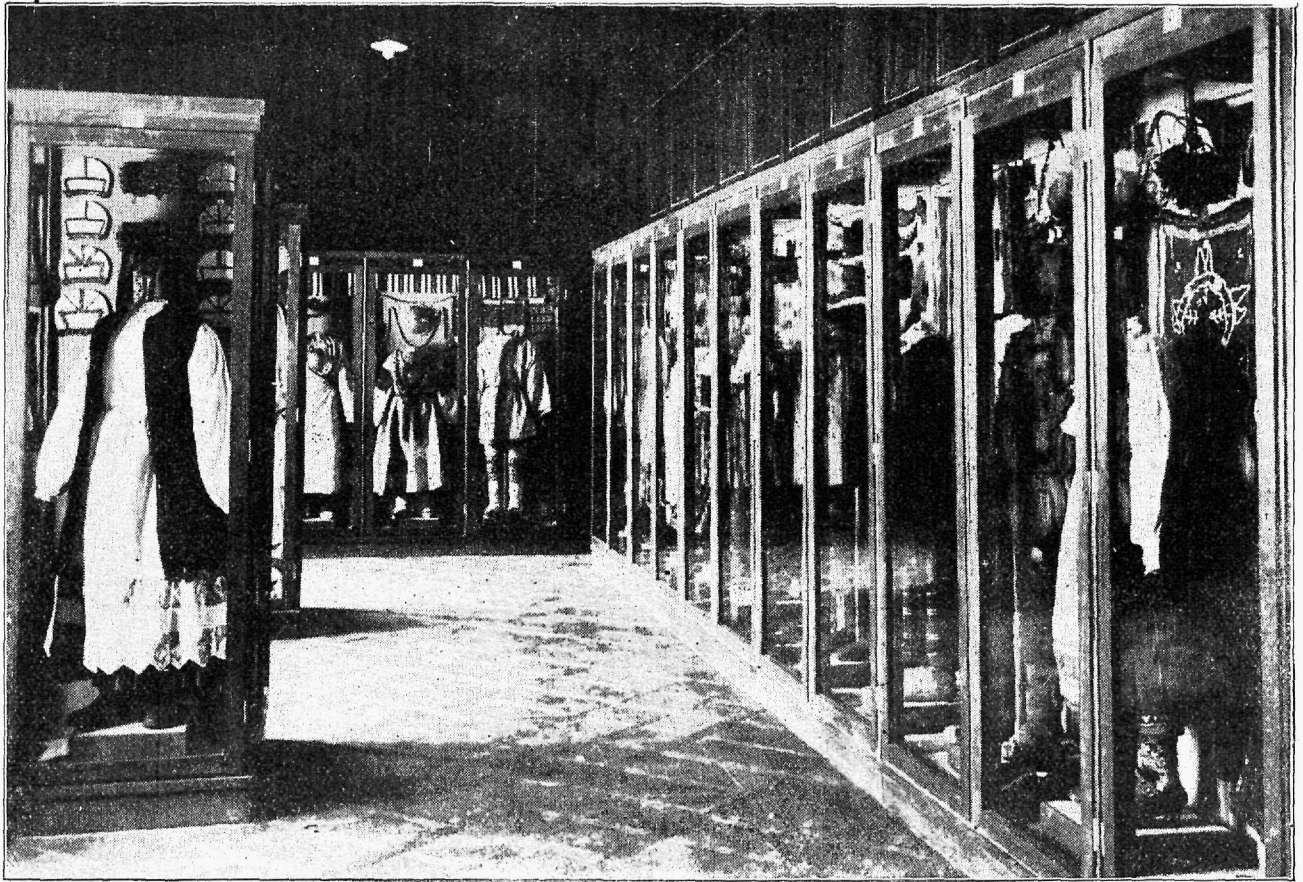
Õlle väljatoomiseks pulmadel tarvitati suuri piipkannusid, millest ta valati vähematesse kannudesse. Ka talgustel olid piipkannud tarvitusel, õlle väljale viimiseks.

Rahvasteaduslikult väga huvitavad on need juurepunumise ja tohutehnika tooted, mis on väljapandud. Näeme asju mis täitsa

Kogu majapidamise riistu

Foto Lomp

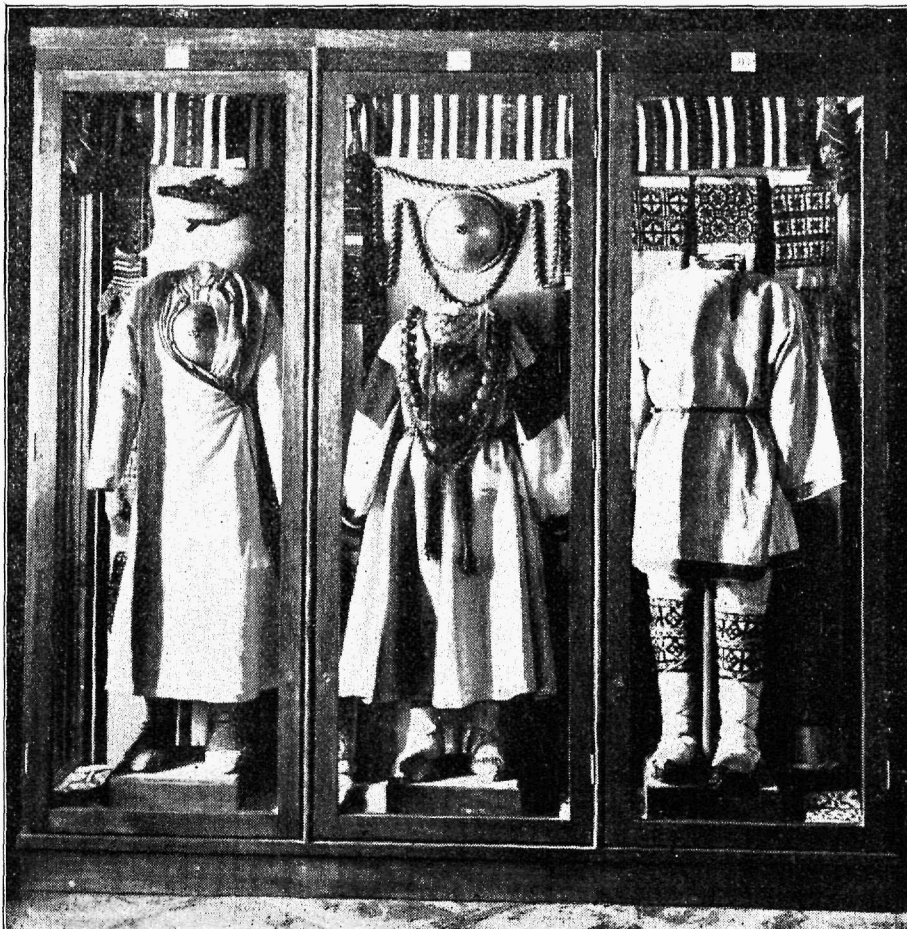

Ülevaade rahvariiete toas

Foto Lomp

sarnasel kujul esinevad ka Soomes, isegi kaugel Volga kallastel elavate Soome soost rahvaste juures (lhk. 44).

Annab suitsutarede ajajärgu „puukultuur“ üldse kahvatu mulje, pakub selle vastu Eesti naiste käsitöö-kunst elurõõmsaid värve. On kindel, et need rahvariided viimasel ajal eredamaid värve on omandanud kui need, mis varem esinesid siinsetes rahvariides. Igatahes on ometi riide värvimine siin olnud juba ammu-ajast tuntud. Riided, ülikond ei ole olnud sel määral kui puukultuur suletud viletsate elutarede pimedusse. Ülikond läks oma kandjaga võõrsile, kirikusse, talgustele ja muudele pidudele. Ja sellepärast ei olegi ime, et selle ilustamise päale pandi iseäralist hoolt. Need, kes tahavad maa-rahva ornamentikat

Seturiided

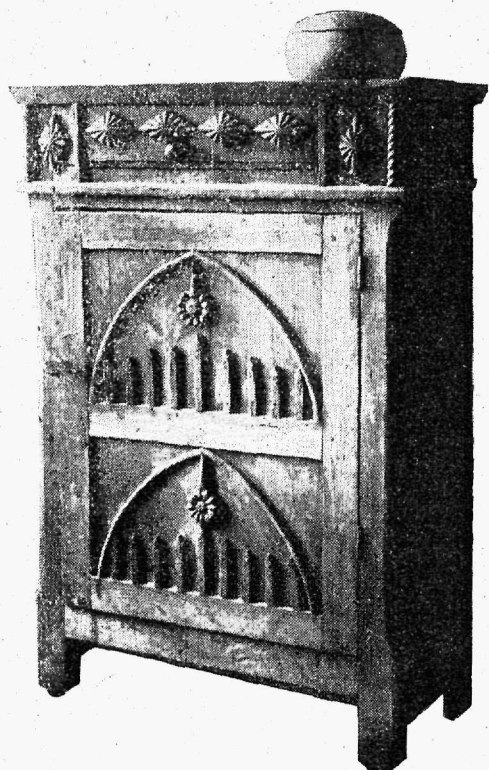
Foto Lomp

tundma õppida, peavadki kõigepäält Eesti naiste käsitöödega tutvunema. Eesti naised on vastuvaidlemata olnud suuremad kunstnikud kui mehed. Seda saab endale kindlaks teha, kui ainult võrdled naiste käsitöid meeste omadega. Mõeldagu näituseks võõrsid ja kindaid, mida Eesti naised igal pool maitserikkalt on kudunud! Kõige peenemad paistavad kõige vanemad kindad, potisinises või lambapruunis värvis, kuna aga igasugused punaste, roheliste j. n. e. roosidega kindad juba jätavad palju labasema mulje. Iseäranis toredad on Mustjala pikkade narmastega kindad, mis meele tuletavad neid, mis muistseaja Rootsi sõjapäälükud kandsid. Motiive, mis kinnaste ja vööde pääl esinevad, on lõpmata palju.

Niisugust rikkust siinse vanarahva kultuuris mujalt ei leia. Põhja-Eesti tanu- ja käsekirjad hiilgavad küll oma värvirikkuses, kuid nendes kordub ikka lillemuster.

Terveid ülikondi on muuseumi uuesti korraldamisel paarkümmend kokku säätud. Nendest on suurem jagu saartelt, mis rahvasteaduslikult kõige huvitavamad. Esimesena on heinaline Muhust, kõige primitiivsemas ülikonnas, mis üldse on kantud: särgiväel. Esitatud on edesi Mu'u vanem ja praegune naiste ja vanem meeste ülikond. Saaremaalt näeme manekiine (keresid, mille seljas ülikonnad on) Põidest, Pühast, Mustjalast ja Anseküläst. Hiiumaad esitab naiste leinaülikond Emastest ja harilik naiste ülikond Keina kihelkonnast. Veel on naisterahvaid Kihnust, Mihklist, Kolga-Jaanist ja Tarvastust. Teistest kergesti eraldada on setud, kelle jaoks toa otsas seisab 3-osane tore kapp (lhk. 45).

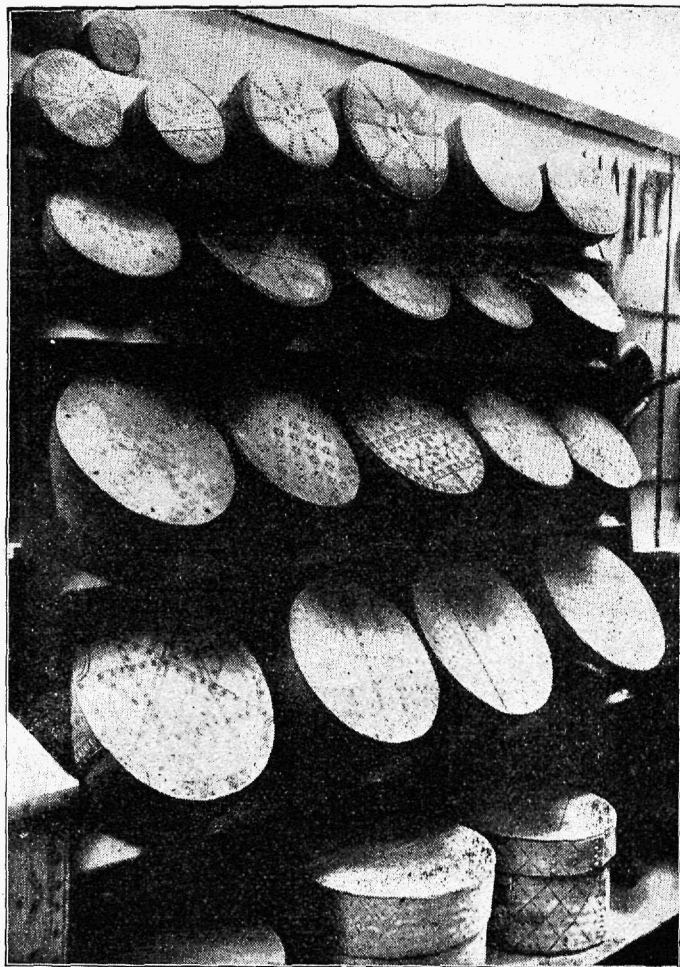
Mul ei ole sihiks siin muuseumis väljapandud asjade nimekirja anda. Nimetan siis ainult lühidalt, et viimses toas, mille moodustab pikk korridor, on eri rühmadena meeste ja naiste käsitööriistu,

Kapp E. R. Muuseumis — E. R. M. kogudest

ilustatud rangipuid ja veimevaku ning väike kogu muusikariistu. Korridori otsas seisavad seintele rippuma pandud mahedavärviliste vaipade keskel vanad suitsumustad teljed punasetriibulise seelikuriidega.

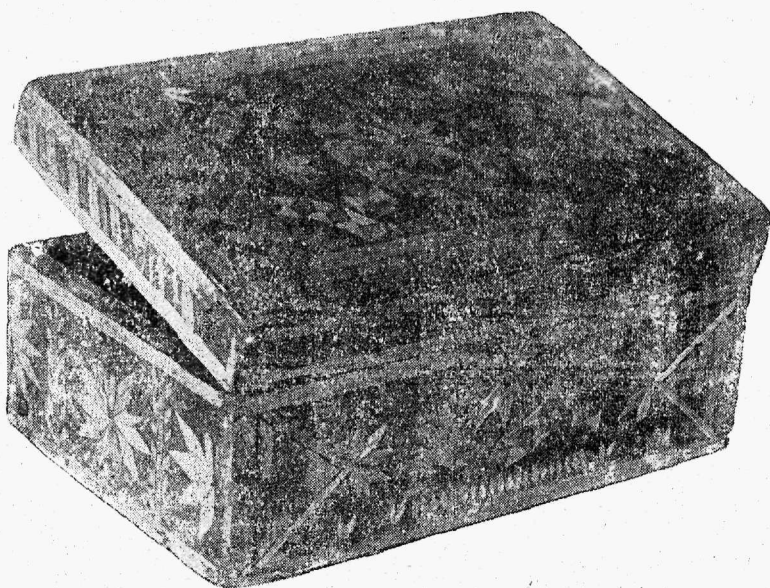
Üldse on rahvasteaduslises osakonnas nähtavale korraldatud umbes 2000 asja. See ei ole üht kümnendikku nendest, mis muuseumi kogudesse praegu kuuluvad. Sellepärast ongi kavatsus juba käesoleval aastal osakonda laiendada hakata. Esiolgu võetakse käsile rahvariided, nii et igast maanurgast, kust veel vähegi võimalik, oleks nähtaval täielik ülikond. Saame meie juure veel mõned korralikud tubade sissesääded, mis annaksid truu pildi kuskil maakohal leidund kodust, siis variseks vististi ära igäühelt see vale käsitus, mis mõnel veel olevat, et muuseum on mingi vanade, lõhkiste, tarvitusest ära jäetud riistade kogu. Seda see ei tohi olla, vaid peavad ümberpöörduvalt kõik need asjad, mis avalikult nähtavale säätakse, nii lihtsad kui nad vast ongi, olema hoolsalt puhastatud, terved, võimalikult vähe tarvitatud,

Veimevakkade riiul E. R. Muuseumis Foto Lomp

hästi säilind. Sääli peab pääle viimaste asjade olema ka kõige paremaid, mis varemad põlvkonnad ainelise kultuuri piirides on suutnud luua. Ainult niisuguses muuseumis võimaldub vaatajale kuulata seda vaikset keelt, mis vanad asjad riiulitel ja kappides kõnelevad läind põlvkondade rõõmudest ja muredest, püüdmistest ja saavutustest.

Ilmari Manninen.

Tanukarp Puhjast E. R. Muuseumis — E. R. M. kogudest

Eesti Rahva Muuseumi tegevuse ülevaade

Muinsusharrastus eestlaste juures algab rahvusliku ärkamisajaga. Juba Dr. Kreutzwald kirjutas üles rahvalaule ja andis trükki muinasjutte, kuna kooliõpetaja Jaan Adamson 1869 a. 50 aastase Liivi talupoegade vabastamise juubeli puhul rahvusliku muuseumi vajadust toonitas. Tähtsamaks rahva vaimlise vanavara korjajaks sai ärkamisaja väljapaistev telegane Dr. phil. Jakob Hurt, kelle üleskutsed vanavara korjamisele omal ajal laineid löid. Hurti rahvalaulude, vanasõnade j. n. e. kogu on saand lõpmata allikaks meie rahva omapärase vaimuelu uurimisel. Senni seisavad need materjalid suurelt osalt veel avaldamata, pääle setukeste laulude 3 köidet, mille järele kogu täiusest ja ulatusest aimu saab.

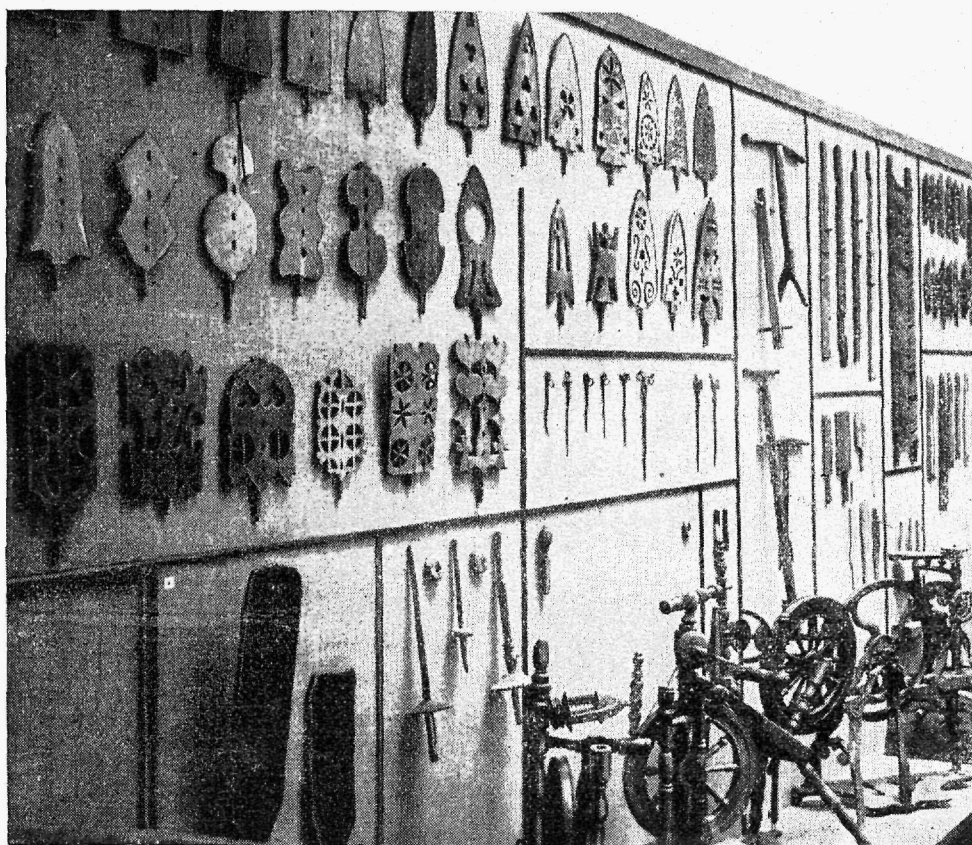
Rahva ainelise vanavara kogujana oleks nimetada Dr. phil. Oskar Kallas't, kes läind aastasaja 90-date aastate sees, juba üliõpilasena Setu- ja Saaremaalt kogus rahvariideid ja omapäraseid tarberistu Õpetatud Eesti Seltsile ja Eesti Üliõpilaste Seltsile.

Eesti Üliõpilaste Seltsis pandi Kallase õhutusel ka alus Eesti Kesk-ehk Arhiivraamatukogule, kuhu kavatseti koondata võimalikult täieline kogu

Kannude riiul E. R. Muuseumis

Foto Lomp

Ketramis- ja kudumistarvete riiul E. R. Muuseumis

Foto Lomp

estikeelset ja Eesti maasse ja rahvasse puutuvat võõraskeelset kirjandust.

Ei või nimetamata jätta ka J. Jungi muinasaja uurimusi.

Kuid senni ei olnud eestlastel veel oma korraldust, mis oleks ühendand meie rahva paremate poegade muinsusharrastusi. Töötati kas ise oma ette või seltsides, kus Balti Saksa vaim valitses.

Dr. Jakob Hurti surma puhul tõusis mõte Eesti oma muuseumi seltsi ja muuseumi asutada, kus kadunu tähtis elutöö sündsat hoiupaika ja jätkamist leiaks. 4 (17) jaanuaril 1907 a. koguvad Hurti värsket haa juurest tulnud seltskonnategelased „Vanemuise“ ruumidesse kokku, kus J. Tõnissoni juhatusel koosolek peetakse. Üldiselt toonitatakse tarvidust Hurti mälestuseks ja tema töö jätkamiseks iseseivat korraldust luua ja valitakse 12 liikmeline „Hurti muuseumi komitee“, kelle hooleks jäetakse asja tegeline läbiviimine. Komitee hingeks saab Dr. O. Kallas, teistest liigetest oleks nimetada V. Reimann, J. Tõnisson, Kr. Raud.

Töötatakse välja muuseumi põhikiri, mille järele muuseumi tegevusväli laiemalle alusele säätakse, kui see esialgu kavatsetud oli ja uus selts Eesti Rahva Muuseumi nime saab. Põhikiri jõuab mitmesuguste takistuste ja parandamiste järele kinnitusele alles detsembris 1905 ja järgmisel aastal algab uus muuseumi selts oma tegevust, mil esimene üldine ja tegevliigetekogu koosolek peetakse (1 aprillil 1909).

Põhikirja järele on ühisuse otustavaks asutuseks 21 liikmeline tegevliigete kogu, kuna tegelik ühisuse asjaajamine tegevliigete kogu poolt valitava 12 liikmelise juhatuse hooldeks on. Pääle selle on ühisusel toetajad liikmed.

Muuseumi juhatuse esimeheks valiti esimesel koosolekul Dr. O. Kallas, kes selles ametis oli kunni 1919 a., mil tema oma elukutset muutes ja Eesti riigi ülesehitamise tööle asudes Tartust lahkus, kuid ka kaugel olles muuseumi vastu külmaks ei jäänd. Dr. Kallase järele valiti juhatuse esimeheks tuntud rahvavanavara korjaja prof. M. J. Eisen, kes selles ametis veel praegu on.

Põhikirja järele asutatakse Eesti Rahva Muuseumi rahvateadlase Dr. phil. J. Hurti mälestuse kestvaks austamiseks. Muuseumi otstarve on Eesti rahvateadust igakülgset edendada.

Edesi loome põhikirjast: „Muuseumis leiavad kõigepäält aset Jakob Hurti teaduslikud kogud ja kõi«, mis tema mälestusega ühendatud. Rahva muuseumisse korjatakse kõiksugused rahvateadlised sõnalised ja asjalised mälestused: rahvaluule, kohanimed, keeleteaduslikud ained, rahva muusika, rahvalaulud, rahva kunsti tooted, rahvariided, ehted, tööriistad, tarbe-riistad j. m.

Muuseum korjab kunstitooteid, trükitöid ja käsikirjalisi aineid eesti rahva edenemiskäigu kohta endisest ja käesolevast ajast.

Muuseumi ühisus asutab täielise Eesti keskraamatukogu“.

Oma ülesannete täitmisele asudes otsustas muuseumi selts oma tegevust esialgu piirata aineliste rahvateadusliste asjade kogumisega ja täit jõudu n. n. ainelise vanavara korjamisele pühendada selle rutulise kadumise pärast, kuna sõnalise vanavara korjamise Eesti Kirjanduse Selts oma hooldeks võttis ja rahvaviiside kogumine Dr. O. Kallase juhatusel Eesti Üliõpilaste Seltsi poolt toimetati.

Otsustati süstemaatiliselt terve eestlaste elamisala läbi käia ja korjata, selleks igal suvel stipendiaate-vanavara korjajaid väljasaates. Korjamiste korraldajaks valiti etnograafiline toimikond, mille juhatajana ja tulisele korjamisele õhutajana esimesil aastail kunstnik Kr. Raud tegev on.

Kuna muuseumi ainealine seisukord alguses ei luband suu-remat tegevust avaldada ja muuseumi mõte ka võrdlemisi veel võõras oli, võib lesimestel tegevusaastatel ainult vähesel arvul vanavara korjajaid ametisse panna.

Korjajateks on üliõpilased ja kunstnikud, kellele maal kohalikud kooliõpetajad j. t. haritlased ja seltskonna tegelased abiks on. Katsutakse nii korjamist korraldada, et korjaja paari (üliõpilane ja kunstnik) tegevusala piirduks kihelkonnaga, sest harilikult sünnitab kihelkond ühtlasi ka etnograafilise kultuur-rikkonna.

Esimesel tegevusaastal (1909), kus muuseumi sissetulekud väga piiratud olid, võimaldati ainult 4 stipendiaadile reisi ja korjamiskulud, mis ligi 150 rbl. maksma tuli. Järgmisel 1910 aastal tõuseb stipendiaatide arv 7 päale ja antakse korjamise päale juba ligi 600 rbl. välja. Ühtlasi tehti kihutustööd ja katuti muuseumile sõpru ja toetajaid leida.

Suuremate asjaliste kingitustena saab Muuseumi selts Eesti Üliõpilaste seltsilt ta rahvateaduslise kogu ligi 200 numbrit ja Eesti Keskraamatukogu alguse — ligi 14000 eestikeelist raamatut ja ajalehte, mis kõige täielikum sarnane kogu Eestis.

Ka Eesti Põllumeeste Selts Tartus kingib muuseumile oma 100-numbrilise 1904 a. alustatud rahvatööde mustrite kogu.

Aastal 1911, kus muuseum ühistegeliste asutuste, Eesti Üliõpilaste Seltsi Vilistlaste kogu liikmete ja üksikute isikute poolt suuremaid rahalisi kingitusi sai, võidi korjamistegevust märksa laiendada. Üle 2000 uue numbrit tuleb rahvateaduslisi asju juure.

Muhu noorik

Foto Rambach

Kuna muuseumil oma korter puudub, annab „Vanemuise“ selts omas majas paar tuba, kuhu uuesti korjatud kogud koondatakse. Ka õpetatud Eesti Selts deponeerib nüüd oma u. 600 numbrilise rahvateaduslise kogu samades ruumides.

Muuseumi mõttega tutvustamiseks korraldatakse 1911 ja 1912 aastal Tartu ja Tallinna Põllumeeste seltside näitustel uutest korjandustest välja-panekuid ja müüakse noorte poolt „muuseumi lille“ peetakse linnas ja mitmel pool maal üliõpilaste j, t, poolt kõnesid ja jagatakse kümnete tuhandete viisi seletuslehti.

See tegevus toob suurt hoogu ka ainelise vanavara korjamisesse. 1912 aastal võib juba 45 ja järgmisel 1913 a. 60 stipendiaati välja saata, keda on aitamaks ja osalt iseseisvalt tegevuses hulk kohalikke jõude. Tegevusaastatel 1912, 1913 ja 1914 kasvavad muuseumi rahvateaduslised kogud, mis suurelt osalt kõik kingitustena saadud jõudsasti, nii et asjade koguarv üle 18000 tõuseb. Suurem osa kodumaa kihelkondadest on läbikäidud ja hulk meie vanema põlve elutunnistajaid kadumise eest päästetud. Muidugi koguneb sarnase rutulise ja vähese ettevalmistusega läbiviidud korjamise juures dublette, kuna nii mõneski asjas tühjad kohad jäävad, mida hilisema põhjalikuma uurimise teel, täiendada loodetakse. Kuid tuleb väidata, et iseäranis teisenditel rahvateaduslise uurimistöö juures oma tähtsus on. Ilmasõda, mis 1914 aastal lahti puhkeb ja ka meie kodumaa varssi sõjakeeru tõmbab, tõi muuseumi korjamistööd takistusi ja viimaks täielise seisaku. Ainult mõned kohalikud korjajad töötavad veel 1915 ja 1916 aastal.

Tähtsa lisanduse saab muuseum oma kogudelle 1918 a. algul oster arhitekt J. Gahlbäckilt Peeterburis suurema ja ainsa sarnase oma ulatuse ja valiku poolest rahvamustrite kogu (u. 1730 numbrit) mis hiljem enamlaste valitsuse ajal Helsingi Soome Rahvusmuuseumi hoiule viiakse ja alles 1922 a. suvel säält Tartu tuuakse.

Uut hoogu võtab ainelise vanavara kogumine alles siis, kui noor Eesti riik võidurikka sõja järele rahujalale saab ja liikumine maal jälle enam-vähem takistusteta. Sel korral annab juba haridusministeeriumi muinsusosakond muuseumile korjamistekste toetust, mida tuleb jagada Tallinnas, 1918 a. kevadel asutatud muuseumi osakonnast tekkind iseseisva Tallinna Eesti Muuseumiga, Töö jagatakse nõnda, et Tallinna muuseum saab oma korjamisalaks Põhja-Eesti ja saared, kuna Eesti Rahva Muuseum Tartus korjamist korraldab Lõuna-Eestis ja Setumaal. Kõik riigi rahaga korjatud kogud jäävad riigiomanduseks ja deponeeritakse ainult muuseumides.

Viimane korjamine, mis pääsasjalikult endiste korjanduste täienduseks ette võeti on kolme aasta (1920, 1921 ja 1922) kestes Tartusse veel u. 4000 uut numbrit juure toond, nii et Eesti Rahva Muuseumi rahvateadusline kogu ümmarguselt 25000 numbrit suur on.

Kui ka kogul oma puudused ja üksikasjaliseks uurimistööks veel nii mõndagi materjaali, iseäranis rahvateaduslisi kirjeldusi tarvis on, peab kõige soojemat tänu avaldama virkadele ja tihti ennastsalgava agarusega töötand korjajatele ja asjade annetajatele, et võidi võrdlemisi lühikese aja jooksul nii palju meie rahva omaparastest töödest päästa, mis muidu kindlasti oleks jäädavalt hävinend kõige ligemal ajal. Ühtlasi on Eesti Rahva Muuseumi rahvateadusline kogu kaugelt kõige suuremaks ja täielisemaks koguks võrreldes nii väljamaa, kui sisemaa muuseumidega. Olgu nimetatud, et Eesti etnograafilised kogud kõige suuremad on Helsingis Soome muuseumis, kus nende arv ulatab u. 2000-ni, umbes sama palju Eesti asju on Peeterburis end. Aleksander III muuseumis ja u. 700 numbrit ümber Budapestis Magyarri rahvuslises muuseumis. Pääle selle leidub veel mitmetes väljamaa muuseumides vähemal arvul Eesti asju

Kodumaa muuseumidest on viimastel aastatel (1919—1922) suurt korjamishimu näidand uuesti asutatud Eesti Muuseum Tallinnas, mille etnograafilised kogud ühes riigikorjandustega üle 10000 numbri tõusevad. Aineliste rahvateadusliste kogude kõrval ei või nimetamata jätta, et muuseumile kuulub suur folkloristiline kogu, kõige päält Jakob Hurti kogud, mis senni küll Helsingis Soome Kirjanduse Seltsis alalhoitakse ja milles loetakse u. 60000 rahvalaulu, 50000 vanasõna, 40000 mõstatust j. n. e.

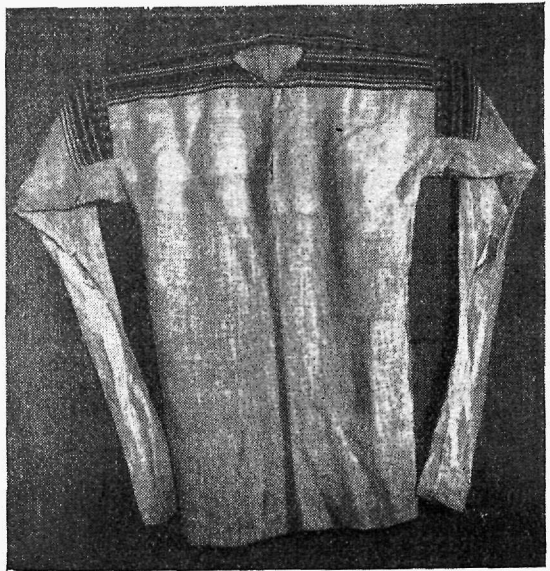
Ka Dr. O. Kallase poolt korraldatud Eesti Üliõpilaste Seltsi rahvaviiside kogu on muuseumile üleantud, milles viimase aruande järele on 12808 viisi ja umbes 215950 rida muinaslaulu. Viimane kogu hoitakse samuti praegu Soomes prof. K. Krohni valvusel, kus neist ärakirjad tehakse.

Rahvateaduslistele kogudelle täienduseks on kodumaa piltide kogu, kuhu korjatakse igasuguseid pildistusi Eesti maast ja rahvast, iseäranis rahvariietest, rahvatöödest, ehitustest j. n. e. See kogu sai omale alguse u. 100 numbrilise Eesti Üliõpilaste Seltsi kogust, millele juba 1912 a. hää lisa saadi muuseumi poolt väljakuulutatud kodumaa päevapiltide võistlusest iseäranis huvitavaid ülesvõtteid saadi fotograaf C. Bullalt Peeterburist (Saaremaa pildid), J. Kristinilt, Tallinnast, Kohtizkiylt Haapsalust. Palju lisa tõi kogule 1913 aastal ja J. Pääsukese poolt ettevõetud reis mööda kodumaad päevapildistamise otstarbel (üle 300) ja 1914 aastal tehtud vana Tartu ülesvõtted (446 ülesv.).

Samuti oleks nimetada mag. A. O. Väisäse ülesvõtted tema rahvaviiside korjamisreisidel 1912, 1913, 1914 ja 1922 a. Viimastel aastatel 1920—1922 on üllõp. E. Vitoffi poolt tehtud muuseumi ja Eesti Kirjanduse Seltsi kodumaa uurimise toimkonna ülesandel hulk häid ülesvõtteid (üle 600), mille negatiivid nüüd muuseum on omandand.

Üldiselt ulatab muuseumis kodumaa piltide arv kunni 5000-ni u. 2000 negatiiviga. Oma parematest päevapiltidest on muuseum väljaannud postkaarte (245 uumbrit).

Rahvateaduslike koguga ühenduses on kavatsetud Rootsi ja Soome eeskujul vabaõhu muuseumi asutada, mis aga seni tarviliste summade puudusel teostamata. Küll on vabaõhumuuseumi jaoks materjaalegi muuseumil olemas — nii kingiti

Setunaiste pikakäikstege hamõ

mõni aasta tagasi Tartust Pauluse kiriku Nõukogu poolt „Vana tollimaja“, mis lahtivõetud ja ülesäädmist ootab. Ka on mitmeid ehitusi maalt valmis vaadatud. Võimalik, et tulevikus muuseum Raadimõisa pargi ligiduses omale kohta saab vabaõhu muuseumi asutamiseks ja sellega võimalus antakse huvitava nurga korraldamiseks Eesti endisest elust.

Muuseumi teistest kogudest oleks nimetada veel muinas-teadusline kogu, mis võrdlemisi väike ja kuhu enam vähem juhuslikult leitud asjad on vastu võetud. Kodumaa muinasteaduse harrastus koondus varematal aegadel Õpetatud Eesti Seltsi ümber, kuhu ka Eesti Rahva Muuseumi poolt suuremad leiud juhiti, siiski on aja jooksul ka Eesti Rahva Muuseumi mõnedki huvitavad leiud saand pea igast kultuurperioodist ja kavatseb tulevikus rahvusmuuseumina ka seda ala arendada. Praegu on kodumaa süstemaatiline arkeoloogiline uurimine koondatud Tartu ülikooli arkeoloogia kabinetti, mille juhataja arkeoloogja prof. A. M. Tallgren lahkelt ka muuseumile abiks on olnud.

Ka Eesti Rahva Muuseumi kultuur-hisoorialise ja kunstikogu täiendamise päale on senni vähem tähelepanu võidud pöördä pääasjalikult ainelistel põhjustel, ehk küll juba muuseumi algusest päale ka seda külge on üleskutsetes rõhutatud.

Ajajooksul on muuseum mõned kunstitööd ja kultuur-hisoorialised objektid omandand, millele lisaks tulevad ülikooli ja Haridusministeeriumi poolt deponeeritavad asjad. Nimetamata ei või jätta, et siia meie mõisate ja linnade vanavara (stiilis mööbel jne.) koondatakse üksikute kultuur perioodide järele, kuna iseäralist rõhku ka meie kirikute vanavara (altari pildid, vapid, puulõiked jne.) alahoidmise päale pannakse.

Päale eelpoolnimetatud kogude on muuseumil ajajooksul korjund numismaatiline kogu, kus u. 10,000 raha.

Samuti on muuseumil umbes 300 numbriline sõjariistade kogu, kus vanema esitavd v. Strykilt 1919 a. ostetud üle 20 vana püssi sisaldav korjandus. Sõjariistade kogusse on palju lisa annud revolutsiooni- ja sõjaaeg. Eesti tegelaste kirjalised ja asjalised kui ka Eesti rahva ja riigi ajalosse puutuvad mälestusmärgid koonduvad iseäralisesse ajaloolisesse kogusse. Teiseks suuremaks ülesandeks on Eesti Rahva Muuseumil täieliku Eesti Kesk-ehk Arhiivraamatukogu asutamine ja korraldamine, millele alus pandi Üliõpilaste Seltsi koguga. Ruumide puudusel tuli seda kogu esialgu Üliõpilaste Seltsi ruumides hoida ja alles hiljem, kui Muuseumi juhatusel korda läks Tartu linnalt ruume juure saada, võidi palju üle tuua ja korraldamisele asuda. Põhimõtteks on koondada siia kogusse kõik eestikeelne ja Eesti maasse ja rahvasse puutuv võõrakeelne kirjandus, mille hulka ka kõige vähemad trükitööd arvatakse. Kogu on süstemaatiliselt täiendatud niipalju kui seda muuseumi rahaline seisukord ja välised olud on luband. Eriti on täiendatud kogu Tartu ja Talinna tsensorite ja suuremate trükikodade arhiividest. Tähtsat lisa sai raamatukogu 1916 aastal. Vene teaduste Akadeemialt ja Avaliku Raamatukogu dublettide jaoksannast (viimasest ligi 5000 mitmesugust raamatut ja broshüüri).

Viimasel ajal on raamatukogu „Baltica“ osakonda täiendatud ostuteel end. mõisate raamatukogudest.

Torupilli Juhan

Tuleb tänuga tähendada, et pea kõik Eesti ajalehtede, ajakirjade toimetused ja paljud kirjastajad ja trükikojad on muuseumi üleskutsetele lahesti vastu tulnud ja aastate jooksul oma väljaanded arhiivraamatukogule hinnata saatnud.

1920 aastast päle saab kogu siseministeriumi kaudu sunnieksamplaarid kunni sellekohase trükisääduse ilmutamiseni küll ainult Siseministeriumi korraldusel.

Kogu on kasvand ajajooksul kõige suuremaks ja täielikumaks omal alal (umbes 35.000 raamatut) ja nii ainukeseks sarnaseks Eestis, ehk küll muuseumi rahaline seisukord ei ole võimalust annud seda kogu tema vääriliselt korraldada ja täendada. Iseäranis asetamata on ajalehtede kogu.

Arhiiv-raamatukoguga on ühenduses 1921 aastast saadik Eesti bibliograafiline asutus, mille ülesandeks on kokku-säada täieline Eesti bibliograafiline nimestik. Praegu töötatakse Eesti ajalehtede kirjutuste bibliografeerimisel. Bibliografeerijate palgad maksab Eesti Kirjanduse Selts. Asutust juhib iseäraline Eesti Rahva Muuseumi, Eesti Kirjanduse Seltsi ja Ülikooli esitajatest koosseiv bibliograafiline komisjon.

Nii arhiivraamatukogu kui bibliograafiline asutus on suurema tähelepanu väärt kui seda senni tehtud. Küll on Eesti Rahva Muuseumi juhatus poolt mitmekordsetes märgukirjades Valitsusele kui ka eraldi eelarvete esitamisel toonitatud arhiivraamatukogu tähtsust ja vajadust, kuid senni on siin ainult õige väikeste toetustega vastu tulnud. 1921 aastast on raamatukogu kui ka bibliograafiline asutus paigutatud Gildi t. Nr. 8 neljandale korrale, 10 ruumis.

Kuna arhiiv-raamatukogu põhimõte on raamatuid ja trükiteid alal hoida, kui arhiivi objekte, ei laenata kogust raamatuid välja ja antakse neid tarvitada ainult raamatukogu juures asuvas lugemistoas, mis avatud igapäev k. 9—3.

Raamatukogu peab esialgu ka edespäikes oma endisesse korterisse jääma.

Kogude kasvamisega tuli muuseumi juhatusel järjest rohkem rõhku panna kogude korraldamise ja katalogiseerimise päle, mis küll tarviliste summade ja ruumide puudusel ainult osaliselt täita suudeti.

Juba 1912 aastast oli kogude korraldamisel ajutiselt ametis üliõpil.

G. Matto, kuna 1913 aasta jaanuari kuust kooliõpetaja E. Eisen Schmidt alaliseks muuseumi koguhoidjaks ja asjaajajaks sai. Viimane on käesoleva ajani muuseumi töös olnud. 1915 ja 1916 aastal töötas rahvateadusliste kogude katalogiseerimisel prl. Helmi Reimann-Neggo, kes Soomes ülikoolis rahvateadust õppind oli ja lootusriikka uurijana rahvateaduse alal esines. Häidine tervis sundis tulist töötajat juba varaselt töölt lahkuma, kunni pikaline kopsuhaigus noore elu lõpetas 1921 a. kevadel. Raamatukogu hoidjaks on 1917 aasta algusest J. Muide.

Kuna muuseumil võimalus avanes suurematesse ja ajakohasematesse ruumidesse asuda Raadimõisa lossi ja iseäranis rahva teadusliste kogude süstemaatiline läbitöötamine kord korralt ikka suuremaks tarviduseks tõusis, kutsus muuseumi juhatus muuseumi direktoriks Soomest etnograafia eriteadlase Dr. phil. J. Mannise, kes läind aasta juuli kuust ametisse asus.

Muuseumi juhatusel liigetel, kes iseäranis kauemat aega muuseumitööst osa on võtnud, oleks nimetada päle Dr. Kallase prof. Eiseni ja Kr. Raudi, K. E. Sõõt, kes hoolega ka ainelise vanavara korjamise toimkonnas tegev on olnud, prof. J. Mägi, dots. K. Saral, prof. A. M. Tallgren, J. Kaart, A. Jõudu, G. Vilberg j. t.

Kogude kasvamisega on ka muuseumi ruumide küsimus kord korralt ikka teravamaks muutund. Juba muuseumi seltsi tegevuse algusel kavatseti ligemal ajal muuseumile oma maja ehitada. Selleks arvati sünnis koht olevat praegune Nooresoo Kasvatuse seltsi plats, kus nüüd uus gümnasiumi hoone seisab. Koolimaja kõrvale arvati ka muuseumi maja ära mahtuvat, mis esialgse kavatsuse järele 10000 rbl. oleks maksta läind. Kogud kasvasid aga nii jõudsasti, et sellest mõttest varssi loobuti. 1912 aasta sügisel läks muuseumi juha-

tusel korda Tartu linnavalitsuselt hinnata ruumid saada linna päralt olevas majas (Gildi tän. Nr. 8), kus esialgu küll 5 toas ainult rahvateaduslised kogud aset leidsid ja osa ruume 1913 aasta sügisel vaatajatele avati.

1914 aastal anti samas majas veel 4 tuba juure, kuhu E. Üliõpilaste Seltsist juba 1909 a. kingitud, raamatukogu ära toodi ja hiljem raamatukogu juures lugemistuba avati.

Linna poolt saadud ruumid ei olnud küllalt kohased muuseumi jaoks, sest samas majas kahel ülemisel korral asus sõjaväe kasarm. Päälegi on maja puu treppide ja lagedega, mis tulekardetav. Ei võind sellepärast muuseumi pikema asumise pälele tähendatud majasse mõelda ja muuseumi juhatus kogus hoolega kapitaal, et kord oma maja ehitada, milleks nüüd juba 100000 rbl. arvati vajavat.

Suurt hoogu maja ehitamise kapitaal korjamiseks andis 1917 aasta algul majas, kus muuseumi asus, kasarmu ruumides tekkind tulikahju, mis küll kustutati, kuid muuseumile ähvardavaks hoiatuseks oli. Teade tulikahju üle tõi huvitava tõsiasja ilmsile: Eesti Rahva Muuseumi kogude vastu oli üldine tähele-

panu tõusnud. Kui siis avaldati muuseumi nimel üleskutseid majaehitamise kapitaal korjamiseks, tuli raha ja sooje sõnu igalt poolt, nii et kapitaal lühikese aja jooksul väikeste annetustena 60000 rbl. päle tõusis. Vaimustust tõi kaasa ka 1917 a. kevadel lahtipuhkend revolutsioon. Sõjaväljalt kaitsekraavidestki ei jäänd tervitused ja annetused tulemata.

Eesti rahvuslik muuseum oli saamas ühes rahvusriigiga. Kuid juba sama aasta lõpu poole muutub meeoleolu. Vene poolt tulev enamlus löi laineid ja sellele järgnev saksa okkupatsioon oli rõhuv ja takistav ka muuseumi tegevusele. Ainult siis, kui Eesti rahvas oma-riikluse alusele asus ja kibedalt töös oli riigi loomisel, võis ka Eesti Rahva Muuseum tuleviku päle julgelt loota.

Kuna muuseumi kogud nii suureks olid kasvand, et nende eest hoolitsemine muuseumi seltsil üle jõu käis, teiselt poolt aga samad kogud rahvuslikult ütlemata tähtsad ja sisuliselt ainumad, pööris muuseumi juhatus juba veebruaril kuul 1919 a. haridusministeriumi kaudu tollaegse Ajutise Valitsuse poole märgukirjaga, kus muuseumi kogude tähtsust rõhutati ja muuseumi kui riigi kulul ülevalpeetava

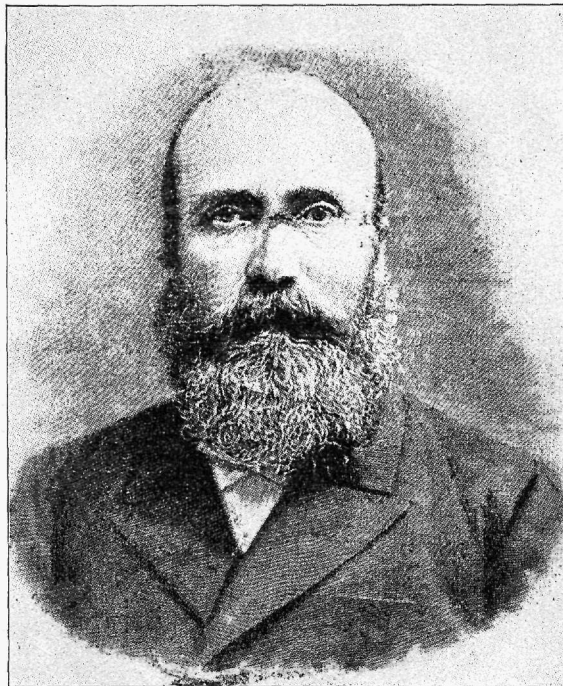
rahvusliku keskmuseumi tunnistamist säädusandlisel teel paluti. Märgukirjas oli soovitatud, et Eesti Rahva Muuseumiga seotaks muinasjäänuste hoid Eestis, milleks muuseumi juure muinsusvalitsus tuleks asutada. Ühtlasi toonitati ajaloolise keskarhiivi ja rahvusliku arhiivraamatukogu asutamise tungivat tarvidust. Ka paluti riigimajadest muuseumile ajutiselt vähem tulekardetav hoone anda, kunni muuseumi oma maja ehitamiseni. Kohaseks peeti end. vene sõjaväe staabimaja Aia tän. Nr. 39

Muuseumi ettepanekud leidsid haridusministeriumis poolehoidu, kuid suuremaid tegelikke samme selles sihis otsekohe ei järgnend päle vähemate toetussummade, mis muuseumile haridusministeriumi poolt andma hakati.

Ehk küll lootusi anti soovitud staabimaja saamiseks ja haridusministeriumilt koguni korraldus tehti maja ülevõtmiseks seesasuvate sõjaväeasutuste käest, ei läind muuseumil ometi õnneks seda enam-vähem muuseumi otstarvetele vastavat maja saada, mis valitsuse otsusel riigikohtuhooneks määrati. Olgu nimetatud, et samas majas rahuläbirääkimisi peeti ja viimaks Eesti-Vene rahu alla kirjutati (2 veebr. 1920 a.)

Et muuseum oma kogudele tungivalt suuremaid ja avaramaid ruume vajas, astuti läbirääkimisse Tartu linnavalitsusega, kes samas majas, kus muuseumi asus sõjaväe alt vabanend kaks korda remonteeris ja muuseumile üüris lisaks endistele ruumidele.

Kuna saadud ruumid ometi küllalt sündsad ei olnud muuseumi asumiseks pikema aja päle, oldi agarasti ametis sündsamate ruumide või kohase muuseumi maja ehitusplatsi otsimisel. Uues märgukirjas 1921 a. algul paluti valitsuselt sündsata platsi andmist või ostmist, või jälle, kui see võimalik ei leita olevat, pikaajalist protsendita laenu selleks otstarbeks. Kohasteks ehitusplatsideks peeti muu seas saksa näituse platsi

Dr. Jakob Hurt

Peetri kiriku vastu, umbes 6 vakamaad suur, kõrgel kohal, nii et igasugune vähemgi ehitus siit üle terve linna välja paistaks, samuti kohaseks peeti hobuste postijaama plats Riia ja Pihkva tänava nurgal ühes kunni Era tänavani väljamineva end. v. Lilienfeldti pärijate platsiga.

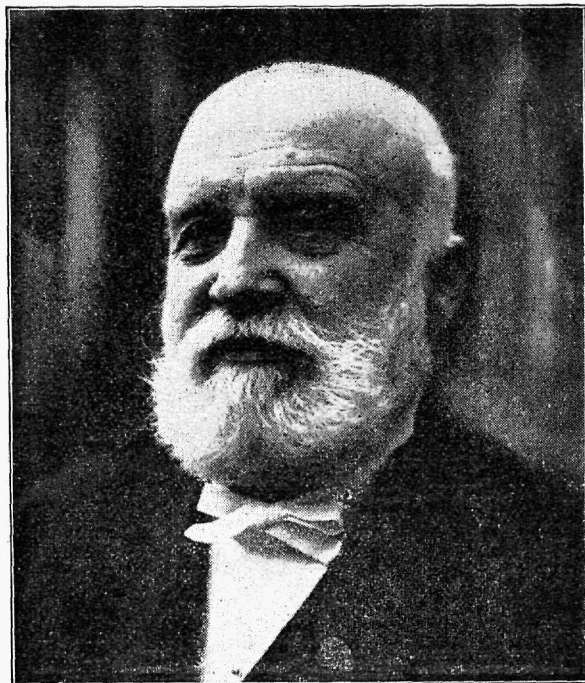
Muuseumi märgukirjale tuli eitav vastus ja kuna muuseumil nii platsi ostmiseks kui ka maja ehitamiseks raha ei olnud (maja ehitamise kapitaali oli 100000 mk.), siis pidi nii platsi ostmisest kui ka oma maja ehitamisest lähemas tulevikus loobuma, sest moodsa muuseumi maja ehitamine üksinda võib nüüdsete ehitusolude tõttu üle sajamiljoni marga maksma minna.

1921 aasta suvel läks muuseumi juhatusel viimaks korda põllutööministeeriumilt luba saada Tartu ligidal olevasse Raadimõisa lossi asuda, kus muuseumi otstarvetele enam-vähem vastavad ruumid tühjad seisid. Ehk küll linnast väljas ja sellega vaatajatele vähem kätte saadav, on Raadimõisa loss niivõrd ruumikas, et sinna võib muuseumi nõuetele vastavalt suurem osa kogusid väljapanekuteks korraldada ehk süstemaatiliselt magasinierida. Ühtlasi annab lossiga ühenduses olev ilus park tiigiga lootust, et see rahva armsamaks jalutuskohaks saab iseäranis suve ajal ja sellega ka muuseumile vaatajaid juure meelitab. On küll kindel, et juba autoliini pikendamisel kunni pargini ka muul ajal muuseumise omajagu vaatajaid tuleb.

Muuseumi juhatuse sellekohase palve pääle määrati haridusministeeriumi ettepanekul riigi poolt 1922 a. Raadimõisa lossi remondi, kogude üleviimise ja sissesääde kuludeks erakorralist toetus raha palutud 1850000 m. asemel 1000000 m. Remondi tööd algasid 1922 a. kevadel. Suur osa kogusid, mis senni kastidesse olid pakitud, viidi suve jooksul lossi üle, kus osa ruume 3 tuba ja üks korridor rahvateadusliste kogude jaoks ja 4 saali kunsti ja kultuurihisoorialiste kogude jaoks tarviliste väljapanemise abinõudega, nagu kapid, riulid, vaateseinad jne. varustati. Ühtlasi säätis lossi keldrikorrale sisse kogude desinfitseerimise ja puhastamise ruumid ja varustati riulitega osa ruume (4 tuba) rahvateadusliste kogude magasinierimiseks.

Rahvateaduslisi väljapanekuid on korraldand muuseumi direktor Dr. phil. J. Manninen. Kunsti ja kultuurajalooliste kogude korraldamisel on lahkelt abiks olnud kunsti ajajoolane prof. H. Kjellin, kuna järjest korraldamise ja restaureerimise töös ametis on augusti kuust (1922) saadik kunstnik A. Tassa.

Väljapaneku tööd rahvateaduslikes osakonnas on juba lõpetatud, kunsti osakonnas lõpetamisel, nii et muuseum kõige ligemal ajal (arvatavasti 1 märtsil 1923 a.) avatakse. Sennised tööd Raadimõisas on ümmarguselt 1600000 m. maksma läind, millest 1200000 mk. haridusministeeriumi poolt saadud erakorralisest toetusrahast kaetud, kuna ülejääv osa veel võlgadena muuseumi pääl lasub. Muuseumi käes veel tarvitada olevatest ruumidest on 4 tuba rahvateaduslikes osakonnas ja 5 ruumi kultuurihisoorialises

Prof. M. J. Eisen

Foto Loup

E. R. Muuseumi praegune juhatuse esimees

osakonnas rahapuudusel senni kordasäädmata, mis loodetakse käesoleval aastal teha, kui tarvilist toetusraha saab. Kahjuks tuleb muuseumil lossi jagada ülikooli põllumajandusteaduskonna asutustega, mis ei anna võimalust muuseumil tarviliselt areneda ja kogusid nii korraldada, et need vaatajatele süstemaatiliselt järjekorras esineda võiksid. Valusaks nõudmiseks on, et loss võimalikult pea täielikult muuseumile üleantaks.

Ka ei ole senni muuseumi ametnikkudel mingisugust võimalust muuseumi ligiduses Raadimõisas korterit saada, milleks kohane oleks lossi otsas olev vähem elumaja, sest kaugelt linnast tööle käimine on ajaraiskav ja ka kogudel puudub tarviline valve. Muuseumi arenemine on suurelt osalt rippund muuseumi ainelisest seisukorrast. Muuseum sai oma sissetulekud varematal aegadel ainult liikmemaksudest ja vabatahtlikkudest annetustest, mis pääsajalikult ainelise vanavara korjamise pääle kulutati. Järk järgult tõuseb huvi muuseumi vastu nii et toetajate liigete arv, mis alguse aastatel ainult kunni 100-ni ulatas varssi mitmesaja pääle tõuseb, kuna 1917 aastal toetajate liigete arv üle 1200 ulatab. Rahutud ja segased ajad, mis hiljem järgnesid katkestasid ühenduse paljude liigetega, nii, et nüüd maksjate liigete arv jälle ainult paari sajani ulatab. Liikmemaksude kõrval on suuremaks sissetulekuallikaks olnud rahalised annetused iseäranis ühistegeliste asutuste poolt, siis pidud, lille müüjaid jne. Pidades olgu nimetada, et Eesti Üliõpilaste organisatsioonide poolt pea iga aasta traditsiooniline pidu korraldatakse muuseumi toetamiseks. 1919 ja 1921 a. korraldati muuseumi poolt rahalised loteriid, mis on aidand senni tööd edesi viia. Kavatsusel on suurem loterii (5 milj.).

1919 aastast pääle annab riigivalitsus toetussummasid muuseumile, mis on aidand niikaugale, et muuseumi võimalik on Raadimõisas üleviia ja sääl osaliselt avada. Kuid riigi poolt antavad toetussummad ei vasta kaugeltki muuseumi nõuetele, mis pärast ka omariikluse ajajärgul muuseum ei ole võind šarnaseks asutuseks areneda, kui ta kogude hulk, väärtus ja rahvusline tähtsus seda oleks nõudaks. Nii paluti haridusministeeriumilt toetust 1922 a. üksikasjalise eelarve järele korraliste kulude katmiseks muuseumile 1486800 mk. ja arhiivraamatukogu kuludeks 620000 mk. kokku 2106800 mk. Valitsus võttis aga ainult 400000 mk. toetussummana eelarvesse üles, missugune summa Riigikogu poolt 200000 mk. võrra suurendati, nii et 2106800 mk. asemel siiski 600000 mk. saadi.

1923 a. eelarve järele on toetust palutud 4002500 mk., millest korraliste kulude katmiseks 3185500 mk. tarvis läheks, Valitsuse poolt oli aga eelarvesse võetud ainult 600000 mk., mille kõrgendamist Riigikogus kindlasti tarvis oleks, sest juba ametnikkude palgad nõuaksid vähemalt 1200000 mk. Kui muuseumi suured kogud süstemaatiliselt korraldatud ja teaduslikkude katalogidega juba varustatud, võivad edespäidised kulud ehk vähe-mad olla, kuid veel mõnel aastal tuleks tungivald Eesti Rahva Muuseumi pääle rohkem kulutada, et ta võiks oma väärilise koha auga täita rahvusliku muuseumina, kunstigalleriina ja rahvusliku raamatukoguna.

E. E.

Dr. O. Kallas

Foto Parikas

Üks ajaramatest E. R. Muuseumi tegelastest

Rahvuslikud raamatukogud

Rahvuslikuks raamatukoguks nimetatakse riigi kulul ülalpeetavat avalikku raamatukogu, mille otstarbeks on kõiki teatud riigis ilmunud trükitöid koguda ja alalhoida ning tarvitajatele kättesaadavaks teha.

Niisugustest raamatukogudest on kõige suuremad ja kuulsamad: 1) Prantsuse rahvuslik raamatukogu (Bibliothèque Nationale) Pariisis, 2) Briti Muuseumi raamatukogu (Library of British Museum) Londonis ja 3) Ameerika Ühisriikide kongressi raamatukogu (Library of Congress) Washingtonis

Vaatame neid nüüd lähemalt järele.

Prantsuse rahvuslik raamatukogu,

mille algus neljateistkümnendasse aastasajasse ulatab kandis kunni Prantsuse revolutsioonini nime „Kuninglik raamatukogu“ (Bibliothèque du Roi ehk Bibliothèque Royale) nüüd kutsutakse teda aga rahvuslikuks raamatukoguks. 16 aastasajast pääle on ta vahetpidamata kasvand ja suurend mis, kui ostud ja kingitused kõrvale jätame, pääasjalikult n. n. sunniksemplaaride läbi on sündind. Ta on praegu üks suurematest raamatukogudest maailmas, kus leidub umb. 4 miljoni trükitööd, 250 tuhat maakaarti, 120 tuhat käsikirja, 250 tuhat pilti ja 250 tuhat au- ja mälestus-raha j. n. e.

Raamatukogu ülalpidamiseks tarvitati enne maailma sõda aastas 900 tuhat franki, millest kulus 500 tuhat franki palkadeks, 100 tuhat franki nimekirjade trükkimiseks, 300 tuhat franki materjaali muretsemiseks: raamatute ostmiseks, raamatute köitmiseks jne. 1902 aastast pääle on raamatukogu nelja jaoskonda jagatud, nimelt: a) raamatud, b) käsikirjad, c) rahad ja d) pildid. Kuna teistel jaoskondadel ainult töösaal on, asub raamatute jaoskonna juures pääle töösaali veel lugemissaal, mis kodanikkudele iga päev kella 9st homm. kunni kella 4, 5 ja 6 p. l. on avatud. Pääsaal on pääasjalikult nende jaoks sisse säätud, kes tõsiselt vaimutööd tahavad teha, kuna lugemissaalis kergemat lugemist pakutakse.

Asutuse tegevust juhib n. n. „administrateur général“, kellel on 64 ametnikku abilisteks. Pääle nende on raamatukogu teenistuses veel hulk teenijaid ja töölisi.

Briti Muuseumi raamatukogu

seisab raamatute arvu poolest teisel, aga katalogiseerimise suhtes esimesel kohal maailmas. Selles raamatukogus leiavat äset umb. 3 miljoni raamatut, kusjuures vahemad trükitööd arvesse

ei ole võetud, sest viimastega kokku tõuseks trükitööde üldine arv 5 miljoni pääle.

Briti Muuseumi raamatukogu on kuulus ja täielik oma ingliskeelsete raamatute kogu poolest. Seda täielikkust on pääasjalikult sel teel kätte saadud, et igast sunniksemplaarist, mis Inglise kirjastajad on kohustatud andma, üks eksemplaar ikka Briti Muuseumi raamatukogule läheb.

Lugemistoas on üles säätud autorite nimede järele korraldatud kataloog, mida alati täiendatakse. Sellest kataloogist ilmus

1881—1899 a. trükitult viiesaja-köiteline nimekiri, mida 1900—1906 täiendati lisadega. Erinimekirjadest on välja antud ajalehtede ja ajakirjade, teaduslikkude seltside väljaannete, ebraa-, sanskriti- ja hiinakeelsete raamatute kataloogid. Pääle nende on valmistatud eeskujulisi nimekirju ka rahade, vanaaegsete skulptuuride, vaaside j. n. e. kohta

Kongressi raamatukogu

Ühisriikides maksab säädus, et kirjanikud ja kirjastajad, kes oma trükitöödele järeletrükkimise vastu P. - Ameerika Ühisriikides soovivad kaitset saada peavad igäihest raamatust saatma 2 eks. kongressi raamatukoguga ühenduses olevale „copyright-offic'ile“. Sinnaaadetud trükitööd registreeritakse läkitatakse selle järele kongressi raamatukogu katalogiseerimise osakonda, kus siis otsustatakse, missugused raamatud kongressi raamatukogu omale soovib jätta. Nagu sellest näha, ei kogu kongressi raamatukogu mitte kõike, mis Ühisriikides trükitakse, va d jätab omale ainult need, mis ta kohaseks peab. Pole siis ka ime

et kongressi raamatukogus mõned teadusharud puudulikult esitatud on. Rikkalikult on aga edustatud ajaloo ja ühiskonna- ja õigusteadusesse puutuvad raamatud.

Raamatukogu tarvitajate arv tõuseb aastas 175 tuhande pääle. Iga aastaseks väljaminekuks kulub üle 500 tuhande dollari. Teenistuses on sääl 185 ametnikku, teenijat ja töolist. Raamatukogu asub toredas renessansstiilis ehitatud lossis Washingtonis.

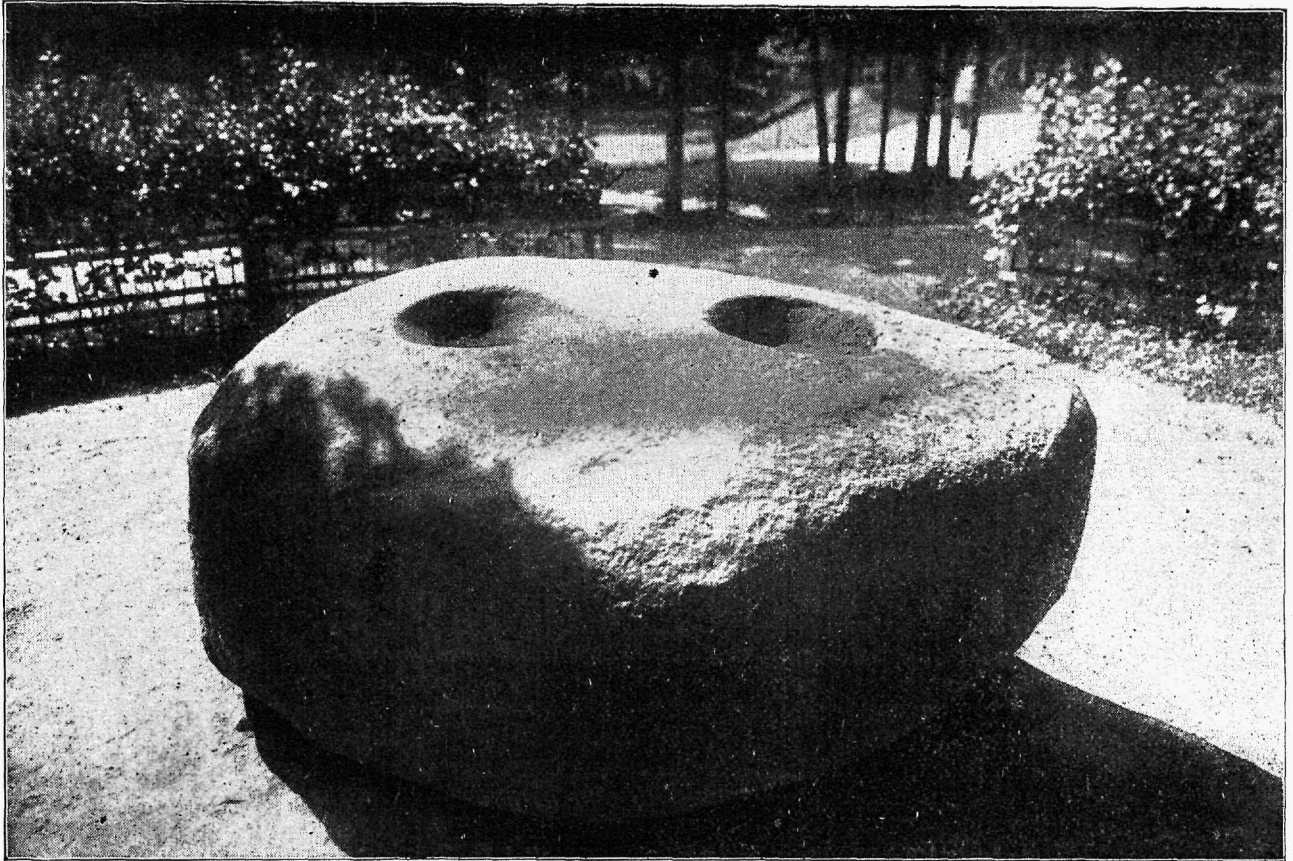
Nende suurte rahvuslikkude raamatukogude, iseäranis Prantsuse Bibliothèque Nationale'i uskujul on ka teistesse Euroopa riikidesse rahvuslikke raamatukogusid asutatud, kuigi nad mitte igal pool täitsa iseseisvad asutused ei ole, vaid kokkuhoidmise mõttes mõne teisega ühendatud.

Meil Eestis täidab rahvusliku raamatukogu ülesannet Eesti Rahva Muuseumi arhiivraamatukogu.

J. M.

E. arhiivraamatukogust
Esimene eesti raamatu kaaneilustus
C. R. Jakobsoni laulude kogule (noct' d'ega) 1869. J. M. Jakobsoni puulõige

E. R. M. kogudest

Ohvrikivi Doommäel Tartus

Foto Pääsuke

Mälestusmärkide alalhoidmine

Greeka muistejutu järel tulnud ema Maa kaebusega vana taadi Kronose juure: „Kõik enese varandused annan oma lastele. Aga iialgi ei jää nad rahule. Ihnus ja ahnus asub nendes, ikka uusi varandusi tahavad ahnitseda. Tuli ja raud on nende teerajajaks, penni pärast purustavad igavesi väärtusi. Isa, hävita see kuri sugu, et õnn jälle maa pääl haljendama ja õitsema hakkaks!“

„Ei!“ — vastas Kronos — „Tunnen hästi inimeste himusid ja su lastest tahan mehi äratada kes tõkkeks saavad patustelle tegudelle.“

Võitlus olemise pärast esineb looduses igal sammul. Maaema laps tahab mõllata looduses isevalitsejana kuningana, seejuures unustades, et ta võimuvad piiratud. Haridust otsitakse, haridust külvatakse, kuid paraku astub haridus tihti metsmehe kombel looduse vastu välja. Hariduse ees langevad looduse vanad väärtused varemteks, mitte ainult looduse väärtused, isegi endise aja hariduse mälestused ei leia enam armu. Näib, nagu oleks meie aeg patendi võtnud kõige vana hävitamiseks ja seda püüdu istutand

poegadegi südamesse. Vandaalide viisi hävitatakse muistseid mälestusi. Meieaja lapsed püüavad kõike vana kolikambrisse heita, teadmata, kas enestel leidub paremat asemelle panna. Pessimismi põhihääled kajavad kõrgemas kooris; elutüdimus moondab noormehed ja tütarlapsed tudipäisteks taatideks ja eitedeks. Kust võib paradisiipolve tulla vanemate halvakspidamisel?

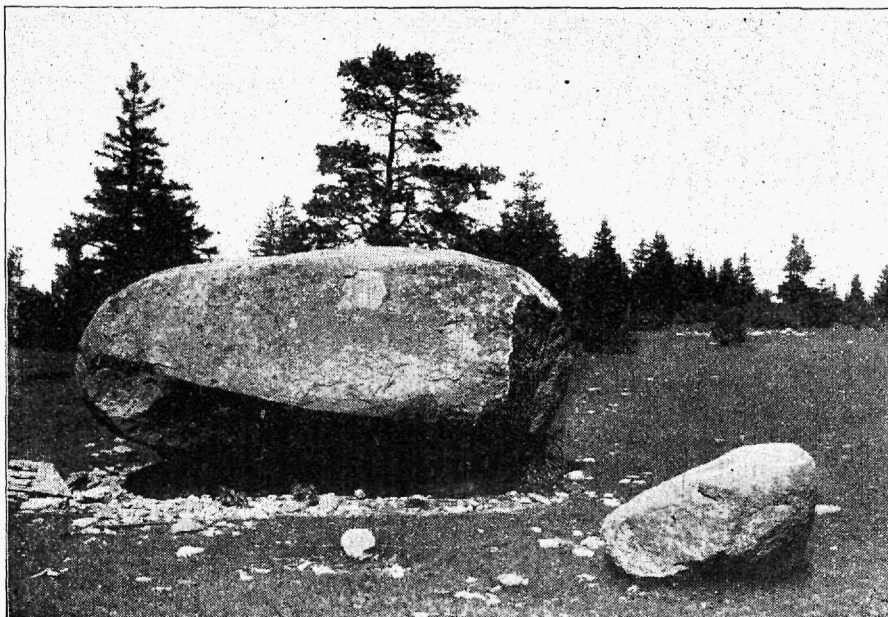
Kui oskame vanemaid austada, siis peame ka lugu pidama kõigest, mis vanemate, esivanemate päralt on. Ju Kalevipoeg laulab:

Nende vaeva väsimused,
Muistsed kallid mälestused
Kostku meile kustumata!

Kas kostavad meile Kalevipoja mälestused kustumata? Pangem pisut sellest meie mahajäätud mälestusi tähele. Missugused need on?

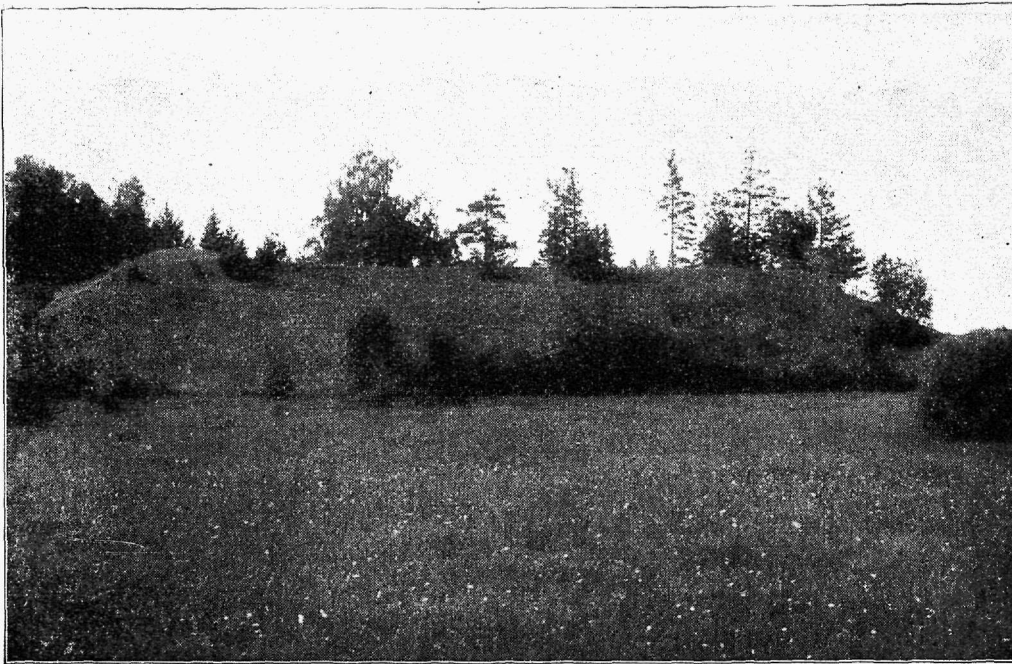
Kalevipoja mälestusist on meil senni alal hoidnud järvi, mägesid, sänge, jälgi, linnaehitusekohti, kive j. n. e. Kõik need langevad looduse toodete kilda. Siin peaksimme arvama, et need on samastena alal hoidud, kuidas nad vägimehe pävililt jäänd.

Elunähtused kõnelevad teist keelt. Ei või öelda, et Kalevipoja

Härjakivi Kuusalus

Foto Vitoff

Linnutaja mägi Tormas (Ülesvõetud lünast)

Fo'o Vitolf

tekitatud järvi oleks tühjaks lastud, aga jõgede, orgude, isegi mägede küljes on inimeste tööjälgi näha.

Palju enam on Kalevipoja sängid kannatand mitte ainult ajahamba all, vaid inimesegi pääle veereb süü: mõnest Kalevipoja sängist leidus hääd liiva, teiselt — muhedat mulda. Selle tõttu pole neil kaugelki oma looduslikku algupära. Sama saatus on linnamägedelgi.

Peaks oletama, et Kalevipoja mälestused on hävinemisele kõige vastupidavamad. Aga siingi pole lugu nii.

Kalevipoja kive on maad mööda palju laiali, aga mõnda neist otsime asjata või leiame ainult jälgi. Lugulaul kõneleb kolme Kalevipoja kiviviskamisest Saadjärve ääre. Ühe venna kivi langend kesk järve, teise oma üle järve kalda ääre osalt vette ja kolmanda, meile nii tuttavaks saand vägimehe kivi, kukkund kuiva'e Kalevipoeg oli selle viskamisega vennad võitnud ja saand kuningaks. Kus on praegu see „kuningakivi“? Otsid asjata. Sellest kivist on ainult osa järele jäänd, muist on ammu juba veskikivideks ja muiks tarbeasjadeks valmistatud. Ainult maaseesne kiviosa puhkab puutumatu. Kuid see osa kivist ei anna enam õiget kujutust ta suuruselt. Keskmise venna lingukivi on praegu küll alles puutumata, aga kes vastutab selle cest, et sed'gi pea ei hävitata Vanemavenna kivi Saadjärve põhjas, kuhu hõlpsasti ligi ei pääse, on esialgu küll hädaohuta.

Või vaatleme Linda nutukivi Ülemiste järves. Pole seegi enam sarnane, mil Linda ta pääl istus. Kus on kuul'us Iruämm? Rahvas teib Narva mantee ääres, umbes kümme kilomeetrit Tallinnast, ainult kohta näidata, kus Iruämm vanasti seisnud, aga muud mälestusmärki tuleb asjata otsida. Siin on ainult laalipa satud ük'ikuid väikesi kivikesi, ja see on kõik, mida inimesed sellest kuul'sat Iruämmast on järele jätnud. Isegi Kalevi või Kalevipoja kalmu pole pühaks peetud Kalevipoja puhkepaik on juba ammu lah'i kaevatud, mil'e tõttu ta oma endise kaju kaotand.

E. R. M. kogudest

Maasi maalinna varemud Saaremaal

Lühidalt, pea kõik Kalevi mälestused ei seisa enam oma algupärandis, mõni neist on inimeste teenusel oma kaju muutnud, või koguni hävitatud.

Samuti on lugu ka ajalooliste mälestustega.

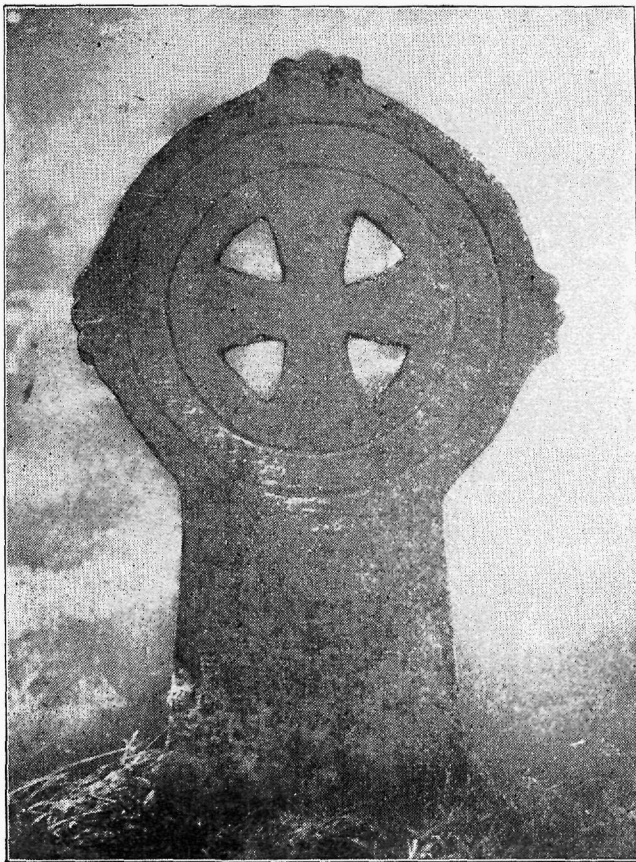
Asjata otsime tihti endi eaja hiiepuid. Sagedasti on küll ajahammas neid murdnud, kuid siiski oleks veel mõni hiiepuu suutnud 200—300 aastat marudel'e suutnud vastu panna, kui mitte poleks mõnet suurest tammest mindud mingid tarbeasju tegema. Hiiepuid mälestuseks alalhõita, vigaseid puud võrudega või muul viisil tormide vastu kaitseda on vaevalt kellegi meele tulnud. Mõne hiiepuu kannugi kohta kõneldakse, et karjupoisid sinna sagedasti tule teind ja ajajooksul on seegi kadund.

Hävitamise tuhin on igal pool liikumas. Küll käsib Kalevipoeg, et muistsed mälestused meile kustuma a kostku, teise sõnaga, et meil muistseid mälestusi tuleb alal hoida dokumentidega muistsest looduse töökojast, mis võimaldab endisi aegu tundma õppida.

Kus on meie vanaaja kindlad kantsid, tugevad lossid? Sõjad on neid varemeks teind. See on juba aastasadu tagasi, sinna ei saa me midagi parata. Aga kuidas hoolitsetakse praegu varemete eest? Veel 100 aasta eest seisnud mitmed varemud on pidand varisema inimese hävitava käe all, kes sel'e kive uute ehituse jaoks tarvitand.

Kus on meie orduaegsed kirikud? Juba ristiusu toomise ajal ehitati mõned kivikirikud. Praegu ei leia neist enam jälgegi. Uute kirikute ehitamisel ei peetud enam vana kolikambrisse mõistetud pühakoda pühaks. Uue ehituse tarbeks pidi isegi endine aastasadu teenind kirik kõlblikku materjaali andma.

Kirikutega ühes peame nimetama nende maalisisidki ja muud vana inventaari. Keskajal oli viisiks neid kaunistada mõnesuguste maalidega. Mõni tolaeagne kirik püsib veel, teised on kõige maadiga hävitatud. Uuem aeg ei suutnud midagi p'emat asemele panna, küll aga purustavalt kaotada. Tarvastu vanas

Kivirist Kadrina kirikuaias Foto „Odamees“

Ristil on päälkiri: MDCLXXV — NICOLAUS MEAZ IST GEWESEN ALT 63 JAHR — SWIEGERSOHN MEAZ GERGEN HAT DAS KRUCZE SETSEN LAS. See on tõlkes: „1675. Nicolai Mäeots oli 63 aastane. Mäeotsa väimees Jürgen lasi püstitada selle risti.“ Veel praegu on kirikust versta neli, Udriki vallas Mäeotsa talu.

kirikus lubjati omal ajal keskaja maalid üle. Nüüd, kirikuid uuesti remonteerides, lüppa seinelt maha kraapides, leidub sääl all huvitavaid keskaja maale. Sarnaseid maale on ilmsiks tulnud Muhu ja Karja kirikutes, ka läänd aastal Kadrina kiriku seinel. Raske on sarnaseid maalisiid päästa, tihti on nad lubjast seevõrd rikutud, et puhastades endisest kunstist ainult mõned kriipsud alale jäävad. Uutele kirikutele aset andes on vanad kõige oma kunstitoodete ja maalidega lõhutud. Kirikutega ühtlasi on hävitatud tähtsaid dokumente ja raamatuid. Võhk ei anna muistsele mälestusele mingit väärtust, kuid õpetlasele on see rikkalikuks uurimismaterjaliks.

Haapsalu lossikirik seis aastakümneid varemetes ja ahvardas rusuneda. Läänd aastasaja teisel poolel võtsid nõuks Haapsalu linnaisad kiriku varemetele katukse pääle ehitada, misläbi varemete rusunemist takistati ja pühakoda võis jätkata oma endist tegevust pääle kauaaegse vaheaja.

Tartu doomkiriku varemed on ainult osalist kaitset leidnud, olgugi et see täitsa erinev on ta algkujust. Kaitsemata osa varemetest pudeneb endiselt, nii et kohati inimeste liiginemist kardetavaks peetakse. Varemekki kõnelelevad hoone vägevusest, mis enam kui 500 a. tagasi ehitatud. Kirik seisis juba paarisaja aasta eest varemates, ja see on meile õnneks, sest muidu oleks ta samuti maatas tehtud, kui ta kaasaegsedki kirikud. Linnahävituse ajal jäati varemed puutumata.

Soomes, Venemaal ja mujalgi olen näänd kaht kirikut kõrvuti seisvat: nüüdne ja endine. Endine, mis sajad aastad inimestele kogumispaigaks olnud, peab nüüd puhkeajaga. Tihti on endine jumalateenistuseks tarvitamata kirik muutund kiriklikuks ja kultuuriliseks muuseumiks.

Endiseaja asju, riistu, vahendeid jne. korjame muuseumisse mineviku elu ja hariduse mälestusmärgiks. Hoonete ja ehituste kogumisega pole suudetud veel algust teha, aga kaugel pole seegi aeg, mil meil vabaõhu muuseum tekib. Üldise muuseumi tähtsust enam-vähem tuntakse, peaks samuti ühiskonda õhutama vabaõhu muuseumi soetamise teostamisele ja toetamisele.

Veel enam peaks püütama ühi-konnale arusaamist kasvatada kõigi looduse ja kultuurajalooliste mälestusmärgide alalhoidmises. Muuseumi kinnistes ruumides on vanaaja mälestused enam-vähem kaitstud, samuti peaks katse alla võtama vabaõhu muuseumid ja teised muuseumi poolt märgitud kohad.

Meie kodumaa on rikas eelajalooliste muinasjäänuste poolest. Arkeoloogilised leiud, ohvrikivid, kalmud jne., kõik need rikastavad seda kogu.

Ajalooliste mälestusmärgide alla ei kuulu ainult muistsetd varemed ja vanad ehitused, vaid kõik vanad dokumendid, kohtuaktid, igasugused kirjutused, mis sisuliselt seotud kodumaa ajalooaga, milles leidub andmeid mõne üksiku koha või isiku üle.

Juhtumisi satub sarnaseid dokumente inimeste kätte, kes ise ei tunne nende sisu ega väärtust ja hävitatakse. Muuseumis on niisuguste dokumentide paik, sääl hoitakse need alal ja emavad sisulise väärtuse.

Ei saa üksikuid kirjavahetusigi nimetamata jätta. Kui palju huvitavaid aineid pole „Kreutzwaldi ja Koidula kirjavahetus“ päevalgelle toond, samuti mitmed „Eesti kirjanduses“ ilmund erakirjad. Kahjuks puuduvad eesti meeste kirjad vanast ajast täiesti, samuti läänd aastasajastki on vähesed neist alal hoidund. Veel meie päivil hävitatakse seltskonnategelaste ja teiste haritlaste üldsisulisi kirju. Kui pole kodus ruumi ega tahtmistki neid alal hoida, viidagu muuseumi, kus tulevikus nii mõnigi uurija neist tarvilist materjali leiaks mingi eriala kohta.

Õpetlased, riigivalitsust appi paludes, on muistsete mälestusmärgide ja mitme e loodustoodete kaitsemisele asund.

Hiilgava eeskujus ses suhtes läänd aastasajal Ameerika Ühisriigid. Nad asutasid kuulsa Yellowstone'i puiestiku, kus kogu loodus täies ulatuses riigi kaitse all seisab. Selles, peaaegu meie riigi maa-a suuruses puiestikus on keelatud igasugune loomade tapmine ja taimehävitamine. Isegi maapinna algkuju hoitakse Yellowstone'i puiestikus endisena. Mitmed linnud ja loomad, kes mujal paigus sugupuudusel surnud, elutsevad ses puiestikus edesi, kuigi vähesel arvul. Ühisriikide valitsus on püüdnud sellest väikse paradüüsi luua, kus loodus inimese eest kaitset leiab.

Keisririigi päivil kuulutati Venemaal säädus, mis muistsetd varemed oma kaitse alla võttis. Maaomanikkude omavolilisele varemete lõhkumisele pandi piir. Hiljem ilmus eeskiri mälestusmärgide väljakaevamise asjus, samuti leidude alalhoidmise kohta.

E. R. M. kogudest

Kivirist Hellama kiriku kõrvall Muhumaal

Foto Pääsuke

Maapõuest leitud väärtuslikke arkeoloogilisi leide, kuld- ja hõbeehteid, rahasid j. n. e. müüakse tihti kuldsepeale, selle asemel, et neid muuseumi võiks omandada. Sadandeid või tuhandeidki kivi-, raud-, pronks-, hõbeasju on Eesti maapõuest leitud, aga väike osa on neist muuseumides. Mida vähem meie muuseumides muistseid mälestuseid, seda kergem on esivanemaid süüdistada harimatuses.

Muuseumi toetamiseks on eesti ajalehed juttu teind, aga mälestusmärkide kaitsemisest on peaaegu mööda mindud. Erilist tegevust on siin ülesnäidand Looduseuurijate Selts, kes üksikuid pelgupaiku loomadelle on püüdnud hankida.

Usmaitjärves, Kuramaal, on Mooritsisaar, mis rikas iseäraliste taimede poolest, samuti elutseb sääli haruldasi linde ja loomi. Kogu see loodusriigike on Riia Looduseteadlaste Seltsi hoole all, kes keelab sääli igasuguse hävitamise.

Kihelkonna kirikumõisa päralt olid laiud „Vaikad“, kus mujal tundmatuid linnutõuge elutseb. Kütid ähvardasid neidki juba hävitada. Looduseuurijate Selts rentis juba 1910 Vaikad eneselle ja keelas sääli jahipidamise. Vaikad on läheda tulitorni juhataja valvusel. Lühikese ajaga on hävinevate lindude hulk Vaikadel kasvand, sest inimestel on keeld neid tappa. Vaikad on saand Saaremaa „lindude muuseumiks“. Eesti valitsus on Vaikade puutumatus kindlustand.

Vana Hiie pärn Võnnu Mäe talu juures

Foto Vitoff

Muistsete mälestuste kaitseks on Eesti Rahva Muuseumi poolt Tartus sellekohane säaduseelnõu valmis töötatud ja Riigikogule kinnitamiseks ette pandud. Selle säaduseelnõu tähtsamad mõtted on järgmised:

Kõik Eestis leiduvad muinasjäänused, liikumatad ja liikuvad võetakse rahvuslikuna varandusena riigi kaitse alla.

Liikumata muinasjäänusteks loetakse ajalooliselt tähtsad ehitused või nende varemed, kalmud, maalinnad, ohvrikivid, kirjaga kivid, Kalevipoja sängid, lahinguväljad, hiiepuud, pühad allikad ja muud loodud või inimeste tehtud muinasjäänused.

Liikuvateks ehk lahtisteks muinasjäänusteks loetakse eelajaloolisi asju ja ajaloolisi leide kultuurajaloolisi asju, kirikute inventaari, riste j. n. e.

Kaitstavaid muinasjäänuseid ei tohi loata muuta, ümberehitada ega rikkuda. Eelajaloolisi ega kiriklikke asju ei tohi loata müüa.

Kõik maast, veest ja mujalt leitud muinasjäänused on riigi omandus.

Kui ehitusel või tööl puudutakse kokku muinasjäänustega, peab tööd senni katkestama, kuni asjatundja leikohale jõuab. Tarbekorral maksetakse kahjutasu.

Muinasjäänuste üle valvab Muinsusvalitsus Tartus.

Kui Riigikogu muistsete mälestuste kaitse säaduse kinnitab, võime loata, et muinasjäänused säilivad tulevasetegi põlvedele kas väljas vabas õhus, muuseumis või muis ruumes.

M. J. Eisen

Mõningad juhtnöörid

muuseumi tegevuseks Eestis

L iiga kaudu on viibind muinasjäänuste kaitse säadus. Iga päev võib praegu mõni rahvuslik väärtus kaduma minna. Mingit kontrolli pole eraisikute hävitushimu ehk „ilustamishimu“ üle, mis sagedasti üks ja sama. Meil on igalt maalit hulk näitusi „uuesti-ülesehitamise“ hullustusest. Samuti leidub neid ka Eestis ja mitte ainult vanemast ajast, vaid ka meie päevil. Seepärast peab tulema kaitse säadus kiire korras muidu võime varssi ütelda: mis me veel kaitse säadusega teeme, kui meil enam midagi kaitsta pole. Maa kultuurimälestusmärkide kaitse säadusega ja sellest tingitud muinasjäänuste hoitu korraldamisega seisab kõige lähemas ühenduses küsimus tegevuse jaotusest maa mitmesuguste muuseumide vahel. On nimelt täitsa mõttetu, et Eestis kaks päämuuseumi Tallinnas ja Tartus, kõiksugu muuseumi asjade pärast konkureerivad nagu see viimaseil aastail on sündind. Sääli juures on see kaunis ebaseaduslik plaan, et aga oma kogusid suurendada. Õieti korraldatud muuseum peaks sagedasti ka rahvast ja asutusi õpetama oma mälestusmärke just sääli kohal alles hoidma, kus nad kõige kohasemad. Aga selle muuseumi ja muinsushoiu tegevuse filantroopilise külje pääl on Eestis liig vähe tähelepanu pöördud. Selle vastu näib pääsiht vaid olevat: koguda, koguda, koguda muuseumi ladudesse. Sagedasti toob sarnane kogumishullustus maale ja muuseumi tegevusele enam kahju kui kasu. Koguma peab muidugi, kuid ainult valikuga ja kindla kava järele. Nagu öeldud, pole kohane, et ühe maa kohta oleks kaks päämuuseumi. Kuid ka see pole alati hääl, et

kõik muuseumi materjal ühte kohta koondatakse. Peavad olema ka provintsi muuseumid. Need peavad saama riiklikku toetust ja et õiget kasu tuua, peavad nad olema riikliku ja tsentraal muinsushoiu komisjoni kontrolli all mis kõige otstarbekohasemalt Tartus asuks. Provintsi muuseumid peaksid, kui võimalik, ainult teatud kindla alaga piirduma, mille vanu kombeid ja kultuuri nad oma kogude läbi valgustavad. Tallinna, kui päälinna, võiks muidugi nõuda, et rahvusmuuseum sääli asuks. Ent hariduskeskum on Tartu. Ligi 3500 üliõpilast saab sääli oma ettevalmistuse eluks, mitte ainult oma erialal vaid ka eluvaadete ja iseloomu suhtes. Need lähivad laiali üle kogu Eesti, nagu haridusapostlid. Ülikooli-aastatel peab neile võimalus antama südame ja iseloomu harimiseks. Seda võib anda hää kunstitöö vaatlemine ja maa vanade kultuurväärtuste uurimine. Seepärast üksi juba peab rahvusmuuseum asuma Tartus. Aga ka veel teisel põhjusel. Sääli töötab juba mitu aastat nooruse entusiasmiga ja hää eduga kunstikool „Pallas“ 150-ne õpilasega. Kunstikool on kõige lähemas ühenduses muuseumiga ja ülikooli juures asuva kunstiajaloo kabinetiga. Ka neil on tarvis juhust näha ja õppida mitte ainult raamatute ja piltide kaudu vaid otsekohesest allikast, milleks neil on hää muuseum. Tallinna ei pruugi aga ilma oma osata jääda ja mõne väiksema linna pääl kade olla. Tallinna on kaubanduse linn, vabrikute ja tehnilise töölinn. Seepärast võib sääli asuda esimese järgu Riigi Käsitöomuuseumi kuhu kogutakse ainult kõige kõrgema väärtusega asjad

sepatöös, puulõikes, klaasimaalimises, tekstiiltööstuses, keraamikas j. n. e. Need on asjad, mis kasvavale tööliste ja käsitöölise põlvele annaks impulse niihästi kunstilises kui praktilis-tehnilises suhtes. Kuid korjata ei tohi asju mitte ainult sellepärast et nad on vanad või „muuseumikohased“. Nad võivad ehk kasulikud olla teise alusega muuseumile kus neid ühes materjaali seerias tüüpidega võib tarvitada, nii et nad sel viisil teaduslikele kasu toovad. Sel mõeldaval Tallinna muuseumil peab tingimata olema hästikoolitatud juht, kel täitsa väljakujunenud maitse ja kindel iseloom, et vastupanna kiusatusele kõike koguda, vaid koguda ainult kõige paremat. Rhösi Kunstkäsitöömuseum Göteborgis, Rootsimaal võib sarnase muuseumi eeskujuks olla, kõige parem on muidugi, kui hoone ehitatakse ka just muuseumi tarvituse järele, kus tähelepanu pöördakse kõige esmalt käsitöö tehnika ja nüüdisaja nõuete päle.

Niisugune oleks siis muuseumitegevuse jaotamine Tallinna ja Tartu vahel. Sellest seisukohast vaadates näib ebakohane olevat, et Tallinna Rahvamuuseum riigi toetusega korraldab reisisid maa kirikutesse, et säält kogutud materjaliga asutada kirikuosakond. Selle osakonna koht on õigupärast Tartus. Ülikooli juures asutatud kunstiajaloo professuuri läbi on ju võimalus antud maa kiriklike ja teisi kunstimälestusmärke metoodiliselt ja teaduslikult uurida. Niisuguseid uurimisi on ka korraldatud läind aastal 20 üliõpilase abil. Muuseumlast avatleb muidugi koguma maakirikute kõiki vanemaid asju mis säält leiduvad ja mis nüüd ehk säält hooletusse jäetud. Kuid õige muuseumihoidja kohus on ka järele vaadata kas neid ei või oma esialgsel kohal uuesti tarvitusele võtta. Meie aja kultuuri nõuded on et kõikide — mitte ainult mõne eesõigustatud linna ehk muuseumi — iluduse ja kultuurtarvete eest hoolt saaks kantud. Seepärast peab kahetsema et, näit. Vana huvitav puukirik Ruhnu saarelt vist omalt kohalt kaduma peab, sest uus, väljast väga inetu kirik on juba ta kõrvale ehitatud. Ammu on juba muu seas Ruhnu kirikust ta tähelepanuväärilisemad keskaja puuskulptuurid ära viidud, mis praegu Riia Doommuseumis asuvad. Mõned

Muuseumlased kauplevad Muhumaal vanavara korjates

neist oleks muidu kõige vanemad alalhoidund skulptuurid Eestis olnud, kaks neist on nimelt aastast 1200. Tallinna rikas, aga halvasti korraldatud Provintsi muuseum, mis Balti sakslaste poolt asutatud ja korraldatud, võiks vastastikuse vastutuleku juures riigi kätte minna. Niiviisi saaks ta ainelise võimaluse oma tegevust jätkata, sest ta kogud sisaldavad, linna ajalugu valgustavaid tähtsaid asju. Praeguse Tallinna Eesti Rahvamuuseumi kogud peaksid mõlema nimetatud asutuse vahel ära jagatama — kui muuseumi küsimust erapooletult ja ilma isiklikkusest vaadata — kuna kirikuasjad Tartu muuseumile antaks, päle nende, mis tingimata tarvilikuks peetakse nendele kahele Tallinna muuseumile. Päle kunstikäsitöö ja Provintsi muuseumi võiks Tallinnas veel modern nõuetele vastavalt sissesääatud olla Kunsti koda hääde suuremate ja vähemate saalidega. Säält võib korraldada vahelduvaid näituseid oma või väljamaa kunstnikkude töödest. See võib ühenduses olla muuseumiga, kuid ainult kunstimuuseumiga kuhu koondatakse uuem kunst. Mineviku ja väljamaa kunst peab Tartule jääma.

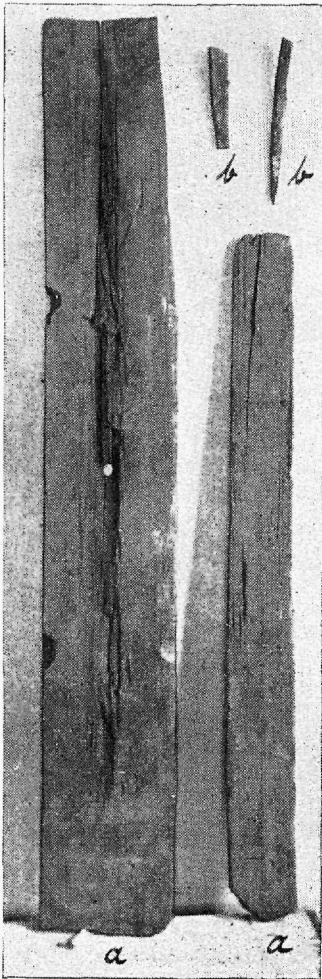
Hää eeskujuga ühendusest ja üksmeelest andis Tartu „Õpetatud Eesti Selts“. Ta deponeeris oma etnograafilised kogud Raadimõisa muuseumis; selle arkeoloogilised kogud on praegu ülikooli arkeoloogia kabinetis. Ka Raadimõisa muuseum andis oma üleliigsed eelajaloolised mälestused arkeoloogia kabinetile. Sellega näitas ta, et ta arusaab muuseumi ja asutuste ühistööamisest.

Mitte kadendalt üksteist segades, vaid täiendades ja toetades peavad ühe maa muuseumid töötama. Nii peaks see ka Eestis olema. Peaks ka kaduma kõik poliitilised seisukohad muuseumi kultuuri alal, seda soovin mina kui väljamaalane, kui erapooletu, kui rootslane. Balti kultuur on väärt et ta alalhoiduks, tal on ajalooline põhi ja ta on ühenduses üldine Euroopaga. Tal on ka tähtsus, kuigi ta on olnud ainult ühe seisuse privileegium. Eesti kultuur on kultuur, kuigi ta on pidand elama mahasurutult, nüüd on tema kord õitseda ja kasvada. Kõigist kultuuridest võime aga meie ikka midagi õppida. Helge Kjellin

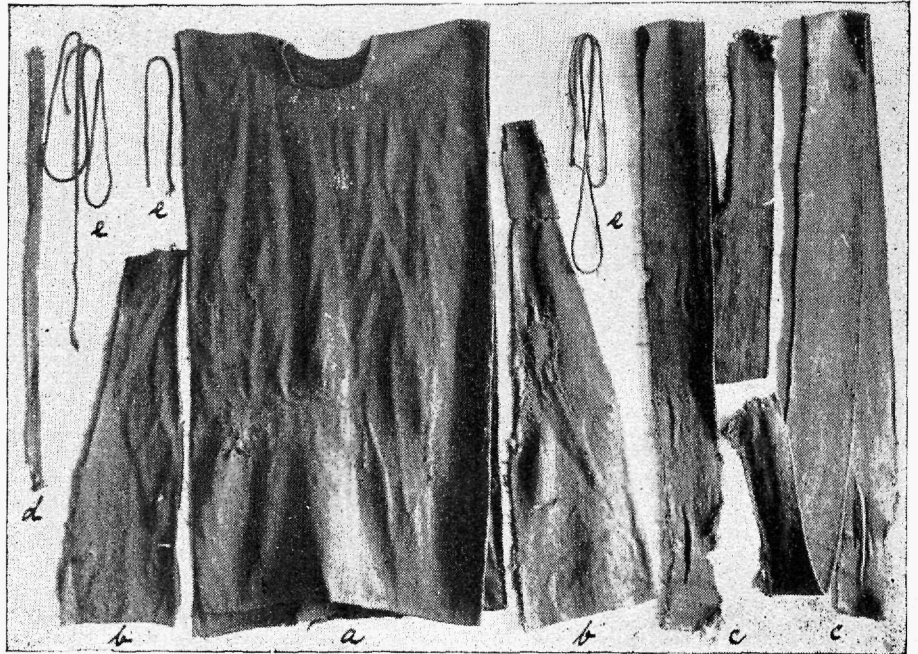
E. R. Muuseum kolib Tartust Gildi tänavalt Raadi mõisa Koorma juures muuseumi tegelane hra Leinbock

Eelajalooline ülikond Pärnumaalt

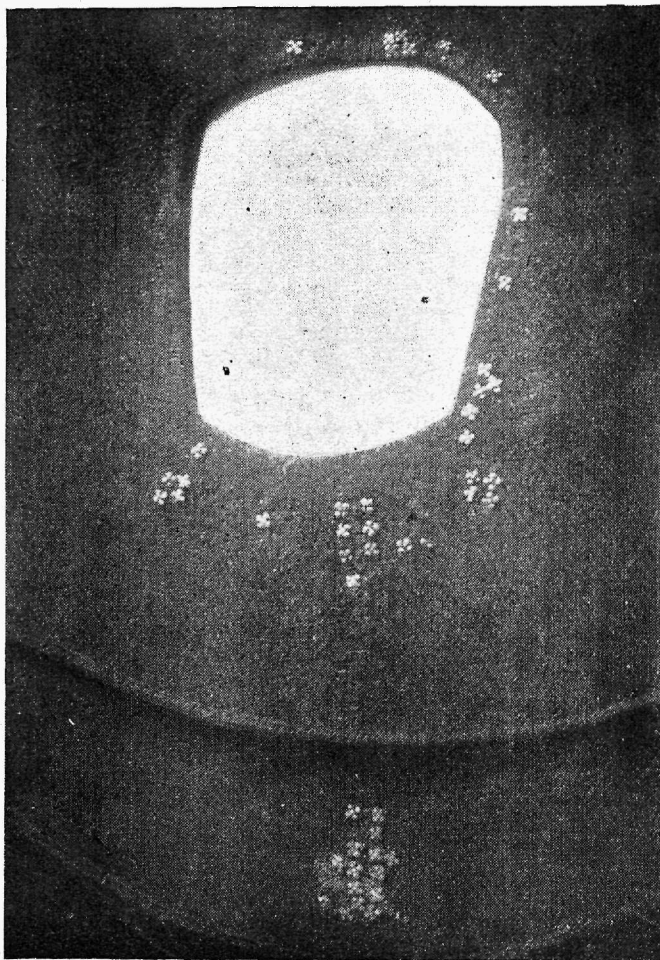
PILT 1

Eesti Rahva Muuseumi kogud Eesti eelajaloolisest ajast on üsna väikesed, sest et muuseum ei ole nende pääle tähelepanu pöörnud. Alguses oli kogumistöö muuseumi ja Õpetatud Eesti Seltsi vahel nii kava setud, et Õp. E. Selts moodustuks arkeoloogiliste, E. R. M. etnograafiliste asjade keskhoiukohaks. Et aga just eelajaloolised asjad on põhjaks hilisemale eesti rahva kultuurile, on arkeoloogiline osakond ka selles muuseumis mõõdapääsematu. Senni on E. R. Muuseumis arkeoloogilisi asju umbes 100 kiviaja riista, mõned üksikleidud hilisemast rauaajast ja leidusid ajaloolistest külakalmudest. Siis on ka mõned väärtuslikumad asjad: 2 pronkskurvest Äksist ja Kolga-Jaanist (umb. a. 1700 e. Kr.), suur kalmistu leid varemast rauaajast (a. 200—450 p. Kr.) Rakvere juurest Reinopi talu maast, ja veel see haruldaselt tähtis leid, mis on selle kirjutuse sisuks. 1917 a. kevadel leiti Pärnu-Jakobi kihelkonnas Parisselja rabast, umb. 15 v. Pärnu linnast põhjapoolse, turballõikamisel vanu villaseid riideid umbes 2 küünra sügavusest. Asjad olid omal ajal meelega sohu uputatud, sest nende pääl oli 2 teiselt poolt süütsuga impregneeritud okaspuu lauda (pilt 1a), mis hulga püsti-seisvate vaiadega oli kinni löödud.

PILT 2

Vaiad, umbes 1 jalg pikad, on pihlakast (pilt 1b). Leidja oli Lõo talu haruldaselt vastutulelik peremees Mart Jaakson, muuseumile saatis need asjad selle agar aitaja ja sõber Dr. J. Kukk Pärnus. Pääle laudade ja vaiade kuulub leiu hulka villane särk seatinast ilustustega, villased pindlid, vöö ja pindlite paelad (pilt 2). Särgi (pilt 2a) moodustab 236 cm. pikune ja 62 cm. laiune neljanurgeline riidetükk, mille keskele on tehtud 15–16 cm. laiune pääauk. Ees rinna kohal on lahtilõige, kuid see on juba vanal ajal kinni nõelutud. Kaeluse ümber ja ees rinnal on paar rida väikseid seatinast

PILT 3

tähekujulisi ilustusi (pilt 3), mis allpool on varustatud kahe aasaga kinnitamise jaoks Sarnaseid ilustusi, mis aga juba maha kukkunud, on olnud ka käiste aukude ümber. Käiksed riidetükis puuduvad. Särgi silud on eritükist (pilt 2b) ja olid kaenla kohast kunni hõlmani selle külge õmmeldud. Särk on kaunis lai, alumise ääre ümbermõõt umbes 1:0 cm. Pindlid (pilt 2c) olid leiu juures eraldi, nende pikkus 265 ja 275 cm., laius — 13 cm. Paelte (pilt 2e) pikkus on eraldi umb. 2,8 m. Vöö (pilt 2d) on 17 mm. lai, ja mõlemate allesheidunute tükkide ühine pikkus 162 cm. Kõik asjad on villased. Särk ja silud on „toimsed“ (pilt 4a), nelja niiega koetud; teises silus on koelõngad natukene jämedamad, lõimed on kõik ühesugused. Riided on kõik värvitud tumepruuniks. Pindlives on kangas kärjetoimne. Teise pindli üks ots on tehtud laiaks panamaks (pilt 4b). Selle kudumistehnika on hästi näha sin juures olevalt detailpildilt, mis käsitöökooli õp. tajanna prl. Helene Oikkanen lahkelt valmistas. Vöö ja paelad on kahevärvilised: hele — ja tumepruun, peaaegu karminpunane. Arvatavasti on mõlemis juhtumuis värv männikoorest saadud. Pael on 8-st kahekordsest lõngast punutud. Vöö on koetud paelsoaga. koe ja lõimelõngad on ühejämedused, kahekordsed; koelõng on ühevärviline: karminpunane. Vöö pakus ulatab kunni 5 mm.

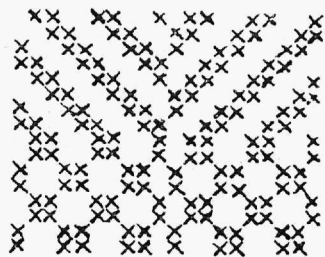

PILT 4a

Särki koe „toimne“

PILT 4b

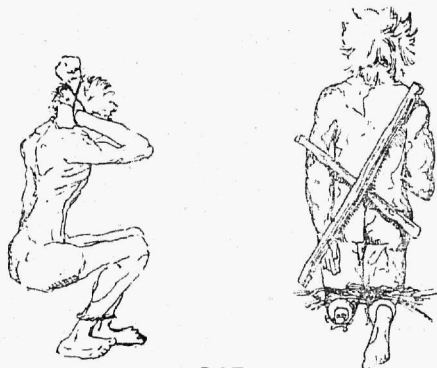
Pindlite ots „kärjetoimne ja panama“

PILT 4b

Väga võimalik, et alguses oli vöö särki ääre külge kinni õmmeldud. Leiukoht paistab pildil 7. Kaevamisi sääl pole ette võetud. Suvel 1921 käisin paari üliõpilasega kohta vaatamas, kuid asjalikku kaevamist takistas vesine turbauk. Selle koha kuivatamiseks anti lahke lubadus kraavi kaevata. Järelekaevamine võib arvatavasti veel midagi leiukohast ja selle iseloomust selgitada.

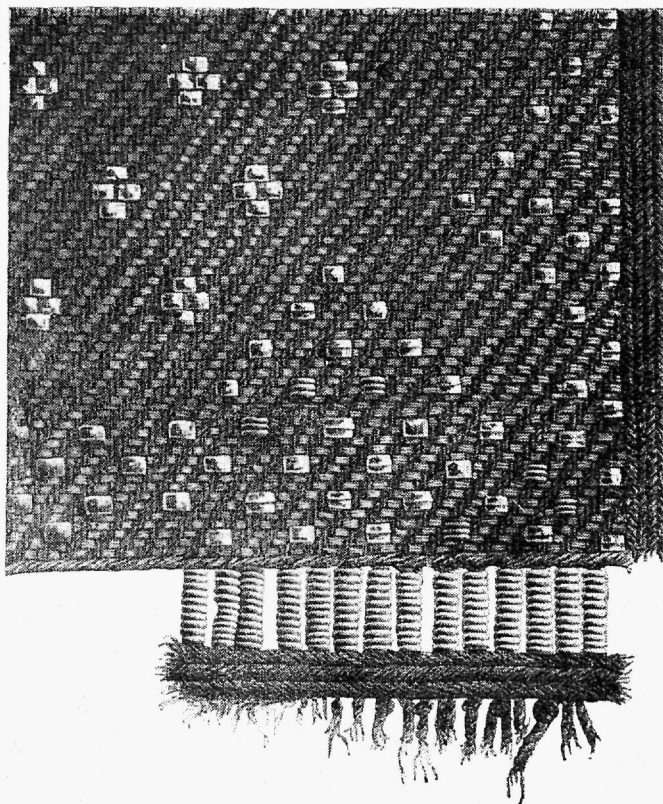
Leiu enese vanadust ei või täitsa täpselt määrata. Kõige ligidamad analoogid on need, mis tuntakse hilisema raua-aja kalmetest (umb. a. 1000 p. K.) liivi ja soome alalt. Pildil 6 on ristitud riie Anna mõisa juures asuvalt kooljahauast. Ka see riie on toimne, mille ääre külge on õmmeldud pruuni ja kollasevärviline vöö ja tuletab seega Parisselja vööd meele. Sellel on ilustusena lüürikesed vaskpladikesed, mille otsad on painutatud riide si se. Need pladikesed on tihti neljakaupa rühmitatud, mis moodustavad tähetäolise kuju, nagu pildil näha. Üksilmaste etatu näib olevat Parisselja särki ilustuse algasmena, mis annab põhjust oletada kõnesolevat riiet veidi hilisemast ajast, vahesil a. 1200 ümber, seega umbes iseseisvuse aja lõpust, Lembitu päevilt. Jäänuseid villastest riietest tuntakse ka eesti ja soome hilisema raua-aja hau-

PILT 5

dadest, aga terveid ülikondi pääle Parisselja leiu pole senni teada. Paides teatakse kõnelda, et aastat 30 tagasi on selletaoline leid Kareda rabast ilmsiks tulnud, kuid kahjuks kaduma läind. See on täitsa võimalik. Soos hoiduvad alal tekstiil ja muud pehmed asjad koguni aastatuhandeid, ja Eesti turbasoodes võib palju huvitavaid ja imelikke leidusid ilmsiks tulla, milledele tungivalt palume tööde juures tähelepanu pöörata. Iga turbakaevaja neid muuseumile saates võib õige tähtsa ja teaduslikult väärtusliku teenuse teha. Ilma seesuguse abita läheks kaduma nii mõndagi muinasteaduslikust materjalist.

Parisselja leid oma iseloomu poolest tuletab väga n. n. „raba surnukehasid“ (Moorleichen) meele, missuguseid tuntakse germaani rahvaste alalt esimestest aastasadadest p. Kr. ja hiljemgi. Daanimaa ja Saksa piirilt, eriti Hannoverist ja Jüülandi poolsaarelt, üksikjuhtumuses Oldenburgist, Hollandist ja üks kord Irlandist, on soodest leitud 56 sarnast surnukeha. Need lamavad soos 1–2 m. sügavuses, riided seljas või ilma, vahest on surnukeha kividega kaetud, et kindlamini sohu jääda, mõnikord vaiadega kinni löödud (pilt 5). Tuleb ette, kus surnu on maetud pää allapoole, siis on siin kindlasti sohu uputamine karistuseks olnud. Sarnased kooljad illustreerivad muinasgermaani kombeid, millistest juba Tacitus oma „Germania's“ (kap. 12) kõneleb. Pärastpoole teatakse et, näiteks, burgundid säärast karistust tarvitasid

PILT 6

abieliurikkujatele, nii meestele kui naistele. Hiljemini, keskajal, see komme kaotas oma karistusiseloomu: siis maeti nõnda kodutumaid hu'guseid. Kuidas nimetasin, on rabasurnukehad harilikult riietes maetud, aga teatakse ka juhtumusi, kus on ainult riided maetud, inime puudub. Kas sel puhul on ohvriga tegemist või sümbolise matmisega, pole võimalik olnud kindlaks teha. Riided on mõlemil juhtumusi ühesugused: villane, mõnikord nahkne, ilma kästeta särk, pleeditaoline ripsbordiga vaip, pikad või lühikesed villased püksid, pindlid ja nahast sandaalid. Riie on kunstlikult värvitud, tihti üks tükk kahe värviga. Kangas on harilikult labane, telgedel koetud. Laudadega kudumine on haruldane.

Kuidas Parisselja raba leid ideeliselt ühenduses on IV-st aas'asajast leidudega, on raske ütelda. Selle seletuseks on võimalikke kombinatsioone. Igatahes on see eesti aga mitte germaani oma, kelle riidemoed umb. a. 1000 oli? täitsa teistsugused. Kes teab milliseid üllatavaid leide meile Eesli turbasoodes veel pakuvad!

A. M. Tallgren

PILT 7

Turbauk Pärnumaal kust eelajalooline ülikond leiti

Foto Mora

Seitse venda saunas

Katke Aleksis Kivi romaanist „Seitsemän veljestä“. Tõlkind Fr. Tuglas

Aleksis Kivi romaan „Seitse venda“ ilmub käesoleval aastal Fr. Tuglase tõlkes ja Eesti Kirjanduse Seltsi Koolikirjanduse toimkonna väljaandel. Toome siinkohal katke sellest tõlkest.

Kivi romaani aineks on seitsme venna juhtumusrikas elu Soome metsades. Vennaste nimed vanemast nooremani on: Juhani, Tuomas, Aapo, Simeoni, Timo, Lauri ja Eero. Juhani on jutustuse algul 25 ja Eero 18 aastat vana. Küla nimi, kus vannaksed elasid, on Toukola, ja talu nimi Jukola.

Vennastel on palju kokkupõrkeid oma naabrite — teiste külapoistega. Just ühele sarnasele kokkupõrkele järgnend episoodi kujutab alamal ilmuv katke.

Aastal 1908 ilmus Kivi romaan luksusväljaandes A. Gallén-Kallela ilustustega. Toome siin ka mõned Galléni illustatsioonest Kivi romaani juure.

Järgmisel päeval lähenesid jukolased jälle oma kodule, astudes üksteise järele. Kuid vilets oli nende välimus: riided armetult rebitud, näod sinistest muhkudest ja haavadest kirjud. Juhani, kes ees astus, oli vasak silm pea kinni löödud, Aapo huuled olid üpris paistetand, Timo otsaesisest oli vägev sarv välja ajand, ja longates käis Simeoni teiste taga. Nende pääd olid armetul kombel klopitud; ja mõni oli mässind selle ümber tühja leivakoti, teine jälle haavamähkmeks vammusest räbalaid tõmband. Sarnases seisukorras tulid nad omalt kooliteelt tagasi; ja rõõmsalt saba liputades ruttasid neile koerad Killi ning Kiiski vastu. Kuid vennaksed ei suutnud eneste truudele vahtidele oma häämeelt vastu avaldada.

Kes oli aga nendega nii armetult ümber käind? Kes oli võind nõnda masendada Jukola vägevad vennaksed? See oli toukolaste kättemaks. Kui nad kuulsid, et jukolased on Tammistol, ühinesid nad kahekümnemeheliseks jõuks ja peitsid enda tee ääre põdsastikku vihamehi ootama. Sääl tukkusid ja ootasid nad kaua, pihus tugevad sõjariistad. Kuid lõppeks, kui koolimehed lähenesid, kargasid liitlased tulise hooga nende kallale, nad tormasid mõlemalt poolt teed, ja nüüd tõusis kohutav teibamäng, kus vennaksed armetul kombel läbi peksti. Kuid ilma ei jäänd tapluses ka toukolased, vaid mõnigi sai tunda vennaste rusika pööritavat mõju. Kaks neist kanti meelemõistusega koju: Kuninkala Eenokki ja Kissala Aapeli. Ja siis läikis Aapeli pääluu kuklast kuni otsaesiseni, läikis kui tinakruusi põhi. Juhani käsi oli teind selle karmi puhastustöö.

Kakelus jukolaste ja toukolaste vahel
A. Gallén-Kallela joonistus

Kuid viimaks ometi istusid vennaksed üpris väsinult oma kodu avaras toas.

Juhani. Kelle kord on sauna kütta?

Timo. Eks ole see minu kord.

Juhani. Küta siis nii, et keris koriseb.

Timo. Teen, mis võin.

Juhani. Pane mehiselt, sest meie haavad tahavad leili, tõepoolest! Kuid sina, Eero, muretse Routiost toop viina, mille hinnaks olgu kõige parem palk meie metsast. Toop viina!

Simeoni. Seda on vahest paljugi.

Juhani. Sellest vaevalt jatkub seitsme mehe võideks. On ju siin, Jumal teab, haavu nagu tähti taevas; ja üpris valutab ning tui-kab seesinane silm, kuid veel kõvemini sapp ning süda siin mu sees. Kuid ükskõik, ükskõik! Jukola Jussi pole veel surnud.

Tuli õhtu, nukker mihklikuu õhtu. Eero tõi Routiost viina ja Timo teatas, et saun oli valmis; ning pisut pehmemaks muutus vennaste vihane tuju. Nad läksid

sauna ja Timo heitis leili, paukusid kerise mustund kivid ning pilvena laius kuum aur mööda saunatuba. Kõige jõuga tarvitas nüüd igaüks meiupehmet, magusat vihta; nad vihtlesid ja hautasid omi haavu, ning kaugele kostis saunast vihtade äge madin.

Juhani. Nüüd alles saavad meie haavad Türgi polkat. Sauna leil, see on siin ilmas tõbise ihu ja hinge kõige parem rohi. Kuid silm kipitab kui kurat! Noh, kipita, kipita, seda vihasemalt annan sulle kuumust kaela. Kuidas on lugu su lõuavärgiga, Aapo?

Aapo. Tasahilju ikka sulab.

Juhani. Nüpele ja vipelde teda nagu tibra oma setukat, küllap ta siis pehmub. Kuid uut leili, Timo, kuna sinu kohus on täna meid teenida. — Vaat nii, pojukene! Lase aga tulla. On sääl kuumust, on sääl kuumust! Nõndaviisi, sina vennikene!

Lauri. Juba küüntesse hakkab.

Juhani. Saagu ka küüned oma osa.

Aapo. Jäta juba järele, poiss; muida peame siit kõik välja jooksuma.

Eero. Tänage teda veel pisut, ja siis oleme peagi kõrbend.

Seitse venda saunas
A. Gallén-Kallela joonistus

Juhani. Saab juba küllalt, Timo. Ära viska enam. Ära põrgu päralt enam viska! — Kas sa alla lähed, Simeoni?

Simeoni. Lähen mina, armetukene. Ja oh, kui te teaksite, mispäralt!

Juhani. Noh ütle siis.

Simeoni. Mõtles, inimene, hukatuse ahju pääle ja palveta ööd ning päevad.

Juhani. Rumalus! Lase kehal saada, mis ta tahab; sest mida kuumem leil, seda suurem ta parandav mõju ja jõud. Küllap sa seda tead.

Simeoni. Kelle oma on see soe vesi siin kerise kõrval ämbris?

Juhani. See on minu oma, ütles sepp oma onni kohta. Ära puutu seda.

Simeoni. Ma võtaksin siit väikse lirtsu.

Juhani. Ära, vennas, muidu läheb halvasti. Miks ei soendand sa enesele ise?

Tuomas. Mis sa tühja pärast rääksid? Võta minu toobrist, Simeoni.

Timo. Või minu omast, sääl lava trepi all.

Juhani. Võta siis kas või minugi ämbrist, kuid jäta vähemalt pool järele.

Lauri. Eero! Sa nurjatu, vaat et ma ei viska sind lavalt alla.

Aapo. Mis kunstid ja tembud on teil sääl nurgas, teie kahekesi?

Juhani. Mis lõrin sääl on? Häh?

Lauri. Ta puhub teisele selga.

Aapo. Korralikult, Eero!

Juhani. Heh, sa raudkiisk.

Simeoni. Eero, Eero, kas leili kõrvetav kuumuski sulle põrgu tuld meele ei tuleta? Mõtles Hemmola Juho, mõtles Hemmola Juho pääle!

Juhani. Ta nägi tõbevoudil seda tulist järve, kust ta seekord veel päästeti, ja sellepärast, nagu talle öeldi, et ta saunalaval ikka põrgu pääle oli mõelnud. — Kuid kas päevavalgus säält läbi nurga paistab?

Lauri. Hele päevavalgus.

Juhani. Oh sa pagan! saun laulab viimast salmi. Sellepärast olgu meie esimene peremehe püüd — uus saun.

Aapo. Küllap siin uut on vaja.

Juhani. Uut, uut, ilma vasturääkimata. Saunatu talu ei lähe, nii vihtlemise kui perenaise ja pöpsimooride lapsesaamise pärast. Jah, tossav saun, haukuv peni, kirev kikas ja näuguv kass, need on korraliku talu tundemärgid. Jah, on sel alles tege mist ja tööd, kes meie talu vastu võtab. — Jälle oleks pisut leili vaja, Timo.

Timo. Seda peab saama.

Simeoni. Kuid pidagem meeles, et on laupäeva õhtu.

Juhani. Ja vaadagem ette, et meie nahk õrrel ei ripu nagu ennemuistse piiga oma. See oli hirmus lugu!

Simeoni. Tüdruk ei jõudnud kunagi ühes teistega sauna, vaid kolistas ja solistas sääl, kui teised juba magasid. Kuid ühel laupäeva õhtul viibis ta sääl kauemini kui harilikult. Mõndi teda otsima; kuid mis leiti temast? Ainult nahk õrrel. Ja otse meistrikombel oli see nahk nülitud, olid selle küljes alles veel juuksed, silmad, kõrvad, suu ja isegi küüned.

Juhani. Olgu see sündmus meile... Vaata, vaata, kui vihaselt mu selg seda leili tahab! Otseku poleks ta uuest aastast pääle saand vihta maitseda.

Lauri. Aga kes oli ta nülgind?

Timo. Kes! Küsi seda. Kes muu kui see...

Juhani. Päämeister ise.

Seitse venda saunast kojuteel
A. Gallén-Kallela joonistus

Timo. Jah. See, kes käib ümber kui mõirgav lõukoer. — Hirmus lugu!
Juhani. Ulata, Timo-poju, to minu särk säält õrrelt mu pihku.

Timo. Jah et see vôi?

Juhani. Noh! Eero pisitillukest pakub ta mehele. Oh sind küll! — To keskmine sää!

Timo. Jah et see vôi?

Juhani. See on täismehe mantel. Passiiba. — Hirmus lugu, ütlen minagi, et veel endisest ajast kõnelda. Kuid olgu see meile õpetuseks, et puulba poolt on püha kõrgem. — Nüüd peskem end puh-taks, nagu oleksime otse ämmamoori väledast pihust tulnud; ja siis tuppa, särk kaenlas hautatud ihu saagu värsket õhku kaela. — Kuid ma arvan, et mu armas silmakene juba pisut võtab.

Simeoni. Kuid ei võta mu jalg, vaid valutab ja hõõgub kui tulises tuhas. Mis pean ma õnnetu sellega pääle hakkama?

Eero. Heida koju jõudes ilusti magama ja palu jalasalvi, ning täna siis Loojat, kes sind selgi päeval on kaitsend, „et sa oma jalga vastu kivi pole tõugand“, nagu loeme õhtupalvest.

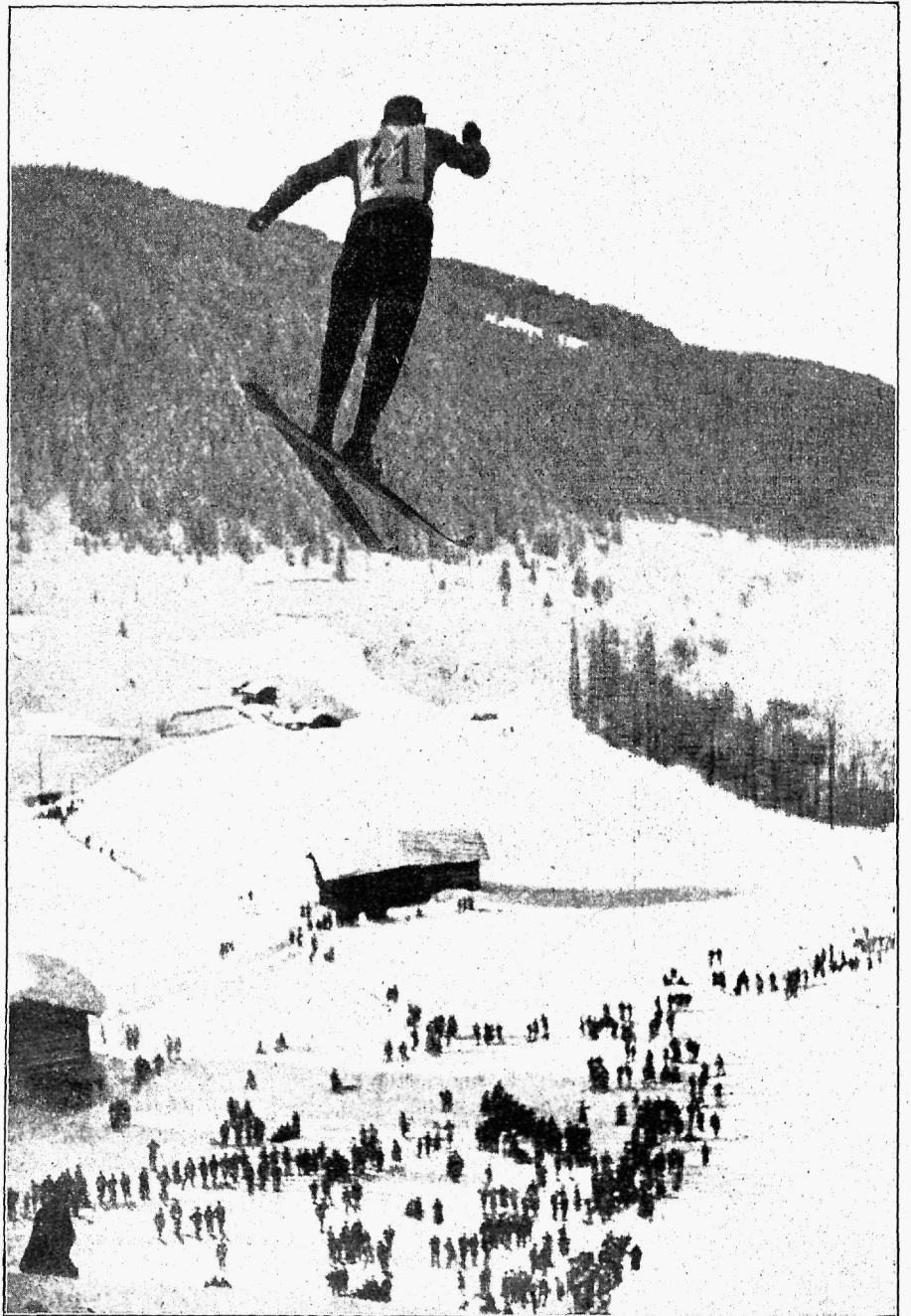
Simeoni. Ma ei kuule sind, ma ei kuule.

Eero. No palu siis kõrvasalvi ka. Kuid hakka nüüd liikuma, muidu jääd siia vanapagana saagiks.

Simeoni. Mu kõrvad on sinu jaoks kinni, kinni vaimlises mõttes. Saa aru, inimene!

Eero. Tule nüüd, muidu on su nahk varsti õrrel, ja päris kehalikus mõttes.

Alasti ja tulikumadena astusid nad saunast tuppa; ning nende kehad õhetasid kui päiksepõletatud kasekoor. Tuppa jõudes istusid nad silmapilguks puhkama, kangesti higistades; ja siis panid nad pikkamisi enese riide. Kuid Juhani hakkas nüüd kogu vennaskonnale salvi keetma. Ta pani vana, malmise ja varretu pannu tulele, kallas sinna toobi viina ja segas viinasse kaks kortlit püssirohtu, kortli väävljahu ning soola niisama palju. Ja kui see kõik umbes tund aega oli keend, tõstis ta keedise jahtuma, ning pigimusta kõrdi sarnane salv oli valmis. Nad võidsid selle salviga haavu, eriti neid, mis olid pääs, ja tõmbasid uut kollakas-rusket tõrva pääle. Ja siis pigistasid nad hambad kokku ning nende näod kiskusid koledal kombel mustiks; nõnda kõrvetas vägev rohi haavades. Aga Simeoni korraldas õhtusööma, tõi lauale seitse auguga karaskit,

Dr. Baader

Tuntud saksa suusajooksja, esineb hüppega Schweizis talvel 1923

kuiva elaja reie ja kuhjaga puukausi küpseid naeriseid. Kuid roog ei maitsend neile sel õhtul iseäranis, peatselt tõusid nad lauast, võtsid riided seljast ja vajasid voodi.

Õö oli pime ja kõigil pool valitses hääletus ning vaikus. Kuid äkki valgenes avarus Jukola ümber: saun oli süttind põlema. Sest kuumaks oli Timo kütnud hallikivise ahju, millest sein hakkas küdema ja lõppeks lõi leekima. Ja nõnda põles ehitus kaunis rahun tuhaks, ühegi silma nägemata. Ja kui hommik koitis, oli Jukola saunast järel ainult mõni lõkendav tukk ning hõõguv ahjuvare.

Tellige „ODAMEEST“, sellega aitate tõsta ajakirja sisukust ja pildirikkust! Tellimishind leheküljel 38

Ristimine tulega

Albert Kivikas'e romaan vabadussõjast

(6 järg)

Lahingus teist massilisest enesekaitse instiktist sunnitu tappa pole jälk, sääl peab mõistus ja tundmus sellega leppima kui paratamatusega, kui ainsama abinõuga elu alalhoidmiseks. Ent kaitsetumate vangide hukkamine ükskõik mil moel ja missuguse ettekäände all paistab igale vanalegi sõdurille mõttetu, tarbetu ja jälk. Sõdur, kes teise, oma vastase lahingus tapnud, pole mõrtsukas, kuid vangide hukkamine on kahtlemata lepitamata kuritegu ka sõduri püssirohu ilmavaate järele. See ilmavaade keelab inimest tappa asjata, lubab aga seda teha kui see tarvilik ja möödapääsmatu. Lahingus vastase hävitamine on tarvilik, kuid vangilangend vaenlase tapmine, kel enam käes pole sõdariista vastuhakkamiseks, kes ka seetõttu enam su elule hädaohtlik pole, kes vangilandmisega on saand täiesti võitlusvõimetuks, vang, selle alandet ja teotet olendi tapmine on ülekohtus. Kuid miks ei tapeta siis ka surnuid enam teist kordselt?

Ent surnul on vägevam kaitsja — ta on elutu. Selleni kaitsjani jõutakse aga ainult poomise või mahalaskmise läbi.

Kui poomine päältvaatajat ja poojat ennast häbistab, siis mahalaskmine selle vastu just masendab. On ju igas inimeses terake pühadustunnet korjuse vastu. Ning surnut poomise läbi naeruväärsesse seisukorda panna, nagu ta sääl silmuses ripub: keel suust väljas, pilkumata, kõigist mööda vaatavad silmad pärani lahti; õudne grimass sinkjas näos — mõjub see surnu vastu tunduva õudse pühadustunde teotusena, rüvetusena.

Mahalaskmine mõjub aga hoopis teisiti. Kui näed inimese raibet, mille pää lähedalt lastud kuulist kui kirvelöögist purustet, on järele jäänd vast ainult nägu, nagu vahast mask, näed ta veriseid riideid, näed ta konksus siniseid sõrmi, aga just see, et näed verd, mõjub masendavalt, näkku virutavalt, süüdistavalt. Just süüdlasena seisad ta ees, kuigi sa ise teda ehk pole tapnud, kuid siiski on tundmus nagu oleks sa tabat roima päält, ta süüdistab sind oma sünge vaikimise ja elutusega.

Ja järsku saad imeväikeseks maaslamava korjuse ees, su elumõte saab tühiseks, näib kui elaks sa nüüd ise vastu keeldu, kui poleks sul tohtimistki enam elada ja nagu piinatuna ta tardund, karistavast pilgust, pöörad talle kähku järgmisel silmapilgul selja, kuna nüüd, tast eemaldudes sinus uus tunne maad võtab. Korjus saab sulle otse hirmsaks pühaduseks, jumalaks, keda sa ei näe, vaid usud.

Selles koledas tundes peitub aga osake sõprustki korjuse vastu, sa ei tunne temas enam vaenlast, vaid omasarnast, sa ei taha ta üle enam naerda, nagu iseendagi üle, nagu vast siis kui ta elusana mahalaskmist ootas ja koomilises, alandavas surmahirmus oma tapjate ees värises.

Üks motiiv, mis inimesetapmist lahingus inimesetapmiseks ei tee on see, et mõlemad, niihästi tapetav kui tapja on ühesugustes tingimustes, mõlemad relvadega varustet, mõlemad vastastikku ühiselt hädaohus. Lahing, see on õieti suur kaartimäng, kus mõlemal poolel ühepalju kaarte, mõlemail ühesugused võimalused võita ehk kaotada, mõlemail ühesugused väärtused kaalul.

Kuid kas on võimalik kujutella sarnast kaardimängu, kus kaardid ainult ühe käes ja teine paratamata alati kaotab?

Ent on inimesi, kes tahes ehk tahtmata ei saa ega tahagi õieti mängida, kel valemäng nagu haigus lihha ja luusse on kasvand. Põhjused seks on kas rahaahnus, võidu saavutamise tahe, või lihtsalt vale mängu kui niisuguse armastus. Sõdurlikus elus tuleb aga nende asemelle närvinõrkus, julgusetus või lihtsalt psüko-paatlik verijanu. Viimane esineb harva sõdurite juures, sama harva kui harilikus elus sündind mõrtsukaid ja vargaid, päätegur vast on siin just argus, kartus, pelglikkus.

Nagu pärastpoolegi tähele panin, olid iseäranis agarad vange tapma just need, kes lahingust esimesel püssipaugul põgenesid, kuuli hulumist välja ei kannatand ja kellel ei jatkund julgust surmahirmu üleelada. Neid narritakse seltsimeeste seas otse halastamata, mis muidugi mõista neile palju hingelist piina ja tuska valmistab. Naeruväärsena inimesena elada, kus inimlik egoism nagu pihtide vahel kõrbe, on aga frondil iseäranis raske, kus enesearmastus päämist rolli mängib.

Ning võib olla, et just nende kannatuste pärast, mis seda enam inimest piinavad, et nende allikaks on näruseimad reaalelu nähtused, narrimine ja naer, just nende piinade ja haavamiste pärast ongi arad, kartlikud sõdurid kõige agaramad vange tapma.

Kahtlemata vist kannatavad nõrganärvilised lahingus rohkem kui teised. Ja just seepärast ning ka raske seisukorra pärast oma seltsimeeste seas, katsuvad nad ükskõik mil moel ja abinõul vaenlaselle kättemaksa ja just sääl kus nad seda saavad — pärast lahingut vangide kallal, sest lahingus eneses on see võimalus neilt vaenlase poolt täiesti võetud. Kuid nad ei aimagi, et nad seeläbi veel naeruväärsemaks saavad oma seltsimeeste silmis!

Seda ei aima ka vist need, kes julguse puuduse pärast enne lahingut omale kuuli pähe lasevad. Neile on surmaootamine väljakannatamatum kui surm ise! Ent need kustutavad seltsimeeste silmis oma naeruväärsuse enesetappes, korjusega, mil ei puuda enam julgust, surmapõlgust ja pühadust. Need aga kes sedagi ei julge, peavad käima oma naeruväärsuse okasrada ja laatsaruste kombel oma seltsimeeste käest sõprusepalukesi ootama.

„Odamehe“

aasta tellimusi võtavad vastu:

kõik Eesti postkontorid

Tallinnas, „Odamehe“ uus kontor Viru t. 4
kino „Passage“ kõrval, k/ü „Kool“ S.-Karja
t. 23, T. Mutsu rmtk. Vabadusplats I ja aja-
kirjanduse büroo Harju t. 43 Vaba-Maa kõrval

Tartus, „Odamees“ | Rakveres, J. Sarapi rmtk.
Viljandis, Leoke

Meie pataljonis oli sarnaseid haletsemisväärseid inimesi terve iseäralik komando — tagavara root, mis tööroodu kohuseid täitis, lahinguroodu meeste seas aga „burshuide“ komando nime all tunti.

See seisis koos peamiselt Tartust enamlaste eest põgenend haritlastest, kooliõpetajaist, ärimeestest, kapitalistidest, marodööridest, professoreist, dotsentidest, lekoritest, maal juuremobiliseerit taluperemehist, karjamõisnikest (puhast eesti tõugu!) mõisavalisejaist, küla-koolmeistritest ja üldse sarnasest kirjust ja sõjalises mõttes väga ebamäärasest elemendist. Lahingusse ei kõlvand see root täielikult. Esimene katse, mis pataljoni ülem nendega pärastpoole tegi, tõi kaasa määratuma kahju. Uhes raskes lahingus, kus meestest suur puudus oli ja „burshuide“ komando ümberhaaramise kaitseks pahemalle tiivale saadeti, jooksis see säält esimesel vaenlase paugul ja jättis kogu pataljoni surmahädaohtu, lastes sellega vaenlased suisa selja taha, millisest olukorrast pataljon ainult õnneliku juhuse tõttu pääsis.

Pärast olla nendega veel katset tehtud üht kokkukuland rootu täiendada, mis aga sama õnnetumalt lõpnud. Oma argusega demoraliseerind nad kogu lahinguroodu, teind selle järgnevais lahinguis täiesti võitlusvõimetuks.

Lahinguroodude ja „burshuide“ komando vahel valitses alaline vihavaen. Vaen oli ka pataljonis üksikute sõjaväeliste eriosade vahel ühes ja samas roodus, nagu kuulipildurite ja jalameeste, maakuulajate ja püssimeeste vahel, kuid siin oli see vaen ainult kadetsimine, ja põhjenes ainult korporatiivsel alusel, kuna lahingumeeste ja „burshuide“ vaheline vaen hoopis erilaadiline oli. Lahinguroodud vihkasid „burshuide“ komandot rohkem kui vaenlasi! Ja seks oli põhjuseid.

Juba see, et nende tõttu lahing kaoteti; sõdurite uhkus ja egoism valusalt haavati; juba see, et taganev vägi alati raskemais tingimuis on kui pääletungiv, juba sellest oli vihavaenuks põhjuseid küllalt. Pääle selle olid aga ka veel teissugused tingimused ja motiivid selle vihavaenu sünnitamiseks ja arendamiseks.

„Burshuide“ roodu supikatlas oli alati parem puder ja supp kui lahinguroodude omades, mille põhjus oli aga üsna lihtne. Nad olid pataljoni toiduladude ligidamal kui teised roodud, rasvasem liha sattus seetõttu nagu ennem nende koka noa alla, kuna lahinguroodude kokkadeni ainult lahjem ja kondisem liha jõudis. Ka tagafrondi saadet kingituste pakikesed pränikatega, singiga, saiaga, suhkruga ja tubakaga jäid nagu iseenesest nende kõhtudesse seedima ja piipudesse suitsema. Isegi „Ühistöö“ soojad kindad ja sukad näisid nende jalga paremini sündivat, kui meie lõhkistesse, kulund ja lõpuks peaaegu olemata saabastesse.

Sellegi pärast oli pool neist alati ambulantsis „haiged“. Kord oli ühel nohu, teisel hirmus päavalu, kolmandal kole kõhuvalu, neljandal pöörane läkatus

ja üldse polnud nad ükski kunagi „terve“. Asjatundliku arsti puudusel olid sarnased „haigused“ kõik ambulantsi räämatuse registreerit, kus lahinguroodu mehe nimi sadakord harvemini figureeris. Ainult paar esimese roodu meest püüdis nende „põdemisega“ võistelda.

Pärast esimesi lahinguid, kus meie erainimeselik uudishimu verevalamise vastu kadus, elasid järgmises lahinguis saadud vangid ainult niikaua, kunni nad veel „burshuide“ kätte üle polnud antud vangilaagri saatmiseks. Need saatsid aga nad hoolsasti surmariigi „vangilaagri“.

Esiti näis sarnane innukas vangide tapmine argpükside poolt arusaamatu ja võõrastav. Miks pidid nemad just seda kõige agaramini toimetama, nemad, kes ju lahingusse üldse ei puutund ja kõigevähem vaenlase kuulide all viha vastase vastu ja alandavat surmahirmu tunda said? Sest inime ei maksa kunagi teisele kätte asjata, põhjusega ei tapa ka sõdur lahingus, veel vähem aga siis kui vastane ta täieliku meelevalla alla on antud.

Kus olid aga põhjused, mis sundisid tagavararoodu mehi sõdariistuta vaenlasi armutatult hävitama? Miks tõusid õlgedelt pataljoni ülema küsimise pääle ainult tagavara roodu mehed ja Keerenski, kes hiljem kuus lätlast õues maha lasksid?

Argadel aga on hoopis isesugune kättemaksu loogika ja taktika kui julgetel.

Need auväärt „burshuid“ tuletasid niihästi meele vanatüdrukute sülekoeri, kes suure hoovikoeraga paratamatus riius. Sülekoerad ei julge oma vaenlasele — hoovikoerale — avalikult vastu astuda, kartes selle hirmuäratavaid ja surmatoovaid hambaid, nad katsuvad pigemini teda une päält salvata, ehk siis kui see neid tähelegi ei pane, saades aga kätte selle tigeada ja kardetara hoovikoera karvastikust pudened villatüki, sööstuvad nad kõik üksteise õhinal seda pihuks ja põrmuks tegema. Haugatab aga korra hoovikoer poevad sülekoerad kiunudes ja värisedes peitu ja tulevad säält alles siis ilmsiks, kui hoovikoer oma haukumise jätab.

Sama taktika oli ka tagavararoodu meestel oma vaenlase vastu. Lahingust põgenesid nad kui püükari, saades aga kätte vaenlaste vang, ruttasid nad selle kulul oma kirge rahuldama. Nad maksid vaenlase eest vangidelle kätte selle piinarikka ja naeruväärse seisukorra pärast oma seltsimeeste keskel, hävitasid võib olla sümboolselt selle seisukorra põhjust — vaenlast.

Nende kätte sattumisel algasid vangidel kibedad tunnid. Neid peksti; hirviteti ja kui maha lasti oli vang veel kergesti pääsnud; neid aga poodi tihti üpris algupärasel kombel. Tõmmati poodav oksa, oodati kunni ta juba enda silmuses poolsurnuks rippus, lasti siis uuesti alla, aeti ellu, mispääle ta vastselt oksa tõmmati. Nii korراتi seda mitu ja mitu korda, kunni poodav enam ellu ei ärgandki. Siis alles oli ta kannatustel lõpp, siis alles omandas ta vägeva kaitsja — korjuse.

Vist kindlasti oli neil inimestel vangide hukkamiseks ka muid põhjuseid. Üks neist oli vist küll lihtsam kui lihtne, labasem kui labane, nimelt — igavuse tunne. Peaaegu kunagi, pääle ühe korra, ei käind nad lahingus, muretsesid ainult moona inimestele ja hobustelle, millisest tööst neil aga palju aega üle

jäi, mida ei jõudnud ära magada ega milgil muul moel surnuks lüüa. Ka ambulants tüütas neid vist lõpuks oma lamamisega ja rohtude neelmisega.

Seetõttu vist isunesidki nad inimeste hinge võtmist ja sääli juures neid kauakestvaid protseduure poomistel ja mahalaskmistel, mis nende suikuvaid närve põrutas ja vaheldust pakkus. Nad vaatasid seda aja surnuks löömiseks kui kukkede kiskumist või härjavõitlust. Närvipõrutust nõudis aga ümbritsev frondi atmosfääri, mehed pidasid, võib olla, lihtsalt stiili.

13.

Siin alevi tulid meie pataljonil järgmistel päevadel rasked võitlused. Meie väesalk oli kiiluna sisse murdnud vaenlase frondi tähtsal punktil. Alevi äravõtmisega oli neil taganemise täiesti ära lõigatud. Rasked lüüasaamised paremal pool frondiosal sundis neid kiiresti taganemiseid tarvitama, mis aga alevi langemisega olematuks said. Seepärast hakkasidki paremalt poolt vaenlase väeosad meile metsikult päale suruma, oli see ju neil ainus pääsevõimalus: alev,

Eriülesvõtte „Odamehe“ jaoks

Austria kunstnäitus Tallinnas. Hiljem Tartus „Pallase“ ruumides

Foto Rambach

Ilukirjanduse alal

soovitab „Odamees“:

- H. Adamson: **Mulgimaa**. Mulgikeeliste laulude kogu. A. Vabbe kaas. H. 30.—, 15.—
- A. Alle: **Üksinduse saarte**. Luuletused. B. Tommasberg'i ilustused. Trükk lõpukorral.
- A. Alle: **Carmina barbata**. Habemikud värsid. A. Vabbe kaas, R. Paris'e frontispis. H. 75.—
- A. Gailit: **Klounid ja faunid**. Fõljetoonide kogu. Umbes 100 pilti ja käekirja näidet. H. 180.—, 120.—
- A. Gailit: **Rändavad rüütlid**. Novellikogu. A. Vabbe ilustused. Trükk lõpukorral.
- M. Karus (A. Kivikas): **Sookaelad**. Külanovellid. H. 40.—
- A. Kivikas: **Verimust**. Sõjanovellid. A. Vabbe kaas, tiitelleht ja frontispis. H. 150.—, 100.—
- A. Kivikas: **Jüripäev**. Romaan. H. 250.—
- A. Kivikas: **Verine väits**. Novell. H. 50.—
- O. Luts: **Harald tegutseb**. Novell. H. 65.—
- A. Matteus: **Surev polonees**. Draama. H. 30.—
- M. Metsanurk: **Epp**. Novell. H. 40.—
- G. Räppo: **Uks lahti!** Ühejärguine naljamäng. H. 40.—
- R. Reimann: **Vaikus**. Luuletused. H. 10.—
- R. Roht: **Kolm näokatet**. Novellid. H. 50.—
- R. Roht: **Siluetid ja dekoratsioonid**. Novellid. Trükk lõpukorral.
- K. Rumor: **Tuled sügis-öös**. Novellid. H. 75.—
- J. Semper: **Hiina keft**. Novellid. Lõpukorral.
- J. Semper: **Jäljed liival**. Luuletused. A. Vabbe kaas. H. 50.—
- J. Semper: **Pierrot**. Luuletused. A. Vabbe kaas. H. 50.—, 40.—
- I. Sseverjaanin: **Crème de Violette**. Valitud poesid. A. Vabbe kaas. H. 120.—
- I. Sseverjaanin: **Pühajõgi**. Luuletused. H. 80.—
- I. Sseverjaanin: **Вербена**, Luuletused. H. 120.—
- A. Tassa: **Kõiasõrmus**. Novellid. A. Vabbe kaas. H. 75.—
- F. Tuglas: **Jumala saar**. Novell. H. 75.—
- F. Tuglas: **Maailma lõpus**. Novell. H. 90.—
- M. Under: **Eelditseng**. Luuletused. N. Triik'i kaas. Lõpukorral.
- M. Under: **Sinine puri**. Luuletused. A. Vabbe kaas. Lõpukorral.
- H. Visnapuu: **Amores**. Luuletused. H. 50.—
- H. Visnapuu: **Jumalaga, Ene!** Luuletused. Lõpukorral.
- H. Visnapuu: **Talihari**. Luuletused. N. Mey ilustused. H. 100.—

„Odamehe“ pääladu / Tartu, Promenaad 7a

Tel. 67, post. 51

Tallinna ladu / V. Pärnu mnt. 19, (tel. 2-81)
Rakvere esitus / J. Sarap'i rmlp., Pikk tn. 11

maksu mis maksab, kätte saada ja moonavoovid säält läbi viia, mis nüüd täielikult meie saagiks ähvardasid langeda.

Ent siin tuli abiks vaenlaselle kõige lihtsam partiisanisõja puudus ja nimelt vilets, peaaegu olematu side meie rahvaväe polkude ja üksikute pataljoni vahel. See ühenduse puudumine oli ka selles süüdi, et oma väeosad koguni isekeskis mõnikord lahinguid löid, oma väeosade käest lüüa said, ehk oma meeste kaotuse üle rõõmu tundsid. Tihti selgus sarnane eksitus alles siis, kui mõni vastupoolest vangi kukkus, harilikult taibati seda aga juba lahingu alguses, kus sõjariistade raginast oma väeosad üksteist vastastikku ära tundsid, kas Saksa kuulipritsi või Ameerika automaadi võrinast, või Jaapani püsside praginast (enamlastel olid „maximkad ja Vene püssid), juhtus aga oma vastasel olevat just kiuste vaenlase sarnased relvad, siis löödi verine lahing oma väeosade vahel lõppu. Need olid aga enamasti kõige visamad ja raskemad lahingud. Tapmise ind ja vastastikune viha lahinguosaliste vahel polnud sugugi väiksem kui punaste vastu võideldes, ei, veel suuremgi, sest mõlemad vastased olid visad ja julged!

Kuid üksi see polnud sideme puuduse süü. Mõnikord tegelikult sissehaaratud vaenlane libises õnnelikult meie teadmatuse tõttu hiir kassi küünte vahelt välja.

Vaenlase väeosade vahel oli aga kindlasti parem ühendus, mida tunnistasid tihti meie lahingusaagiks võetud väljatelefonid ja kaabli vartnad. Seepärast sai ta parajaks ajaks abiväed kohale sissemurdmist likvideerima. Praegu oleks meie ja meie frondi parema tiiva vahel olevale vaenlaselle ainult väike nõksaks rahvaväe polkude poolt kulund anda, kui nad, oma kardetavat olukorda täiesti teades, paanikasse oleks sattund ja alla annud.

Kuid alevi äravõtmise teadmatusest opereerisid vaenlast tagaajavad väeosad paremal tiival loiult, harilikus korras, mistõttu nad vaenlaselle aega andsid meie edesitungimiste vastu abinõusid tarvitusele võtta. Ta hakkas juba järgmisel päeval värskete koondet jõududega meile pahemalt poolt päale suruma, paremalt poolt aga tungisid meie kallale taganevad ja sissehaarat vaenlase väeosad viimse pääsmise lootuse metsikuses.

Lõpulikult olime meie sidemete puuduse tõttu veel suuremas hädaohus kui vaenlase sissepiirat frondiosa, sest meil oli kogu pataljoni ainult niipalju mehi, et igale teeharule korralik kuulipritsiga varustet valvetõkke välja sai panna. Alevisse reservi jäi ainult kurikuulus oma arguse poolest tagavara root, mille abi päale häda ajal mingisugu lootusi ei maksnud panna.

Kuid meie teadmatust hädaohtliku seisukorra üle tuli meile koguni kasuks ja järgmisel moel. Vaenlane näis saavat meie julgusest ja rahulikkusest petta. See tuli ilmsiks juba järgmisel hommikul, kui esimese roodu poolrootu valvetõkkena vaenlasega paremal pool alevit selle taganemisteel hommiku hämaruses lahingusse astus. Vaenlane nähes suurt, koguni kuulipritsiga varustet valvetõket, taganes otse hirmuga lühikese võitluse järele, arvates vist valvetõkke suuruse järele, et meil alevis mitu polku veel tagavaraks. Võib olla, ehk jättiski ta koguni selle petliku mulje pärast meid esimesel päeval hoopis rahule.

Tagavara roodul oli aga sel päeval alevis põli: kes suurustas kohalikkudes jõukamais perekondades oma vahvusest, kes püüdis näpunäidete ja salakaebtuste järele kohalikke „punaseid“ ja tegi väga kasulikke isa-

Õpetaja A. Lauri haual

Tartus Peetri Koguduse surnu-
aial neljakümnedal päeval
pärast matust. Ööd kui päeva
koguvad ükslikud sinna, põle-
tavad vahaküünlaid, palvetavad
ja laulavad kirikulaule, oodates
õpetaja ülestõusmist

Foto Odamees

maalist tööd nende oksatõmbamisega ja mahalaskmisega. Kogu päev kuuldus alevist üksikuid pauke — säääl valmistasid „burshuid“ omale frondimeeleolu ja närvide kôditust.

Keskpäeval saadeti neist üks ratsa sidet looma ja lähedaste oma väeosade asukohta ja olukorra üle selgitust tooma. Kuid ta eksis juba aleviku lähedasse võserikku ja tuli suure hirmuga ja kahvatand näoga tunni poole pärast tagasi ja jäi kohe hirmsasse kõhuvallu ja läks ambulantsi.

Sedamaid saadeti teine neist samaks otstarbeks maad kuulama, see aga ei tulnud üldse enam tagasi. Nagu pärast selgus oli ta hirmust jaburaks löönd pääga otse enamlaste polgu staapi sõitnud ja suisa vaenlaste kätte sattunud, kes muidugi ta sooja kasuka omale ajalikuks tarvitamiseks võtsid, selle omaniku aga lihtsalt pärast õigete teadete saamist meie seisukorra üle, mida ta puhtast südamest lubivalge näoga neile otsekohele ja täpikäält olla annud (lootes vist oma hinge päästa!), kõige ilusamal viisil teise ilma olid saatnud. Hinga rahus vahva võitleja, olgu maamuld sulle kerge!

Kas vaenlase kätte sõitnud ratsaniku teadete, või uute abivägede kohalejõudmise tõttu, hakkas vaenlane teise päeva hommikul õige visat pääletungimist. Kolmest küljest liginesid ta mitmekordsed ahelikud alevile ja algas lahing, mis kestis vahetpidamata kogu päeva. Nüüd toodi ka fronti tagavara root, kes pahemalle tiivale, tiheda männiku ääre kraavi ümberhaaramise kaitseks pandi.

Juba hommikul, lahingu algul, saadeti kolmandat korda kaks ratsanikku, seekord maakuulajate komandost ligidaste väeosadega sidet looma, kes aga ümbruse tundmattuse tõttu nii kiiresti kui loodeti oma ülesannet täita ei suutnud ja alles õhtu eel nagu vette kastet hobuste seljas tagasi jõudsid.

Sel ajal käis aga palav lahing kord ägenedes, kord nõrgenedes ümber aleviku. Veel oleks meil olnud võimalus ilma isearalise lüüasaamiseta alevist lahkuda, kuid keegi ei aimand ka nüüdki veel seda tulikotti, mis meile vaenlase poolt valmisteti. Palju mõjus aga ka siin see mitu päeva vaenlase üle kestnud initsiatiiv, mehed olid nagu endistest võitudest veel enam julgund, uskusi kindlasti uusi võite, ega tulnud kellelegi meele, et ka lahingu kaotada võime.

Väeosa, millel moeks saand võita, kellel täielik teadvus oma alalisest initsiatiivist, saab nagu pikkamisi pimedaks ja ülbeks oma vaenlase vastu. Initsiatiiv tähendab lahingus palju, see on nagu igas sõduris

eneses peitev rammupudel, mis alatasa energiat ja tahtmist lisab alandavat surmahirmu vaenlase kuulide all kanda.

Kuid sarnane pimestet väeosa võib kergesti viimse meheni hävitet saada. Ja just seetõttu, et ta õigel ajal taganemist ei oska ega taha kasutada, seda strateegiliseks tarkuseks ei loe, vaid häbiks ja alanduseks. Initsiatiiv võib aga ainsama sekundi jooksul paanikaks sündida. Seks on vaja sõduri ajus üksainus sähvatus vaenlase võitmatusest ja oma hädaohtlikust positsioonist, kui korraga kõik energia ja lootus nagu vette kukub ja sõdur kõik omad väärtused täielikult kaotab.

See päev on mul meeles kui tükk kuuma rauda, kui toobritäis keeva vett. See oli mu meelest ainult äge laskmine, nobe tühjade padrunikestade püssilukust välja loopimine ja ainult lakamatu püssipära tuksatamine vastu paremat õla.

Vaenlasel oli meie kuulipritsi vastu kolm, neli, millest ta meie õnneks seekord õige halvasti laskis. Tundus kui poleks surmahirmugi olnud ses alalõpmata keevas ja porisevas pajas, olin ainult masin mehhaaniliste liigutustega.

Ja tõsi, mida ägedam, raskem ja palavam lahing, seda kergem on ta psükoloogiliselt sõdurile. Üksikud, harvad kuulid, millele järgneb pikk vaikus, piinavad närve oma kiunumise ja vaikuse vaheldumisega sadakorda rohkem kui vahetpidamata peksvad kuulipritsid, hulga kuulide vingumine, mis sulab ühiseks, lakkamatuks vilinaks ja vaikuselle maad ei anna. See on sama nähtus kui äkki aknasse visatud kivi ja klaaside klirin kesk õist surmavaikust sind otse ängistuseni ehmatub, kuna mööduva vankri raudratate mürin vastu tänavakivi oma järjekindla ja lakkamatu kordumusega su närve aga üldse ei puuduta.

Vaevalt kui kaks maakuulajat õhtu eel tagasi olid jõudnud ja nüüd ühelhoobil selgus meie hädaohtlik seisukord, saatis pataljoni ülem otsekohe kiirkäskjalad käsuga rootudesse ajaviitmatuks taganemiseks, kuid oli juba liig hilja.

Mäletan seda üksikut momenti sest päevast selgesti.

Meie rühm, parkümmend meest, lamas kogu päeva madalas, lumest pooleni tühjas põllukraavis. Meil oli kõigiti hää positsioon, sest vaenlane ei saand eeloleva lagedusse tõttu meile kuidagi ligi, kuuliprits oleks nad säääl noppind kui maasikmarjad. Ta hoidis aga meid kogu aja selle eest kolme kuulipritsi ja umbes pooleteisesaja püssi tule all. Kogu päeva olime säääl ninapidi koos, lähenemisvõimalust polnud kumbalgi.

Meesterahva rätsepaäri
M. Andreesen
TALLINNA

Kõnetraat 17-54 . . . Rataskaevu tän. 14-4

Teadustan oma austatud tellijatele
et kohale on jõudnud kõik kevade
ja suve hooajaks tarvilikud riided

Hakkas juba hämaiduma, kui korraga kusagil kaugemal käis isesugune kume, nagu õhnes kõmakas. Kuuldus võõras, ennekuulmatu visin õhus, mis tundus, et lõpeb varsi siinsamas kraavis, lendas midagi rasket ja vihast, mis otse meile pähe ähvardas kukkuda. Ent äkki lõppes visin ja eemal alevi pool käis tümatav käratus, millele järgnes nagu hulga karjapoiste vile ja vihin.

Nagu iseenesest vaikis meie kraavis korraga püsside pobin ja kuulipritside võrin, kuna vaenlase omad hakkasid seda innukamalt ja hoogsamini peksma.

„Neil on suurtükid!“ karjus keegi.

„Meil või neil?“ küsis teine.

„Neil“, vastas Heido ja viskas püssi palge. Mäe otsas paistis kükakile tõusnud vaenlane, kuid kukkus samal momendil kui paugatas Heido püss. See tõstis korraga langend meeoleolu ja nagu hääks kiites, nagu seda järele teha püüdes, algas endine pragin ja võrin. Aga nagu noaga lõigati see katki kui niit vaenlase suurtüki uuel mürtsatusel. Mehed surusid end ligi maad, tahtes sinna sisse sügavale pugeda, unustasid püssid sellest harjumatast, pahaendelisest, masendavast ja küpsetavast häälest. See hääld tundus nii tugev, nii võimukas, võttis inimestest kõik tahtejõu ja julguse kui peoga, tegi nad järsku väetiks, väikeseks ja tähtsusetaks oma hirmuäratava suursugususe ja vägevuse ees.

Kui inimene püssi- ja kuulipritsikuulide ees alandavat surmahirmu tunneb, juba see, et ta kuuli vingumisel peab kõhuli heitma, kas või kõige porisemalle pinnale, täidab ta vihaga, kuna suurtüki granaadi ehk shrapnelli raske vihin õhus ta nagu küpsetab, närvid otse ära keedab, kus nad enam midagi ei näi tundvat, harjumatu otse jalult kukub, ei leia vihagi siis enam maad inimese tunnetes.

Kui jalamees peab vastama suurtüki granaadile püssikuuliga, siis pole tal kunagi tundmust et see vaenlase päälle sama masendavalt mõjub ja just see, et ta vaenlaselle lahingus samaga vastata ei saa, tunneb end nõrgana, jõuetuna, julgusetu ja lahing saab talle raskeks, üle jõu käivaks ülesandeks.

Kahtlemata mõjus see vaenlase õhtueelne suurtükkide lahingusse toomine meie pataljoni päälle just seetõttu masendavalt ja julgustvõtvast, et meil ühtki patareid polnud neile vastamiseks. Võib olla, oleks mehed koguni endisesse kindlasse võitlusindu jäänd, kui meie patareid alevist otsekohe vaenlaste omaga võitlusse oleks astund. Kuid nüüd näis nagu olevat kaks vaenlast, kelle vastu tuli korraga võidelda, mis aga relvade kokkukõlatuse poolest meeste meelest võimatuks sai.

Hämaidudes aga hakkas suurtükk tihedamini mürtsuma, kolmanda või neljanda mürtsu järele seltsis talle ootamata teine, siis kolmas, neljas ja lõpuks mürisis neid kogu patareid. Meie jalaväe kuulipritsi ja püssi tuli jäi loiuks, tahtmatuks, milles tundus hirm eeltuleva pimedala lahinguõõ ees. Mehi pidas paigal veel see asjaolu, et vaenlase shrapnellid ja granaadid hästi meie seisukohti ei taband, neid üles ei leidnud, vaid kaugel, alevist üle lennates, selle taga vihaselt ja kurjustavalt lõhkesid.

Varsi jäi aga patareid meie imestuseks vait. Ning see imelik vaikimine tõmbas närvid nagu ootuses pineville, näis nagu valmistaks vaenlane oma vaikimisega meile midagi hirmsat. Ja lõpuks sai see vaikimine veel koledamaks kui endine ühesooduline kõmmutamine.

Tunni poole pärast ärritas meid ootamata imelik nähtus. Kuuldus esiti kogupauk, siis kestma hakkav püsside pragin otse alevis, meie selga taga. Kas lastakse kohalikke punaseid? Ragin aga alevis kestes järjesti, mis meid ikka enam ja enam ärritas ja imestama sundis. Tükil ajal ei tahet sellest nagu iseene kiuste aru saada, otsiti veel oma ajus igasuguseid võimalusi, et neid mitte vaenlaste paukudeks tunnistada, ei tahet uskuda otse kangekaelselt kõige pahemat võimalust.

„Ümberhaaratud!“ kostis äkki kellegi hirmund hääld ja järgmisel silmapilgul tõusis ütleja ja pani rivist jooksmas. Kõikide mõtted ja kartused said järsku sõnastet, kuuldava kuju ja nagu katk hakkas esimese eeskujuga kõigile külgi ning kogu ahelik tõusis läbisegi ja korratult kraavist ja hakkas paanikas esimesele jooksjale järgnema.

Otsegu hullumeelsus, otsegu nõdrameelsus oleks kõiki korraga valland. Kõik olid järsku kaotand egoismi, uhkuse ja häbitunde. Ning see jooksev summ, haarat massilisest hirmutundest, mis igal sammul kasvas nagu leek kanges tuules, see summ polnud vääriline enam inimkogule, see oli ennem metsloomade kari, kes põgenes kabuhirmus rohtlaane tulikahju eest.

Ainult üks asi, mis neis veel inimest meele tuletas, oli see et keegi neist täit sammu ei jooksnud. Nagu jooksid nagu poolest hingest, nagu oodates vaenlase kuule, mis nüüd järgnesid iseäranis ägedasti. Nad ootasid neid kui visatavaid kive, et nende lähedalle jõudmisel eest kõrvale hoida. Keegi ei märgand, et kaks meie seast korisesed maha langes, ei kellelgi tulnud meele ega polnud aega haavatuid üles tõsta, kõigil oli ainult oma nahk kallis.

Poole vakamaa kaugusel oli mets, ent sinna jõudes kasvas paanika veelgi. Siin oli oksade ragina tõttu kuulide arv veelgi kohutavam, neid näis tulevat kui vihma, mida vaenlase armust meile vahetpidamata järele saadeti. Kuuldus selja taga röökimine, karjumine, kisasamine, mis metsas kostis elajalikuna rõõmu ammumisenä, müürgamisenä — see oli vaenlaste võidukisa meie häbist ja kaotusest. Ümberringi aga kuuldus paukude ragin, ees, taga, paremal ja pahemal pool ning koguni ülaltki näis neid kuulduvat, nagu laseks vaenlane taevastki kuulipritsidega ja püssidega.

Ja praegugi nagu kuuleks seda masendavat raginat ümberringi ja seda koledat elajalikku kisa oma selja taga. See ei tulnud inimeste kurkudest, see oli nagu vihase härjakarja huiskamine, mille eest ei näi jaksu olevat pääsmiseks, millest kohale kivitulbaks tardud, mis viimse kui liikme ja energia kübeme põlvist ja kindreist halvab.

Ma ei tunnud end üldse enam olevat, kaotasin enese täielikult oma meeltest ja mõistusest. Tundsin ainult, et keegi mu jalgadega jooksis, kuid kuhu, kuhu, kuhu?

Pärastpoole üllatas aga meid kõiki veider nähtus, mis siin metsas ilmsiks oli tulnud. Ja see oli, et kogu pataljon nagu instinktiivset juhitud, enda jälle hunnikus koos leidis. Kes juhatas järgmistele koha, kuhu esimesed jooksevad, kas tundsid need paanikas jahiloomadeks saand inimesed üksteise lõhna, või oli nende närvide vahel mingi tundmatu magneet, mis hädaohus ilmsiks tuleb ja neid, kes enam end valitseda ei suuda, mõistuse kaotand on, nagu ühine salajane abimees kokku juhib? (Pääle nende üheteistkümmene muidugi, keda ses lahingus haavatuina ja surnutena kaotasime.) Kas omab paanikas loomaks saand inime siis tõesti kõik loomade elus tarvisminevad omadused, nagu haistmise, loomakavaluse ja selle iseäraliku instinkti, mis jänese õpetab hagijat oma jälgedelt kaotama?

Alles siis vähenes paanika ja sai korrapäraseks taganemiseks, kui vaenlase kuulid meid enam üles ei leidnud, vaid hoopis mujale lendasid. Pikkajalisi soigus ka nende kisa meie selja tagant ja nüüd oli kõigil häbi, nii häbi, et keegi teise otsagi ei tihand vaadata.

Pääsime aga pääasjalikult meid igalt poolt suurearvulisena ümbritseva vaenlase küüsisest seetõttu, et sõda pidasime omal maal ja keegi kohalik sõdur, kes metsa salateeradu tundis, meid neid mööda Kalmeti mõisa keskööks tagasi viis.

14.

O tse imekspanemisväärselt ruttu unustab inime oma hädad, viletsused ja õnnetused. Pool tundi pärast Kalmeti mõisa jõudmist poleks keegi kõlvalt nägija aimata võind, et need mehed, kes praegu surmani väsinutena sööki ära ei jõudnud oodata ja otsekohes sinelites õlgedesse heites raskesse unne jäid, alles hiljuti paanilises hirmus vaenlase eest olid põgenend. Hirmus väsimus mahaarvata, olid nad täiesti endises roopas ja kui nad praegu nii ahnelt une järele poleks isunend, siis oleks siin mõisa saalis kindlasti nagu ennist klaveri saatel simman lahti läind, üksteise vastu armukadedust tuntud ja mõisa tütarlastega kudrutet.

Ainult üks asi oli vähenend vastu harilikust ja see oli oma vägitükki üleslugemine ja suurustamine. Muidugi poldud sel päeval vägitükke vähem tehtud nagu eelmistel, kuid näis nagu kohatu olevat neid nüüd pärast põhjalikku lüüasaa-

mist ilma ette tuua. Ja nagu üksmeelsel, salajasel kokkuleppel ei kõneldud tänase päeva sündmustest enne und peaaegu sõnagi, see päev näis sedamaid unustet olevat, otse tahtlikult salati ta olemasolu üldse.

Vastselt olid inimesed tagasi saand oma egoismi, võistlusuhkuse üksteise ees, auahnuse ja kõigest sellest tingit näilise, pääliskaudse rahu, mida aga nüüd väsimuse tõttu ja rampraskesse unne vajudes üksteise ees alla ei saand kriipsutama hakata. Järgmisest hommikust aga pääle, kus mehed puhanutena ärgasid, algas see alaline isikute vaheline võistlus uue jõu ja värskusega.

Sidemete loomine lähedaste väeosadega hakkas alles sel hommikul oma kasulikke tagajärgi näitama. Juba hommiku hämaruses jõudis abivägi, umbes sajameheline root rahvaväelasi kohale. Pääle kolme, mitmet süsteemi kuulipritsi, oli neil veel ühes kolmesuurtükiline patareid. Meeste meeleolu tõusis aina ja kui nad nüüd ahelikku jooksid, korrapäraseid ja õiged distantsid võtsid, paistis nende nägudelt jälle valmisolek ja julgus, kuna enam jälgegi polnud järele jäänd eilsest häbistavast paanikast.

Parajasti kui pataljon rühmade kaupa ahelikus juba mitmet teed alevi poole liikuma hakkas, kihutas meile neli, viis ratsanikke tagant järele, esimene neist otsis silmadega ohvitseri ja ajas kähku ratsuga kapteni juure, kuna teised sammu paarkümmend eemal ootama jäid, ent kuuldes, et siin ainult teise roodu ahelik, kihutas neist kolmi kohe esimest rootu otsima. Need kõik olid noored ohvitseride kohustetäitjad, kes junkrute pataljonist siia teenistusse olid määrat. Meie juure ratsutaja oli noor lipnik Lassen, alles mõne päeva eest sõjakoolist väljalastud, mõõga ja revolvri saand.

Ta raporteeris kaptenile oma kohalejõudmist piinlikult

sõjakooli määruste järele, nagu koolipoiss oma pähe õpit tundi ettevaristades, mille see aga rahulikult, pooleldi naljamuigega vastuvõttis, kuna kogu ta tegumood näis kõnelevat: jäta poiss, seda pole tarvis, sest siin pole paraad ega õppus!

Kapten andis seepääle lipnikule käsutada teise rühma, seletades ülesande ja pääletungimise koha, millist seletust lipnik silmipilgutama ta ja kätt kõrva äärest ära võtmata kuulas.

„Kuulen, herra kapten!“ prahvatas ta valju seletuse lõpul.

„Marsh!“

Lipnik pidi esiti ratsa ühes sõitma, kuid nähes et kõik ohvitserid pataljoni ülemast saadik jala, kutsus eemalolija ratsaniku ligi ja andis hobuse sellele üle. Nüüd astus ta jala meie juure, võttis rühma ja hakkas sellega paremale tiivale, lahingukoha määrat positsioonile liikuma.

Vanaduse poolst võis ta olla mõni aasta üle paarikümne. Ta nägu oli aastate poolst hoopis noorem, poisikeselik, peaaegu tütarlapse oma.

Järgneb

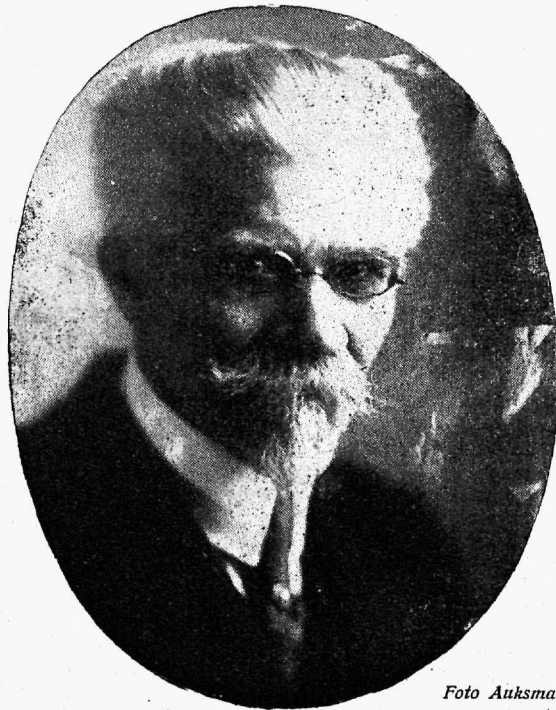

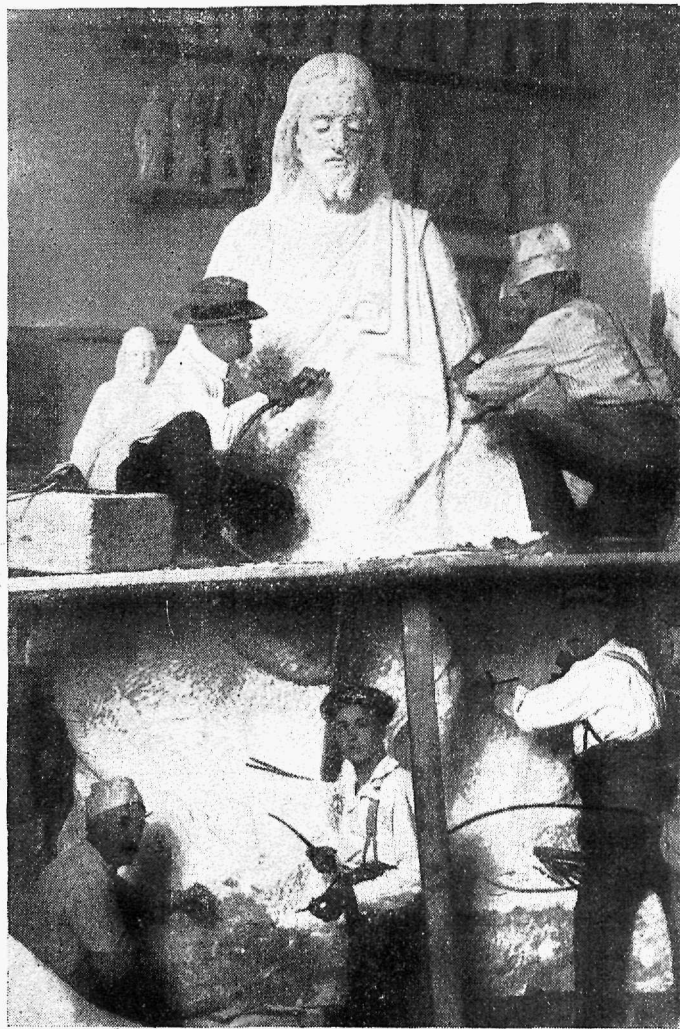
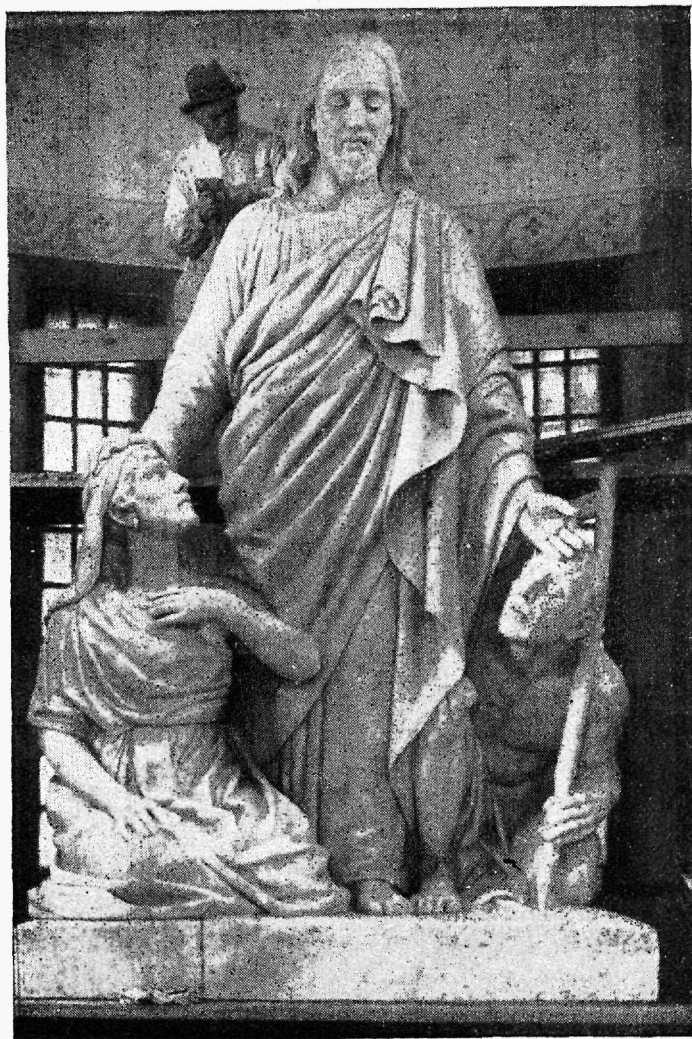
Foto Auksman

Akadeemik Amandus Adamson,
Tartu Pauluse kiriku altarkuju rajaja
(V. lähemalt lehek. 70)

Tulge minu juure!

Tulge minu juure kõik kes teie vaevatud ja koormatud olete! — nii on kujur Amandus Adamsoni altarkuju mõte, mille ta Pauluse kiriku jaoks valmistand. Et selle kuju sündimislugu nii paljudel'e huvitav tohiks olla, märgime selle mõne joonega meie ajakirja veergudelle. Pauluse kogudus otsustas paari aasta eest oma kirikulle marmorist altarkuju valmistada, missugune töö akadeemik Amandus Adamsoni kätte usaldati. Kunstnik sõitis Itaaliasse, kus ta paarikuise o'lsimise järele leidis Carrara linna marmormägedest — 2000 meetri kõrguses, lume piirkonnas — kohase marmortüki raskusega ligi 3500 puuda. A'lavedamas kunni mägi-

raudtee alguseni oli 12 paari härgi. Raudteesildade kandjõu pärast pidi umbes 600 puudaline tükk küljest maha raiutama. Töö algas Carrara linnas 1922. Suuri raskusi tekitand valmiskuju transporteerimine Tallinnani: polla tahetud seesugust raskust ühlegi laevale võtta — kuju kaalub praegu 600 puuda.

Niisuurt gruppi altarkujuna ei o'levat üheski teises Baltimaa kirikus. Maksma on see läind ühes veokulude ja ülesäädmisega 1.500 000 marka.

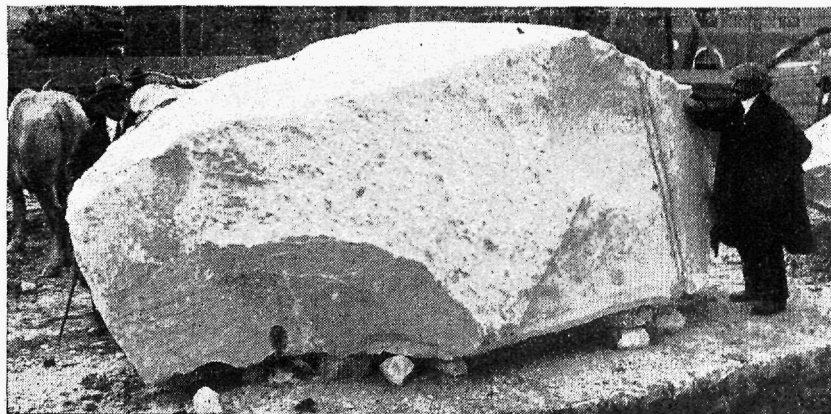
Olgu muu seas ka tähendatud, et selle kuju puhul saand akadeemik Amandus Adamson Rooma paavstilt kirjalik'i õnnistuse.

Pildid:

PAHEMPOOLNE: Viimistlustöö marmorist altarkuju kallal. Akadeemik Amandus Adamson töö juures.

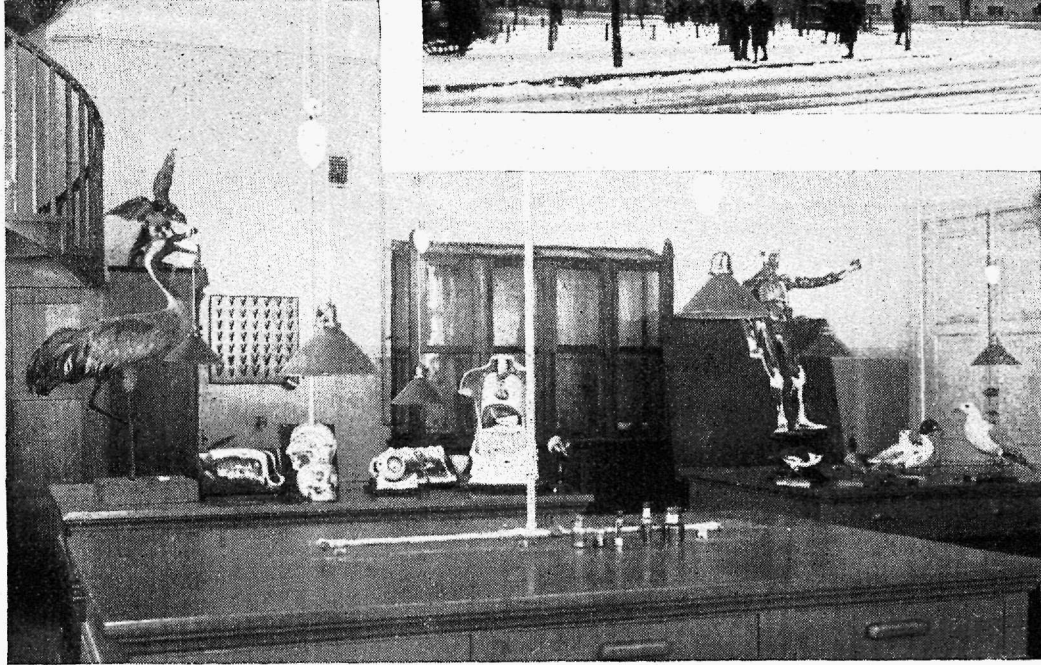
PAHEMPOOLNE ÜLAL: Kuju „kirvest lõõmine“ Itaalias Carrara linnas.

ALL: 3500 puudaline marmormürakas, millest kuju raiutud.

Tallinna Linna Tütarlaste Kommerts-kool

Üks eeskujulikumatest üle Eesti oma ehituse kui ka sissesääde poolest on Tallinna Linna Tütarlaste Kommerts-kool. Ta ehitamine algas kevadel 1913. Kuigi ehitamine sõjaaegsete järjesti kallinevate olude tõttu oli pandud rasketesse tingimistesse, otsustas Tallinna linnavalitsus J. Poskaga eesotsas siiski ehitamise kiires korras lõpule viia. Kõige pingutuste pääle vaatamata ei jõutud tööga 1916 a. sügiseks valmis, et aga kooli-

ruumidest suur puudus oli, kolis kool siiski nimetatud sügisel sinna üle. Ehituse on läbiviidud moderniseeritud „Empire'i“ stiilis ja uueaaja Öhtu-Euroopa koolimajade nõuete järele. 1914 aastal saadeti Kaubanduse ja Tööstuse ministeeriume poolt nimetatud kooli direktor H. Bauer ja joonistuse õpetaja M. Ussisoo väljamaale. Nad tutvunesid Saksamaal, Rootsis ja Daanis säälsete eeskujulikumate kooliehitustega, mille sissesäädet eeskujusid nad siin ka läbi hakkasid viima. Üldised ehituskulud läksid omal ajal ligi 500.000 rubla, kus juures tuleb märkida, et Tallinna linnavalitsus kogu ehitamise kestes kroonult mingisugu abiraha ei saand.

Foto Rambach

Füüsika kabinett Tallinna Tütarlaste Kommerts-koolis. Ülal: Kommerts-kool väljast Vabaduse platsilt vaadatuna

Tallinna Linna Tütarlaste Kommerts-kooli dir. H. Bauer'i 25 aastase ameti juubeli puhul Eesreas nimetatud kooli õpetajad, tagapool püsti osa kooli lõpetajaid. Õpetajad pahemalt paremale: prl. Thomson, prl. Raudkatz, proua Jürgens, hra dir. Bauer, prl. Mauritz, prl. Fedorova ja hra Raud

Eesti tööstuse ja kaubanduse ülevaated

Selle päälkirja all hakkame järjekindlalt avaldama Eesti eeskujulikumat äride, tehaste, vabrikute, kaubandusettevõtete ülevaateid. Minevases aastakülgis ilmus meil ses osakonnas Hans Vinnali kaubamaja Tallinnas.

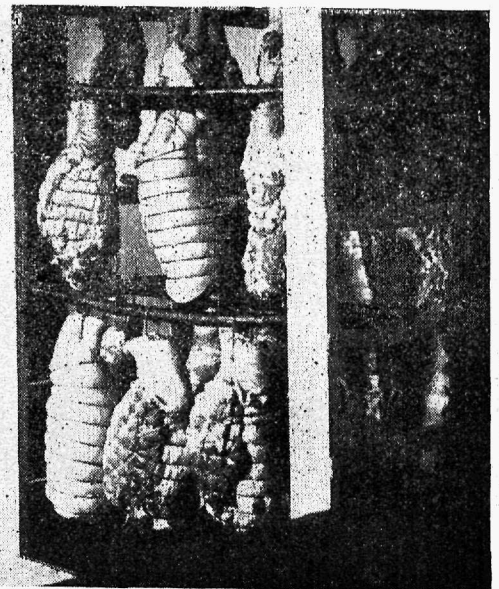
Osatõhisus „Konservi“ Tartus

Eesti tööstuse kiire arenemisajajärgul on mitmel tööalal viimase paari aasta jooksul arenend ka toidu ja maitseainete valmistamine. On ellu kutsutud mõnedki šokolaadi, kompveki, hiskviidi ja isegi margariini tehased. Enamasti on need tehased varustatud võrreldes hääde masinatega ja valmistavad kaunis kõrgeväärtuslisi saaduseid. Mis aga iseäranis tähtis Eestile kui põllumajanduslikule riigile, on karjasaaduste ümbertöötavate tehaste tekkimine. Eesti või on juba omale kindla välisturu leidnud. On sea ja loomaliha eksporteerimise katseid tehtud Rootsimaaale, Inglismaale ja ja viimasel ajal Soome, kuid kahjuks peab tunnistama, et suurem jagu eksporteeritavatest lihasaadustest on välja veetud tooresainetena, ümbertöötamata, mis riigile majanduslikust küljes vaadelduna mitte kasulik pole. Meie püüd olgu võimalikult rohkem oma karjasaaduseid eksporteerida ümbertöötatult. Tallinnas töötab juba paar aastat „Estonia“, ühisuse vorstitehas, edendades sihikindlalt ekspordi, mõnikord hääde tagajärgedega. Mõni kuu tagasi on ka Tartus o/ü. „Konservi“ poolt sarnane vorstitehas käima pandud. Tehase juhtideks on isikud, kes pikemat aega Venemaal töötand

mainitud alal, varustades Peeterburit ja Moskvat oma tehaste saadustega. Tehas on varustatud kõige paremate uuemaaja elektri jõul töötavate masinatega, asub suurtes ajakohasel ja puhtalt sissesäätnud ruumides. Tehases püütakse võimaluse järele kõik töö masinate abil ära teha, mis teeb tööd märksa odavamaks ja võimaldab saaduseid valmistada täiesti puhtalt. Iga töö tarvis on vastav masin. Liha raiumise masin (hünt) (üleline pilt) suudab tunni jooksul mitukümmend puuda liha peenikeseks teha; pekilõikamise masin (keskmises pildis p. hemaal pool) lõikab ruttu ainult ühe inimese abil suured pekiriidid, mis võrreldes suurtes tükkides, väikesteks kuubikuteks. Liha massi segamist toimetavad kaks masinat üksteise järele, kuna vorstide toppimine kestadesse tehakse erimasinal (keskmise pilt). Suitsu kaupade, nõndanimetatud külmade kaupade valmistamine sünnib sellekohasel masinal, mis nii konstrueeritud, et ta abil üks inimene päeva jooksul võib läbitöötada kümned puudad liha, kuna sama töö kordasaatmiseks, kulus varemalt mitme inimese jõud mitme päeva kestes. Tehase juures asuvad suurepärased jääkeldrid, mis sarnaste tööstuste juures tingimata tarvilikud.

O/Ü. „Konservi“ on oma organiseerimistöödega lõpule jõudmas ja töötab tulevikus Lõuna-Eesti põllumaale hääks loomade müügi-kohaks areneda.

Kino ülevaade

Filmitud ekskursioon Aafrikasse

Kõiksugu troopika loomad: lõvid, tiigrid, leopardid, karud, krokodillid, boa-maad, shaakalid, j. n. e. on filmides juba algusest saadik pääle tõmbeelemendiks olnud ja filmivabrikandile üheks suuremaks sissetuleku hallikaks kujunenud. Kuid peaaegu alati on see ikka olnud ainult „trikk“ põnevust ihkajate närvide petlikuks kõdituseks. Sest kui mõnel neist õnn juhtuks näha kuidas ja kus neid filme, kus kiskjad elavad esinevad, tehakse, läheks nad juba esimesel meetril raha kinokassast tagasi nõudma. Kuid nad pole kunagi näind ei Aafrikat, Ameerikat, Indiat ega Austraaliat, kiskjate loomade isamaad, et arusaamisele tulla kui kurjasti neid petetakse. Suurem jagu kõigist neist võõramaa loomade filmidest on valmistatud kas Londoni, New-Jorki, Pariisi või Berliini loomaaedades. Iga asjatundja tunneks juba piltide tagapõhjust ümbruse kus film fotografeeritud. Kuid neid on vähe ja film „läheb“. Muidugi on ka olemas erandid. Üks neist eranditest on kahtlemata alles hiljuti ilmud film: „Metslaste ja metsloomade maal“. Selle filmi kirjastaja on „Svenska-film Decla-Bioskop“. Nimetatud filmis pole palja pettusega enam mingisugu tegu, sest see kinoettevõtte saatis umbes paar aastat tagasi

terve salga ekskursante sügavasse ja kõige võõramasse Aafrika metsadesse inshenaar Ollsoni juhatusel. Jala rännates, pärismaalased moonavooridega ühes, käisid nad ringi mööda Aafrika südamaad, Kesk-Aafrika suurte järvede raioonis, Keniamägestikus ja Kilimandsharo põhjapoolses osas ning otsisid juhust kiskjaid ja pärismaalasi looduslikus vabaduses kinoplatele võtta. Kaheaastasest ekskursioonist saavutatud film pole üksainult huvitav kinopublikumile, vaid ka loodusteadlastele. Sel filmil on ääristi teaduslik väärtus. Et see film pole valmistatud mitte puurkiskjatest, vaid telekaameraga fotografeeritud nende vabal isamaal, sellest annab aimu juba tööoludelle vastav tagapõhi taimestikuga, maastikuga j. n. e. Siin on kirju sebra paha aimamata veeloigukesel oma põletavat janu kustutamas, tagaplaani sammuvad rahulikult antilopeed oma teravate püstsarvedega. Siin on ekskursantide poolt mahalastud Aafrika metssiga ning lõpuks ekskursantide külaskäigu auks pidu neegrikülas, kus mustad pärismaalased istuvad ringi ümber suure hirsidest valmistatud õllega täidetud astja ja mida nad oma maa kombe järele joovad läbi pikkade ja peenete torude.

Pildid filmist „Metslaste ja meetsloomade maal“

ÜLAL: Ekskursantide poolt mahalastud metssiga
KESKEL: Pidu neegrite külas ekskursantide auks.

Neegrid joovad pikkade torude kaudu hirsidest valmistatud õlut.

ALL: Sebra veelombil põletavat janu kustutamas.

Gustave Doré: Püha Venemaa

Nagu vanades kroonikates kõneldakse hakand 11 aastal ilus emakaru Polnor noort hülget armastama. Sellest ebaloomulikust armastusest sündindki esimene venelane.

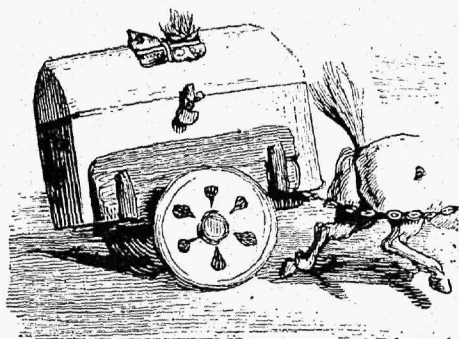
Vanad venelased kumardasid Peruuni. See oli nende rahu, sõja, vaenu, vihkamise, truuduse, vahvuse, tõe, vale, usklike ja ebauusklike jumal.

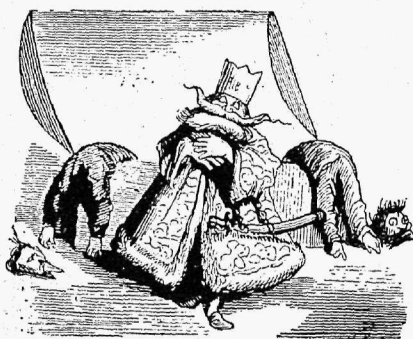
Preestrid õpetavad rahvale piitsadega sõnakuulmist.

Mõne aja pärast tahavad nad endile päaliku valida, mis suured löömisid esile kutsub. Pärast seda näevad nad, et nende üle võib valitseda ainult terve mees, nendest endist on aga kahjaks jäänd järele ainult tükid.

Päälle selle saadetakse ekspeditsioon naabruses asuvasse Aasiasse trooniprätendenti otsima.

Kolmest ligitoodud kandidaadist osutub Ruurikühel hoobil kõige kõvemaks.

Gustave Doré

Keegi Doré sõber olla kord kokkuarvand kõik Doré joonistused ja 40000 tükki saand. Läbiseegi arvates tuleks siis iga Doré elupäeva kohta mitu joonistust (ka lapseaastad juure arvates) — ta elas vanaks ainult viiskümmend aastat. Sääljuures armastas ta ise ikka ütelda, et ta ainult joonistaja on. Oma elu kestes illustreeris Doré kõik mis talle ette juhtus või meele tuli. Ja juba 15-ne aastasena oli ta elukutseline joonistaja ja talle makseti kirjastaja poolt hästi.

Gustave Doré „Püha Venemaa“ on joonistatud Pariisis aastas 1854. Krimmi sõjast tagasihutatuna tegi Doré omale ülesandeks kogu Venemaa ajaloo karrikeerida. Seks hakkas ta vene ajalugu uurima ning lühikese ajaga oli tal valmis 500 joonistust, kuhu ta ka ise satiirilised tekstipalad alla kirjutas. Ta polnud veel 21 aastat vana ja juba ennegi kuulus. Ta joonistustes oli niipalju pilget ja leidlikkust, et kogu Pariis tast oli vaimustuses. Parajasti oli ka Krimmi sõda, mis omakord läbilõõmist kergendas. Kuid see oli ainult kõrvalmõju ja tänuulik juhus, pääteenus on siin aga ikka Doré lopsakas ande- ja vaimurikkus.

Doré biograaf, inglane Blanchard Jerrold on vaimustuses iseäranis Doré sellest küljest kuidas ta väga tabavalt ja karakterlikult suudab ajaloolisi isikuid karrikeerida, nii et need ta käes näivad nukkudena, kelle liigutusi niitide kaudu juhitakse. Iseäranis aga on tabavalt kujutatud vene tsaar Nikolai I „kui majesteetlik valitseja kääbuse päaga“. Ja näib otse imena kuidas noor Doré satiirikuna oskab maailma ajaloo tähtsamaid momente kõige peensustega ja karakterlike üksikasjadega esile tuua.

Ning ta teose põhitoon on: maailma ajalugu on maailma satiir.

Doré „Püha Venemaa“ algab pääle Ruuriku ja Wätsheslaaviga ning lõpeb Krimmi sõjaga. Siin näeme kuidas iga Vene tsaar on oma sõjavägedega ikka Konstantinoopoli vastu marsind, kuid jälle ja jälle tagasi löödud. Näeme igavesi segadusi „Pühal Venemaal“, tsaare inimsööjaid, kes aga üksteise järele neerutõppe surevad.

Ja kas pole ka see piltlik praeguse Venemaa kohta, mida 21 aastase geniaalse Doré pliiats neisse joonistustesse on sulend?

Meie ajakirjas ilmub Doré „Püha Venemaa“ lühendatud kujul, selle teose joonistuste seast oleme aga valind ta kõige karakterlikumad, ühtlasi arenevat teose järjestikku silmas pidades.

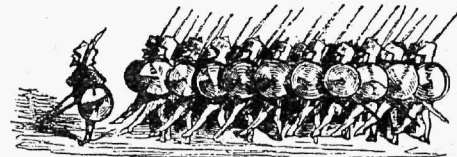
Ruurik astub troonile ja läheb sedamaid oma sõjaväega Konstantinoopolit võitma

tuleb säält tagasi

ja sureb neerutõppe.

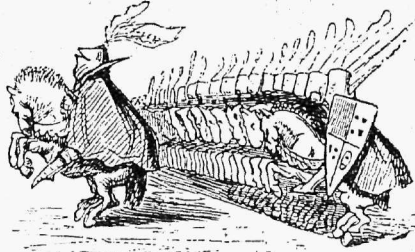
Jigor, ta järeltulija läheb Konstantinoopolit võitma

tuleb Novgorodi tagasi

ja sureb neerutõppe.

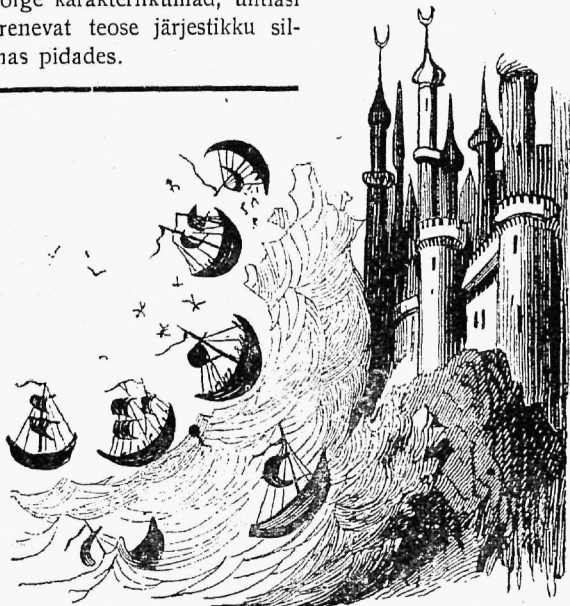
Oleg, Jigori poeg läheb Konstantinoopolit võitma

tuleb oma isalinna tagasi

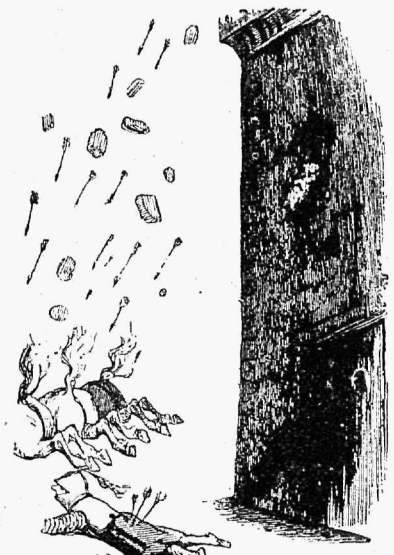
ja sureb neerutõppe.

Isjaslav põeb juba enne troonile astumist neeruhaigust. Ta ihuarst soovib veesporti. Seepärast valibki Isjaslav vette Konstantinoopoli. Kuid türklased võtavad ta vastu päris mittedõbralikult. Ta sureb neeruhaigusse juba laivatükkidel enne maale jõudmist.

Jigor astub troonile ja läheb Konstantinoopoli alla ja pakub kavalalt sõprust, et väravad ta sõjavägedele avatakse.

Kuidas türklased ta sõpruse pakkumisele vastavad.

Jigori järele astub troonile tsaarina Olga, kes varblaste sappa põlevad tunglad seob ja Konstantinoopoli põlema püüab pista.

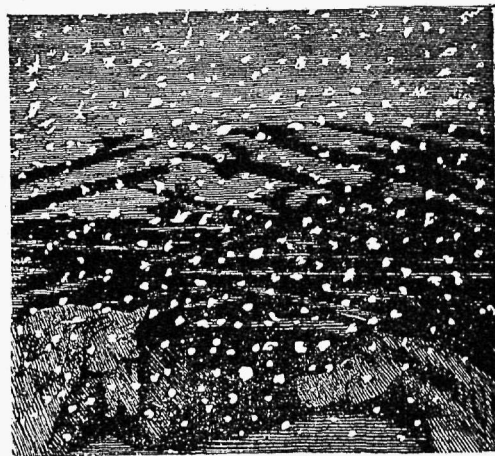
Kuid türklased võtavad kaitseabinõud tarvitusele.

Siis püüab Olga sultani oma naiseliku nõiduvusega lõksu meelitada. Kuid karastatud mees ei lase ennast petta.

Isjaslav II annab pääle troonile astumist naabritele tunda kohe oma rahuarmastust ja ta sõjaväe piigid püüavad rahu maksuma panna,

kuid pääletulev pimedus ja tihe lumesadu ei lase hästi näha kumba poole võit kaldub. Kroonik Nestor kirjutab, et mõlemad pooled võitsid, kroonik Nikon aga, et mõlmad pooled maha löödi.

Toimetusele saadetud kirjandus

- Marie Under:** Pärisosa (1920—1922). Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse kirjastus 1923.
- Rudolf Reimann:** Päikseratas. Poeem. Illustreerind Jaan Vahtra. Kirjastus Ellai Võrun MCMXXII.
- A. Tammann:** Kriis. Komöödia. „Noor-Eesti“ kirjastus 72 lhk.
- Agu** Nädalleht №№ 1, 2, 3, 4, 5, 6 ja 7. Toimetaja Ed. Hubel. Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse kirjastus.
- M. Lepp:** Mälestused I „Noor-Eesti“ kirjastus. 112 lhk.
- Loodus:** Kuukiri.
- J. Albrecht:** Leheküljed vabadussõjast. „Noor-Eesti“ kirjastus. 144 lhk.
- Ilustrets Žurnales.** Läti pildileht. №№ 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ja 8. 1923.
- Die Woche:** Nädalleht №№ 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ja 8. August Scherl G. m. b. H.
- Die Grosse Berliner Illustrierte.** Aktuelle Halbwochenschrift №№ 1—19.
- Las' kasvame!** Harju noorseppade nais-osak. häälekandja № 1, 24 nov. 1923. Käsikirjaline ajakiri.
- Eesti Spordileht.** Vastutav toimetaja Harald Tammer. Väljaandja Eesti Spordi Keskliit. №№ 1, 2, 3 ja 4.

M. J—n., Rakveres. Teie kirjutus on nii kõhn, et see isegi noorseppade ega eepordiajakirja ei kõlba. Seepärast ei hakka me teie käsikirja tagasisaatmisega väeva nägemagi.

Kerubim. Olete margirahad täitsa asjata raiskand. Kui te suitsetaja olete, siis ostke igakordse saatmise asemel parem paberosse, kui teie aga preili olete, siis midagi magusat, või mis teile meeldib. See on meie inimsõbralik nõuanne.

L. S—k., Viljandis. Teie „Türgi hobuse vars“ on idee poolest küll „originaalsuse“ tipp, sest Türgimaal on hobustel varsad nagu Eestimaalgi, aga kas nad kohe heinu söövad, seda ei tea meie mitte. Ärge „looge“ enam sarnaseid türgi varse.

Lugejatele

Et Eesti Rahva Muuseumi erinumbri jaoks tarvisminevä materjaali kogumine palju aega võttis, nimetatud muuseumi kolimiste ja Raadi mõisas sissesäädmiste pärast ja pällegi kui kaastöölised õigeks ajaks oma kirjutusi toimetusele ära ei annud, jäi käesolev nr. paratamata hiljaks toimetusest mitte äriaripuvail põhjusil.

*

Järgmine „Odamehe“ nr. ilmub Lihavõtteks kirjeldustega ja ülesvõtetega Padise ja Tallinna kloostritest, Eesti vabadusvõitlusest 1222 ja 1343, Eesti talupoegade mässust 1556 j. m. Sisaldab pääle selle veel rikkalikku ilukirjanduslikku lugemist ja mitmekesisit materjaali.

*

Kirjavastused

- M. L.,** Pärnus. Kaastöö tänuga käes. Ilmub võimalikult juba ühes lähemas numbris.
- S. T.,** Tallinnas. Teie enesekiidetud arvustus „Kõik on kokku unenäo“ üle on väga andevaene tindiunenägu. Ei saa ka hinnata tarvitada, nagu teie lahke ettepanek lubab arvata.

Tegev ja vastutav toimetaja (Verantwortlicher Redakteur) Albert Kivikas. Päätoimetaja ja väljaandja (Chef-Redakteur und Verleger) Carl Sarap. Druck: E. Gutnoff, Berlin SW 68, Alte Jakobstr. 144

ODAMEHE KONTOR

Tallinnas asub nüüd

Viru tän. 4 Kino „Passage'i“ kõrval

Lugege!

Ajalooline kirjandus, memuaarid ja biograafiad:

	Hind:
H. Kruus: Saksa okkupatsioon Eestis . . .	150,—
H. Kruus: Jaan Tõnisson Eesti kodanluse juhina	90,—
A. Kruusberg: Ajaloo arkiiv I, Ado Grenzsteini võitlus Jaan Tõnissoniga	75,—
A. Kruusberg: Ajaloo arkiiv II, Venestamise tulekul.	60,—
P. Grünfeldt: Mälestused Juhan Liivist 40,— ja 30,—	
Fr. Tuglas: Marginaalia	180,—
Fr. Tuglas: A. H. Tammsaare	75,—
Fr. Tuglas: Artur Valdes	73,—
Fr. Tuglas: Henrik Ibsen inimesena 50,— ja 30,—	
Fr. Tuglas: Wiljam Shakespeare . 75,— ja 60,—	
R. Roht: Julius Kuperjanovi elulugu . . .	20.—

Ilmu6:

Prof. A. M. Tallgren: **Eelajalooline aeg Euroopas.**
Kahes suures raamatus. Piltidega.

„ODAMEES“

„Odamees“ Nr. 1 (5) sisu

Narva vanemad kirikud. Vene pääkirik. Jaani kirik (7 pildiga). G. Matto.

Eesti Ingerist (pildiga). Julius Mägiste.

Ristimine tulega. Albert Kivikas'e romaan vabadus-sõjast (5 järg).

Andres Dido (pildiga).

Okkupatsioon Ruhrimaal (4 pildiga).

Ameerika naistest (2 pildiga). V. Krõmov.

Jazz-Band (2 pildiga). ADN.

Kahvatu neid. Aleksis Kivi muinasjutt (A. Kivi pildiga). Soome keelest tõlkind A. Anni.

Elagu lõbu. Päätükk Victor Hugo suurest romaanist „Jumalaema kirik Pariisis“. Prantsuse keelest tõlkind Joh. Semper.

Kirjandus. Arthur Adsoni Käsikivi — s. V. Grünthali „Eesti kirjanduslugu koolidele“ ADN.

Tehnika imedest. Hiigla õhuomnibus. Üheroopalise raudtee projekt. Suurlinn aastal 2000. Raudne ämblik (5 pildiga).

Kino ülevaade. Sentsatsioon filmis (3 pildiga).

Humoor. Heinrich Zille, 4 joonistust.

Pääle selle pildid: „Kuldkollane sügis“ Peet Areni õli-maali järele. Jüri Rumm. Tallina linna uus autoprits. Jäälõhkuja „Suur-Tõll“. Tartu sadama raudtee. President Narutovicz marshal Pilsudskiga kõneluses. Sándor Petöfi. Ado Reinvald. August Weizenberg. Öp. A. Laur, Aksel Kallas. Juhan Kurrik. Prof. Vladimir Tshish. Prof. Adalbert baron Stromberg. Pr. Altleis-Heisler. „Leek“ Vanemuises. Tantsijanna Helmi Kangus-Miserlis. Eesti käsitöö rahvusvahelisel näitusel j. m.

Veel täna

astuge lähemasse postkontorisse ja tellige omale **Perekonnaleht „KODU“ 1923. a. peale.** Posti kaudu tellimine on kõige hõlpsam ja kättesaadavam, ning ei lähe lugejale kallim maksma kui otsekohe tellides.

„KODU“

ilmub ka käesoleval 1923. aastal 2 korda kuus **hulga piltidega** päevasündmustest, tegelastest, rahvaelust jne., ning mitmekesise lugemismaterjaliga. Paljude lugejate poolt avaldatud soovile vastu tulles on toimetus ajakirja sisu märksa suurendanud ja selle tõttu ilmuvad igas nr-is kaks suuremat juttu, millest üks pikem **valitud romaan.** Esimesest 1923. a. nr-ist peale hakkab ilmuma kuulsa **Ameerika naljakirjaniku Mark Twain'i jutustus „Tom Sawyeri imelikud juhtumised“** (kunstnik A. Albo tabavate joonistustega), mida ükski kirjanduse ja humoori sõber ei jäta lugemata.

Ühenduses olles paremate väljamaa kunsttrüki-asutustega tahab „KODU“ tuua käesoleval aastal **kodumaa kunstnikkude tööde värvilisi reproduksioone.**

Püüdes oma lugejatele kirjandust kättesaadavaks teha, muretseb „KODU“ kõigile aastatellijatele raamatuid kuni 20% hinnaalandusega. Kõik tellijad saavad **hinnata kaasandena suure laua- ja seinakalendri.**

Tellimise hind:

aastas (24 nrit)	Mrk. 500,—
pooles „ 12 „ „	250,—
veerand „ 6 „ „	125,—
Üksik Nr.	Mrk. 30,—

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutused linnades ja maal. Üksikud nrid müügil raamatukauplustes, ajalehemüüjatel ja raudtee raamatukappides.

Toimetus ja talitus

Tallinnas, Lai tän. 38, kõnetr. 18-66

Kasvatusteaduslik ajakiri

„KASVATUS“

ilmub Eesti Õpetajate Liidu väljaandel kord kuus
(pääle kahe suvekuu) iga number kahe suure trükipoogna (32 lhk.) suurus

„Kasvatuses“ ilmuvad kirjutused **kasvatus- ning hingeteaduselisist** kui ka **kooli-korralduselisist** küsimusist, teated koolielu tähtsamaist sündmusist, **kooliuuenduslikust liikumisest** kodu- ning välismaal, ülewaated koolitööst, koolikirjanduse toodete arvustused ja teated õpetajate organisatsioonide tegevusest.

Küsimusist, mida „Kasvatus“ eestuleval aastal käsitada kavatseb, selle juures päärõhku pannes piaktilisele küljele, olgu näidetena nimetatud järgmised:

Kooliuuendus Saksamaal ja teistes kultuurriikides.
Meie kooliuuendus.
Töökool ja selle teostamine meil.
Üksikute õppeainete käsitlemine meil koolis.
Meie kooli õppekavad.
Kooliraamatukogud. Õppevahendid.
Õppekäigud.
Füüsiline kasvatus. Kooli tervishoid.
Tahtejõu kasvatus.
Kõlblusõpetus ja kõlbline kasvatus koolis. Õpilaste omavalitsus.
Karskuskasvatusele küsimused.

Ühiskool (koedukatsioon).
Noorsooteaduse (Jugengkunde) pedagoogiline tähtsus.
Noorsooliikumine välismaal ja meil.
Katselise hinge- ja kasvatusteaduse alalt.
Nõrgaandelised lapsed koolis.
Defektsete koolid.
Nõuded lastekirjanduse kohta.
Üleminek algkoolist kesk- ja kutsekoolidesse.
Kooli lähendamine kodule. Vanemate koosolekud. Kooli-
pidud ja -näitused. Vanemate esitus koolis.
Koolieelne haridus. Kasvatustemajad, lastekodud, lasteaiad.
Kodune lugema õpetamine.

Organiseeritud õpetajaskonna häälekandjana loeb „Kasvatus“ oma ülesandeks meie kooli ja tema õpetajaskonna huvide kaitsmist, selgitades küsimusi kooli korraldamise ning juhtimise ja kutsehuvidest alalt.

Meie ainukest kasvatusteadlast ajakirja peaks lugema iga haritud kodanik, kellele on tähtis meie rahva hariduseline edu, eriti aga iga õpetaja, kes tahab seista oma kutse kõrgusel.

„Kasvatuse“ kaastöolisteks on meie silmapaistvamad haridustegelased, õpetajad, kooli ning haridusnõunikud, kooliarstid j. m. Pääle kodumaa kaastöolistest on meil korda läind „Kasvatuse“ kaastöolisteks võita ka tähtsaid välismaa kasvatusteadlasi nagu: Berliini keskoepainstituudi osak. juhataja prof. dr. W. Schoenichen, Leipzigi seminaari õpetaja O. Scheibner, Perliini õpetaja P. Werth, Leipzigi õppenõunik G. Tiedler, Friedebergi seminaari õpetaja dr. W. Stuhlthath j. t. Pääle Saksamaa pedagoogide on kaastöö saamise sihis ühendusse astunud inglise, Ameerika, Prantsuse, Rootsi ja rajariikide kooli- ja haridustegelastega.

„Kasvatuse“ tellimishind on: aastas 500 marka
poolaastas 250 „
üksiknumber 50 „

Tellimisi wõtawad wastu kõik postkontorid.

Üksikud numbrid saadawal paremais raamatukauplusis.

Et „Kasvatusele“ lugejaid üle maa, on kuulutustel otstarbekohasem paik „Kasvatuses“, eriti kirjastus-, kooli-, ning sporditarvete valmistusäridel ja raamatu- ning kirjutusmaterjalikauplustel, sest „Kasvatus“ viib nende äriteated otsekohe kõige püsivamaile tarvitajatele — kodumaa koolidele kõigis nurkades. Samuti leiavad — õpetajate valimiskuulutused „Kasvatuses“ kui õpetajaskonna häälekandjas kõige sündsama koha.

Kuulutuste hinnad: terve lehekülg — 2000 marka, $\frac{1}{2}$ lehek. — 1000 marka, $\frac{1}{4}$ lehek. — 500 m., $\frac{1}{8}$ lehek. — 250 m. Õpetajate valimiste ja kohaotsimiste kuulutused $\frac{1}{8}$ lehek. suurus — 200 marka. Mitmekordselt kuulutajaile hinnalaandus.

„Kasvatuse“ toimetuse ja talituse.

Address: Tallinn, Lai t. 22-1 — Telefon nr. 14-63

ИЗДАТЕЛЬСТВО Е. А. ГУТНОВА ВЪ БЕРЛИНЪ

БИБЛИОТЕКА СПОУОХИИ

	Основ. цѣны
М. КОЦЮБИНСКІЙ — „То, что записано въ книгу жизни“. Съ пред. М. Горькаго	1.50 м.
АЛЕКСАНДРЪ АМФИТЕАТРОВЪ — „Побѣгъ Лизы Басовой“	1.— „
Э. МАГАРАМЪ — „Миреле“	1.20 „
В. И. НЕМИРОВИЧЪ-ДАНЧЕНКО — „Бѣдная Инесь“	1.20 „
АЛЕКСѢЙ РЕМИЗОВЪ — „Корявка“	1.— „
АЛЕКСАНДРЪ ДРОЗДОВЪ — „Человѣкъ съ чемоданомъ“	1.— „
ВЛ. АЛ. АМФИТЕАТРОВЪ-КАДАШЕВЪ — „Зумъ-Зумъ“	1.— „
ГЛѢБЪ АЛЕКСѢЕВЪ — „Деревня въ русской поэзіи“	1.— „
В. Я. ИКСКУЛЬ — „Кавказскіе наброски“	1.— „
В. И. НЕМИРОВИЧЪ-ДАНЧЕНКО — „Двѣ ночи передъ казнью“	1.20 „
В. К. ВИННИЧЕНКО — „Талисманъ“	1.50 „
М. АРЦЫБАШЕВЪ — „Вѣчный миражъ“	1.50 „
Н. ПОТАПЕНКО — „Новый человѣкъ“	1.— „
ГЛѢБЪ АЛЕКСѢЕВЪ — „Живая тупь“	1.20 „
АЛЕКСАНДРЪ АМФИТЕАТРОВЪ — „На зарѣ“	1.— „
М. КОЦЮБИНСКІЙ — „Подъ минаретами“	1.50 „
ВЛ. АМФИТЕАТРОВЪ КАДАШЕВЪ — „Фрачникъ съ хвостомъ“	1.— „
В. И. НЕМИРОВИЧЪ-ДАНЧЕНКО — „За океаномъ въ вольныя степи“	1.— „
АЛЕКСѢЙ РЕМИЗОВЪ — „Безпріютная“	1.— „
ЛЕОНИДЪ ЧАЦКІЙ — „Фантазіи лорда Генри“	1.— „
ПИСЬМА РОЗАНОВА КЪ Э. ГОЛЛЕРБАХУ	1.50 „
И. ЛУКАШЪ — „Чортъ на гауптвахтѣ“	1.— „
В. И. МОЗАЛЕВСКІЙ — „Обманъ“	1.50 „
ЛЕОНИДЪ ЧАЦКІЙ — „Ладья“, стихи	1.— „
Г. Д. ШЕФФАУЭРЪ — „Корабль шампанскаго“, перев. Л. Чацкаго	1.— „
Г. ЛУКОМСКІЙ — „Художникъ и революція“	1.50 „

КАТАЛОГЪ ВЫСЫЛАЕТСЯ ПО ПЕРВОМУ ТРЕБОВАНІЮ БЕЗПЛАТНО
 ВЫШЕУКАЗАННЫЯ ЦѢНЫ — ОСНОВ. (ВЪ ГЕРМ. МАР.) И УМНОЖАЮТСЯ НА МНОЖИТЕЛЬ УСТАНОВЛИВАЕМЫЙ
 БЕРЗЕНФЕРЕЙНОМЪ ДЛЯ ЗАГРАНИЦЫ МНОЖИТЕЛЬ (КОЭФФ.) — ДЕНЬ ПОЛУЧЕНІЯ СТОИМОСТИ ЗАКАЗА.

КНИГИ ОТПУСКАЮТСЯ ПО ЦѢНАМЪ ДНЯ ПЛАТЕЖА. ДЕНЬГИ МОГУТЪ БЫТЬ ВЫ-
 СЫЛАЕМЫ ВЪ ВАЛЮТУ ЛЮБОЙ СТРАНЫ. ПОЧТОВЫЕ РАСХОДЫ СОСТАВЛЯЮТЪ
 ОТЪ 15 ДО 20% СУММЫ ЗАКАЗА И ПРИБАВЛЯЮТСЯ КЪ СТОИМОСТИ КНИГЪ

ЕДИНСТВЕННЫЙ ПРЕДСТАВИТЕЛЬ ДЛЯ ЭСТОНИИ:
 „ODAMEES“ CARL SARAP, ЮРЬЕВЪ, PROMENAAD 7a / ТЕЛ. 67; 3-87
 РЕВЕЛЬ, V. PÄRNU M 19, ТЕЛ. 2-81 / ВЕЗЕНБЕРГЪ, RIKK TV. 11

Rätsepaäri
Ed. Uusen

Tartus, Promenaad Nr. 4

Valmistab tellimise pääle igasuguseid
rätsepa föösid, oma kui ka tellija riiefest,
korralikul, kiirel, mõõdukate hindadega

Kõigemad auhinnad kodu- ja väljamaal

K/m. Jaan Maim

asut. 1877 a.

Keemiline tööstus ja nafta saaduste ladu

Soovitame võistlemata hääduses: Vankrimääret,
kondijahu, soodat; ladust petroleumi,
masina-, tsilindri-õlisid

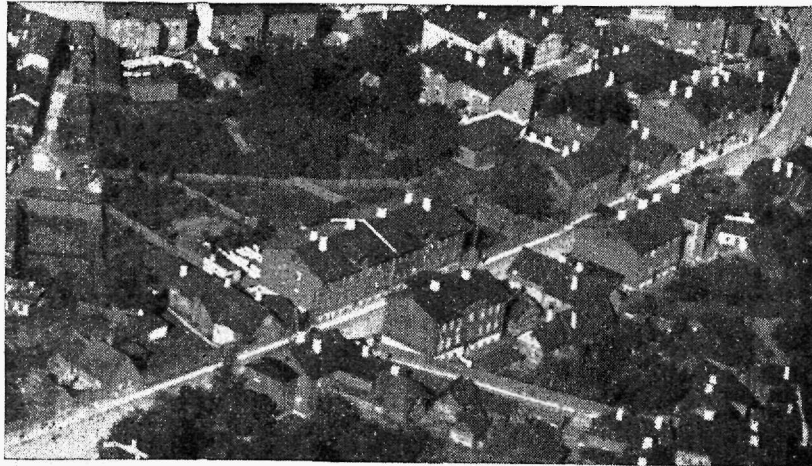
Kontor ja vabrik

Tartus, Vabriku tän. 3.
Telefon 3-59.

Kauplus

Tartu Kaubafoov 21-a.
Telefon 4-75.

Telegrammid: Tartu—Maim

**„Odamehe“
pildimõistatus II**

Nagu lugejad näevad on kõrvaldeev pilt foto-
grafeeritud aeroplaanilt – kuid mitte selles ei seisa
mõistatus. Mõistatus ei seisa ka selles, kui kõrgeft,
missuguselt aeroplaanilt ja kelle poolt ülesvõte on
tehtud, vaid palju lihtsam –

**missugust kohta kujutab
see pilt?**

I auhind: „Odamehe“ aastakäik 1923
II „ „ „ „ 1922

Õigete vastuste saatjate vahel loositakse välja
nimetatud aastakäigud. Vastused saata Tartu „Oda-
mees“ Promenaad 7 a.

**Tuunõu ja mööbli
kauplus**

Peetri plats 5 / Tallinna

August Uelt

Kaubandus - tööstus - kontor

venn. Särg **„KALEV“** venn. Särg

TARTUS, Promenaadi tän. 2, kõnetraat 78

Soovitab oma tehases:

Igasuguseid tsement-, betoon, ehitusmaterjaali, nagu:
katuse-, ehitus-, parkettkive, trepiastmeid, kaevu
kanalisatiooni-, põllu torusid, kõnnitee platesid jne.

Välja- ja kodumaa kaupadest mitmesuguseid jahi-
püsse, automaat-püstolid, revolvrud, jahitarbeasju,
spordiabinõusid jne.

Lõhnaseebi
Tehas

Hügiena

«Hügiena»
Tallinnas

Kristall-bille-seep

on
kõigeparem Eestis

Nõudke
igal pool.

MÕDU JA KERGE ÕLLE VABRIK

GAMBRINUS

- TARTUS -
EMAJÕE TAN NR 12/14 TEL 208

Georg Graf'i

laialt tuntud Raamatupidamise
kursused — kirjateel

Põhjalik prakt. õpet. liht-, itaalia
ja ameerika süst. raamatupid., kaub.
rehkend. ning kaub. kirjavahetuses.

Õpeviis on kolmeaastase
kogemuse järele näida-
nud, et ta kõigile aru-
saadav on ja raamatu-
pidamise oskuse annab,

mis tunnistavad sajad tänukirjad
ja rahulolemise avaldused õpilaste
kogude kui ka üksikute õpilaste
poolt.

Õpekava tingimised saadetakse
15 mk. postmargi vastu esimesel
nõudmisel välja.

Kursuste aadress:

G. Graf, Tartus, postk. Nr. 56
Suusõnalised 3 kuu kursused Poe tän. 9 k. 8

J. SARAP'I rmtkpl. Rakveres

Pikk tnv. 11

«ODAMEHE» esitus

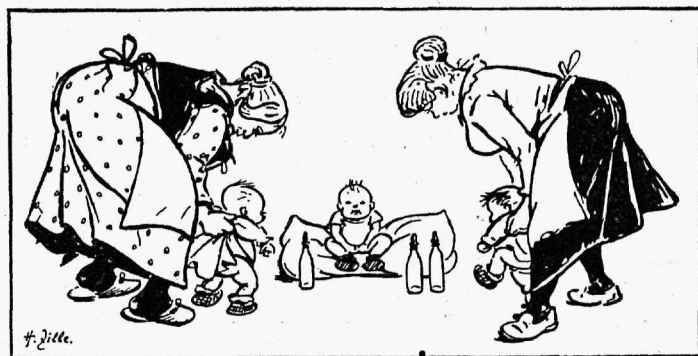
Eesti, Saksa ja Vene kirjandus. Ajakirjad ja ajalehed.
Kirjutusmaterjaal ja kõigsugu kantselitarved.

TAPAL

Poom'i raamatukauplus

Saada igasugune praegusel ajal müügil
olev Eesfi kirjandus, Kirjutusmaterjaal j. n. e.

Kooliõpetajatele hinnaalandus

Üks peab alati käima õppimisel korda ootama

H. Zille joon

Kauaoodatud kõrges väärtuses otseteel väljamaa wabrikutest

kaup on pärale jõudnud

ja soovitan suures väljavalikus:

Ülikonna- ja palitriiet
Shewiotti ja kalewit
Willast kleidiriiet
Willast woali ja muslini
Crêpe de Chine, Popelini
Liberti ja pesusiidi
Siidirätte ja shalle
Willaseid rätte ja shalle

Tüll-kardinaid
Kleidi sammetit
Flaneletti, parchi
Woodriiriet
Pikee ja laste tekke
Laudlinu ja salvrätte
Nansuk ja Madapolam
Sukke ja kindaid

odawate hindadega.

Tartus, Suurturg nr. 7 (Raatuse ees)

R. BRETT

Pildiraamimise äri

pildiraamid, raamiliistud, pildid ja piltpostkaardid

KARL LUKK, Tartus, Promenaadi tään. 4

Taimevõi „Kokk“ on moodne lauavõi.
Sööge ja tarvitage ainult taime-
võid „Kokk'a“.

Proovige ise „Kokk'a“ ja siis otsustage.
Taimevõi „Kokk“ valmistakse ilma
mingisugu loomarasva või õlide seguta.

Tehas asub: **Tallinnas**, *Allika tän. 10*
Kõnetraat 25-26

Tislertöökoda

Tähe tän. Nr. 17a

Võtab oma pääle igasugu mööblite ja sisse-
säädet valmistuse tubande viisi kui ka
üksikult. Mahagoonist, tammest, saarest ja
lihtsamatest puudest / Materjaal täiesti kuiv

Töö korralik ja kiire, hinnad odavad

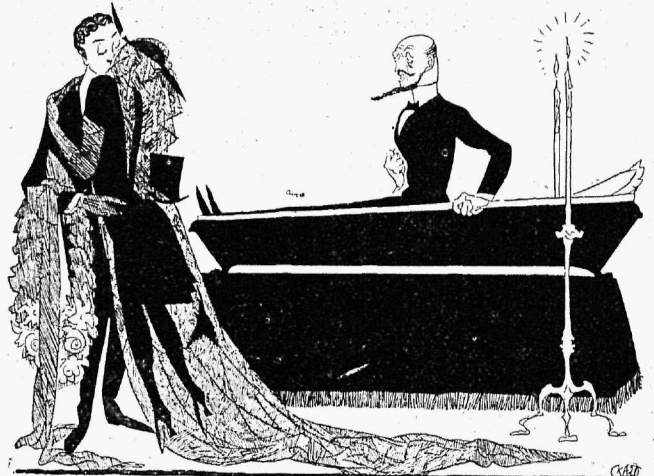
Kõige austusega **R. Karheiding**

J. E. MEIGAS'E Raamatukauplus

Kirjutusmaterjaal – Kirjastus – Laenuraamatukogu

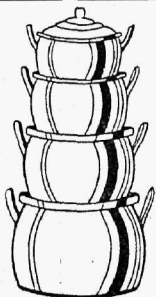
Tallinnas, Suur-Pärnu maantee 2

VARJUSURNU

„Ahaa! . . .“

K. Arnoldi joon.

Kõige kasulikum ja odavam ostukoht
kõiksugu portselan-, fajans-, kivi-,
klaas- ja emaleeritud maha

tarbenõusid

Suur valik
moe-püü kaupa **laua vahariiet j.n.e.**

Moe ja pudukauba ärist

L. Goldberg'i juurest

Tartus, Küüni tän. nr. 6

Tartu mehaaniline paberossi hülside vabrik J. J. SAAR

endine Riia firma „Perfekt“

Tartus Jaani tän. 40, Laia tän. nurgal endises sõjaväe komisjoni majas

See hülside tööstus on üks kõige parematest kogu Eestis ja sellepärast on selle
vabriku hülsid väljaspool igat võistlust, mille üle ükski Eesti pinnal suitsetaja ei vaidle

➡ Pääle selle on säälsamas hülsivabriku juures spetsiaal tubaka ja tubaka saaduste kauplus ➡

Kõige parem ja soodsam ostukoht igale suitsetajale

Likööri ekstrakti tehas

„Koit“ ♦ Tallinn,
S. Areeua tän. 17.

„Odamehe“ aastakäik 1922

4 numbrit kokku 204 suurt lehekülge

Tähtsamad kirjutused nimetatud aastakäigus:

Tallinna poliitilisea keshohana (7 pildiga). Pärnu (8 pildiga). ADN Ameerikas, V. Krõmov. Ristimine tulega, Albert Kivikas'e romaan vabadussõjast. Tartu mineviku arenemiskäik (8 pildiga), A. Hasselblatt. Tartu ümbruskond (3 pildiga). Vanemuise sinfoonia orkester (4 pildiga), Juhana Avik. Põrgu väravas, August Cailiti reisikirjeldus Rabindranath Tagore (2 pildiga), Alfred Koort. Lindinimesed (3 pildiga) Kuresaare loss (6 pildiga), Hans Kruus. Saarte maalinnad (8 pildiga). Viis aastat kommunismi Venemaal (11 pildiga), Adam Bachmann. Punasel Venemaal, Henrik Visnapuu reisikirjeldus. Õperis Prantsusmaal (3 pildiga). Pärnu mineviku arenemiskäik (8 pildiga). Eesti talv (7 pildiga), G. Aavakannu. Valaskala kihv (pildiga), Jack Londoni jutt Liivlastest (4 pildiga), O. L. Soome rahvusteaatri 50-ne aastane juubel (5 pildiga), Aug. Anni. Kino ülevaated (7 pildiga). Humoor: H. Zille (12 pilti), Olaf Gulbransson (6 pilti), Paul Simmel (8 pilti). Pääle selle hulka jooksvat materjali, vähemaid artikleid, pilte päevasündmustest j. n. e.

Kokkukõidetuna saate suure raamatu!

Tellige järelmaksuga „ODAMEHE“ päätalitusest Tallinnast Viru tän. 4 Kino „Passage'i“ kõrval. Ehk ostke parematest raamatukauplustest. Hind ainult 160 marka.

PÕLLUTÖÖRIISTADE JA MASINAVABRIK A/S „TEGUR“

TARTUS, Holmi tän. 2-10, Fortuna tän. 1-3, Raatuse tän. 11-13

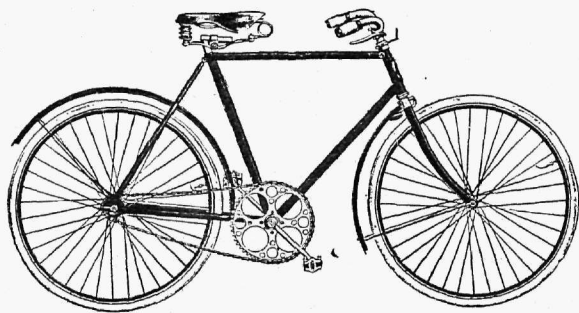
Valmistab: atru-, vedru- ja zik-zak äkkeid, tuulamis-, sorteerimis- ja hekslimasinaid, saekaatriid (saeraamid), lauaservamise masinaid, jahuveskite sisseseadeid, nahavabrikute ja teisi sisseseadeid, rihmasheibisid, völliidid, laagrid, kõiksugu valamistöid, nagu: huariste, kirstujalgu ja käsiraudu, pingi jalgu, ahju roste, pliidi raudu ja rõngaid, vankri pusse ning igasuguseid masina osasid ja muid tükke joonestuste ja mudelite järele.

Teeb igasuguseid luksepa-, sepa-, treimise-, katalsepa-, tislari- ja maalritöid.

Parandab põllutööriistu ja igasuguseid masinaid ja sisseseadeid.

Müüb eelpool nimetatud saaduseid, peksugarnituure, kõiksugu raua ja teraskaupa, põllumajanduse ja tööstuse tarbuasju ning ehitusmaterjale.

Õmblusmasinad, kudumismasinad

jalgrattad

**õhugummid ja mantlid,
koorelahutajad**

*Põllutöömasinad ja kõik nende
::: masinate tagavara osad :::*

Õmblusmasinad on minev aastasel Tallinna näitusel — kõrgema auhinna, kuldaurahaaga, kroonitud

Kr. Saar & Co., Tallinnas

Osakonnad: Tartus, Rakveres, Jõhvis

**KOLONIAAL- JA EHTUSMATERJALI
ÄRI O/Ü «KAUBANDUS»**

TARTUS

Pangamajas
Suurturg 20

*

TEL. 150

LADU

Riia tänavas
Nr. 119

*

TEL. 385

EN GROS

SOOVITAB: KOLONIAAL- JA DELIKATESS KAUPASID
HINNAD MÕODUKAD JÄLLEMÜJATELE % %

EN DETAIL

PILDILEHT „ODAMEES“

ilmub läind aasta septembrist alates korralikult iga kuu üks kord. Majanduslikult on „Odamehe“ ilmumine kindlustatud rohkem kui ühelgi muul seni Saksamaal ilmuval eestikeelsel ajakirjal.

„Odamees“ on kõige suurem ja pildirikkam Eesti ajakiri.

„Odamees“ on võrdlemisi kõige odavam Eesti ajakiri.

Laialine ja mitmekülgne, suurem kui ühelgi teisel Eesti ajakirjal senni olnud kaastöölise ringkond laseb aimata „Odamehe“ mitmekülgset ja huvitavust.

Olgu nimetatud järgmised kaastöölised:

Juhan Aavik, Arthur Adson, August Alle, August Anni, Peet Aren, Adam Bachmann, M. J. Eisen, Edgar Eisenschmidt, Arnold Hasselblatt, Anton Jürgenstein, Rasmus Kangropool, Karl Kirp, August Kitzberg, Albert Kivikas, Helge Kjellin, Hans Kruus, Voldemar Koch, Aleksander Kruusberg, Alfred Koort, Karl Kornel, Jaan Kärner, Oskar Loorits, Oskar Luts, M. Lüdig, Gustav Matto, Harry Mora, J. Muide, Julius Mägiste, V. Reinthal, Karl Rumor, Johannes Semper, Henrik Sepp, Anton Starkopi, W. Stillmark, Gustav Tammes, A. M. Tallgren, Aleksander Tassa, Friedebert Tuglas, Marie Under, Ado Vabbe, Arnold Vichvelin, Gustav Vilberg.

„Odamehe“ esimesest nrst pääle algas järgnevat ilmumist Albert Kivikas'e uus romaan „Ristimine tulega“, mis kujutab meie vabadussõja juhtumusi, millest autor isiklikult osa võtnud.

„Odamees“ avaldab rikkalikult pilte kodumaa ajaloost, linnadest, loodusest, kodu- ja väljamaa päevasündmustest, toob järjekindlalt haruldasi pilte meie maa ja rahva minevikust, mis senni laiemale hulgate nägematud.

Kodumaa päevapiltidekudest on meil kaastööliseks Tallinnas — Akel, Parikas, Rambach, Vannas; Tartus — Auksmann, Lomp, Markus, Martin, Peerna; Viljandis — Riet; Kuresaares — Buhgan. Pääle selle on „Odamehel“ oma päevapiltik, kes agaralt teguseb.

Iga „Odamehe“ nummer on pühendatud eestkätt mingisugusele küsimusele, mida selgitatakse tekstiga ja hulga piltidega („Odamees“ N 1 — Tallinna; N 2 — Tartu; N 3 — Kuresaare loss; Enamline Venemaa; N 4 — Pärnu; N 1 (5) — Narva vanemad kirikud; N 2 (6) — Eesti Rahva Muuseum) Sellepärast ei vanane meie ajakiri ealgi.

„Odamees“ on rahvalik ajakiri. „Odamees“ on määratud kõigile. Sääljuures pole „Odamees“ aga kaugeltki labane. „Odamees“ tahab olla soliid laiade hulkade ajakiri.

Et „Odameest“ kui tüsedat sellelaadilist ajakirja suurel arvul ja igal pool loetakse, siis viib „Odamees“ kuulutused laiadesse hulkadesse, igasse rahva kihti. „Odamehe“ kuulutustel on suurem tagajärg kui ühelgi päevalehel, mis lugemisel äravisatakse, „Odamees“ aga seisab kaua lugeja laual, käib raamatuna käest kätte, kuna kokku- köidetud aastakäigud nii era- kui rahvaraamatukogudes aegade kestes alal hoiduvad.

Soovi korral laseb „Odamees“ saksa paremaid reklaamijoonistajaid kuulutused erilise tellimuse pääle joonistada, ühe- või mitmevärvi trüki jaoks, kus juures kuulu- tajatel tasumaks võimalikult odav:

$\frac{1}{1}$ lehekülge	750 mrk.		$\frac{1}{4}$ lehekülge	200 mrk.
$\frac{1}{2}$ „	400 „		$\frac{1}{8}$ „	100 „
$\frac{1}{16}$ lehekülge	60 mrk.			

Palume tähelepanna „Odamehe“ kuulutuskülje suurust! Jääme lootma, et meie kuulutuste korrajad igal pool lahkesti vastu võetakse!

G. F. BELJAGIN'I

TEE

HIINAST IMPORTEERITUD,
KÕRGES HÄÄDUSES,
AROOMILINE

Etikett Kaub- ja Tööstusministeeriumi
poolt kinnitatud

KAUBANDUSKONTOR

G. F. BELJAGIN, TALLINNAS

VANA TURG Nr. 1, KÕNETRAAT 4-81